

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

**VÄÄRTUSED JA NORMID HARIDUSLIKUS
TELESAATES „PEREVISIOON“
INDIVIDUALISEERUMISTEORIAE
KONTEKSTIS**

Magistritöö

Piret Ehrenpreis
Juhendaja: dots. Veronika Kalmus (PhD)

Tartu
2008

SISSEJUHATUS.....	3
1. TEOORIA	5
1.1 Kaasaja ühiskonna teoreetilisi käsitlusi.....	5
1.2 Individualiseeruv perekond	6
1.3 Individualiseerumisteooria kriitika	10
1.4 Lapsed hilismodernses ühiskonnas	12
1.4.1 Laste sotsialiseerimisest tarbimisühiskonna kontekstis	14
1.5 Sotsiaalsete representatsioonide ja kultuurimallide leviku teooriad	16
2. EESTI ÜHISKONDLIK KONTEKST	19
2.1 Siirdeühiskonna iseärasused.....	19
2.2 Väärtushinnangud.....	20
2.3 Eesti pere struktuur.....	22
2.4 Eesti pere rollimudelid	24
2.5 Pereteema meedias	25
3. UURIMISPROBLEEM, JA -KÜSIMUSED	27
4. VALIM JA MEETOD.....	28
4.1 Kvalitatiivne sisuanalüüs Fairclough'i diskursusanalüüsi elementidega	29
4.1.1 Kvalitatiivse sisuanalüüsi uurimiskategooriad.....	29
4.1.2 Fairclough'i diskursusanalüüsilt laenatud elemendid	30
4.2 Visuaalse materjali kvalitatiivne sisuanalüüs.....	30
5. TULEMUSTE ESITUS	31
5.1 Saate formaat ja vaatajaga suhestumine:.....	31
5.2 Kuidas ja millest räägitakse?.....	33
5.2.1 Peresisesed rollisuhted	36
5.2.2 Oodatud ja planeeritud lapsed.....	40
5.2.3 Laste ja vanemate suhted.....	41
5.2.4 Tarbimiskäitumine	43
5.2.5 Suhtlemismudelid.....	45
5.2.6 Uus meedia ja televiisor	45
5.3 Millised eeldused on vaatajale loodud?	47
5.4 Mida väärtustatakse?	49
5.4.1 Lapsed	50
5.4.2 Koosolemine – lähedus	51
5.4.3 Vanema ja lapse vägivaltatud suhted	52
5.4.4 Arukas tarbimine	52
6. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	53
6.1 Diskussioon.....	61
6.2 Meetodikriitika ja võimalikud edasiarendused	66
KOKKUVÕTE.....	67
SUMMARY	69
KASUTATUD KIRJANDUS	70
LISAD	73

SISSEJUHATUS

Minu magistritöö üheks ajendiks on tõsiasi, et Sotsiaalministeeriumi andmeil on tänase perepoliitika üheks peamiseks teemaks saanud vanemaharidus. Vastavate programmide ja nõustamisteenuste abil püütakse pakkuda abi vanemaks ja pereks kasvamisel (Eesti vabariigi laste ja perepoliitika kontseptsioon 2003).

Kuna keegi pole lapsevanemaks sündinud, on oluline neid teadmisi ja oskusi pidevalt täiendada. Nii suureneb vanemate rahulolu iseenda ja paarisuhtega. Läbi perede toetamise ja nõustamise loodetakse parandada üldist elukvaliteeti, arendades lähisuhteid ning lapsi soosivat elukeskkonda (Sotsiaalministeerium 2008).

Minu töö uurimismaterjaliks ongi 2006. aasta esimesel poolel ETV eetris olnud „Perevisioon“, mis on Eesti üks esimesi kodumaiseid perekasvatussaatesarju. Lähemalt tuleb vaatluse alla, millised on need pereeluga seotud selgesõnalised ja eeldatud väärtused ning normid, mida saade auditooriumile edastab.

Lisaks tegin saate autori Piret Jõemägiga ekspertintervjuu, milles uurisin lähemalt tema motiive ja eesmärgi saate tegemisel. Saate ja intervjuu analüüsi põhjal püüan saada ülevaadet sellest, mida peetakse konkreetse perekasvatustliku saate puhul Eesti ühiskonnas pereelu seisukohalt probleemideks, kuidas neid lahendada soovitatakse ning milline oleks nn pereelu ja –suhete ideaalmudel või norm, mille poole püüelda.

Saadud tulemused asetan kaasaja ühiskonda laiemalt kirjeldava individualiseerumisteooria konteksti. Kui uskuda individualiseerumisteooria teoretikuid Ulrich Becki ja Anthony Giddensit, siis on ühiskond tegemas läbi kiireid muutusi, mille käigus muutuvad üksikisiku heaolu silmas pidavad väärtused üha olulisemaks kogu- või ühiskondlikest. Selle tagajärjel ennustatakse traditsioonilisele perekonnale (naisest ja mehest abielupaar koos lastega) kadu. Selle asemele tulevad uued kooseluvormid, mis vastavad kiiresti muutuva ühiskonna ja indiviidi isiklike eesmärkide saavutamiseks seatud nõuetele paremini.

Oma töös uuringi, kuivõrd leiavad teorias kirjeldatud probleemid ja suundumused käsitlemist/ kinnitust kitsamalt Eesti ühiskonnas ja ühes pereelu teemasid arutavas saatesarjas.

Magistritöö on üles ehitatud viie suurema peatükina. Teooriaosas annan ülevaate individualiseerumisteoorias kirjeldatud ühiskonnamuutustest ning selle kriitikute empiirilistest uurimustest. Samuti avan lähemalt sotsiaalsete representatsioonide ja kultuurimallide leviku teooriat. Viimased on olulised selgitamaks meedia rolli ühiskonnas kehtivate väärtuste ja normide kinnistamisel või muutmisel.

Eesti ühiskondlikku konteksti käsitlevas peatükis toetun empiirilistele ja teoreetilistele käsitlustele, mis räägivad täpsemalt meie sootsiumis valitsevatest väärtushinnangutest, peremudelitest ja nendes valitsevatest rollisuhetest.

Meetodi ja valimi peatükk annab ülevaate töö metoodikast, kirjeldab täpsemalt valimit ja selgitab selle valiku põhimõtteid. Tulemuste osa esitab kvalitatiivsele sisuanalüüsile kohaselt mitmekülgsede tekstinäidetega töö uurimismaterjalis ilmnenu pereelu puudutavad põhiteemad, eeldused, väärtused ja normid. Lisaks on ära toodud ka „Perevisiooni“ autori motiivid saate tegemiseks ning saateformaadi iseärasused ja selle valiku tagamaad. Viimases peatükis on aga toodud uurimuse peamised järeldused võrdlevate tabelitena, millele järgneb arutelu saates esitatud normide põhjendatuse üle.

1. TEOORIA

1.1 Kaasaja ühiskonna teoreetilisi käsitlusi

Viimastel aastakümnetel toimunud muutuste kiirus ja ulatus on pannud mitmed ühiskonnateoreetikud kahtlema selles, kuivõrd sobivad on kaasaja mõtestamisel mineviku kirjeldamiseks kasutatud käsitlused ja mõisted. Sõltuvalt sellest, kas teoreetikute meelest võib rääkida kaasajast kui murranguliselt uuest ajastust või vana aja pöördelisest edasiarengust, kasutatakse selle kirjeldamiseks mõisteid infoühiskond, võrguühiskond või postmodernne, hilismodernne, vedelmodernne (*liquid modernity*) (Bauman 2002) või riskiühiskond (Beck 2005).

Ulrich Beck ja Anthony Giddens on teoreetikud, kes mõistavad kaasaega radikaliseerunud modernsusena, modernsuse loogilise jätkuna, mida iseloomustab kõrge refleksiivsus ja individualiseerumine. Need mõisted vajavad siinkohal aga lähemat avamist.

Kõige lihtsamalt öeldes on refleksiivsus indiviidi või süsteemi võime peegeldada iseennast tagasi ja täiendada oma edasist tegutsemist/otsuseid vastavalt sellele peegeldusele. See on protsess, mis viib edasi enesemääratlusele ja sealt otsustele edasiste arengute osas.

Siinkohal tekib aga küsimus, kas indiviidil pole mitte alati olnud reflekteerimisvõimet. On küll. Aga mitte kunagi varem pole indiviid reflekteerinud oma tegemisi, olekut ja otsuseid ühiskonnas, mis ei kummarda enam näiteks klassipiirangute või traditsioonide ees. David Harvey (1990: 230) on välja toonud, et ühiskonnas, milles kapitalism on sundinud sotsiaalset elu üha kiirenema (transpordi ja kommunikatsiooni kiiruse suurenemine) ning seeläbi ka sootsiumi hoogsamalt muutuma, pole indiviidil sellega alati sugugi kerge kohaneda. Niisiis, pole olnud võimalik varem reflekteerida ühiskonnas, mis muutub ise kiiresti ning ootab seda ka oma liikmetelt.

Individualiseerumine tähistab aga Lääne ühiskonnas valitsevat suundumust, millele on iseloomulik üksikisikute üha suurenev autonoomsus ja valikuvabadus oma elu kujundamisel. Seejuures väheneb vastutustunne ja mure ühise heaolu või väärtuste pärast (nt Bauman 2001; Beck and Beck-Gernsheim 2002; Castells 2001).

Becki ja Giddensi järgi toimub eneserefleksiivsus mitmel tasandil – alates ühiskonnast lõpetades perekonna ja indiviidiga. Becki (2005) käsitluses on tegemist riskiühiskonnale omase eneserefleksiivsusega, kus pööratakse üha enam tähelepanu 20. sajandi teisel poolel alanud hüppeliste majandus- ja teadusarengutega kaasnevatele keskkonnariskidele. Giddens (1991) läheb aga Becki ühiskondlikust eneserefleksiivsusest edasi indiviidi tasandile, käsitledes indiviidi isiklikku eneserefleksiivsust – eluplaani (Kumar 2005: 162). Mõlemad jõuavad aga äratundmiseni, et refleksiivsus jõuab indiviidi teadvuse tasandile, luues üha avarama konteksti, milles iseennast analüüsida ja ümber kujundada. Sellel on aga omakorda olulised tagajärjed indiviidi identiteedi ja rollimudelite kujunemisel ja kujundamisel. Kuidas see kõik perekonnatasandist alates välja näeb, sellest tulebki järgmises alapeatükis lähemalt juttu.

1.2 Individualiseeruv perekond

Sotsioloogias käsitletakse perekonda kui ühiskonna algüksust, millest saab alguse sootsiumi uute liikmete sotsialiseerimine. Seepärast on noore minapildi ja rollimudelitest arusaama kujunemisel eriline tähtsus perekonna struktuuril ja rollisuhetel.

Viimased teevad aga Becki ja Giddensi kirjeldatud ühiskonnas toimuva üha süveneva individualiseerumistrendi ajal olulisi muutusi. Becki (2005) järgi kannab individualiseerumine endas kolme mõõdet. Esiteks toimub vabanemine ajalooliselt ette antud sotsiaalsetest vormidest ja patriarhaalsest isandavõimust („vabanemisdimensioon”). Teiseks toimub praktilise teadmise ja suunavate normide suhtes traditsioonilise kindluse kadumine („lummusest vabanemise dimensioon”).

Kolmandaks lülitatakse uut laadi sotsiaalsetesse sidemetesse („kontrolli ja reintegreerumise dimensioon”).

Perekonna tasandil tähendaks see siis traditsiooniliseks pereks peetava mudeli (mehe ja naise sotsiaalselt tunnustatud liidust sündinud lastega tuumperekond) lagunemist. Murenevad ka industriaalühiskonnale omased traditsioonilised rollimudelid, kus mees on pere majanduslik ülalpidaja ning kodune naine hoolitseb laste ja majapidamistöde eest. Refleksiivses perekonnas pole ranget soorollidest lähtuvat käitumismudelit. Ametlikule abielule eelistatakse näiteks lihtsat registreerimata kooselu, milles on mees ja naine ühtmoodi tegevad nii avalikus sfääris karjääri ehitamisega, kui privaatsfääris kodu ja laste eest hoolitsemisega.

Niisiis ei sünni enam keegi kindla klassi ja identiteedi esindajaks, vaid igäüks peab oma identiteedi ja sotsiaalse staatuse elu jooksul ise kujundama ja oma tegevusega välja teenima. Võtmesõnadeks on enesemääramine, –otsimine ja –leidmine. Igäüks on ennekõike *mina* ja alles siis mees või naine (Beck 2005).

Perekonna rollisuhetes toimuvad suuremad muutused sünnivad Becki (2005) järgi peaaesjalikult just läbi naiste eneseleidmise: tänu hariduslikule võrdsusele meestega ja majanduslikule iseseisvusele võivad naised lubada – ja tahavadki lubada – isiklike elusihide ja ambitsioonide täitmist kas perekonna arvelt või kõrvalt.

Toimub elukäikude individualiseerumine – „biograafiad” muutuvad eneserefleksiivseks – sotsiaalselt ette antud elulugu muutub ise sepitsetud elulugudeks ja ise sepitsemist nõudvateks elulugudeks. Sotsiaalse tausta ja sellega kaasnevate valikuvõimaluste standardiseeritud elulugu muutub valitavaks elulooks (Beck 2005).

Beck (2005) leiabki, et individualiseerumisprotsessis ei kaota klassivahed ja peresidemed siiski täielikult oma tähtsust, vaid jäävad lihtsalt igäühe isikliku elukavandamise varjus tagaplaanile. Nii ei ole enam niivõrd määrav see, millise

sotsiaalse taustaga inimene on, kuivõrd just see, kuidas ta oma elu ise plaanida soovib ja millised eesmärgid seab. Tõsi küll, tema sotsiaalne klass mängib taustal nii palju rolli, et kehvema stardipositsiooniga indiviidil tuleb rohkem vaeva näha, et jõuda samale järjele, kust alustab mõni majanduslikult paremas olukorras isik.

Huvitav vastuolu tekib aga selles, et kuigi indiviid muutuks justkui üha iseseisvamaks, vabanedes traditsioonilistest sidemetest ja vastastikuse materiaalse toetamise suhetest, nõuavad tööturg ja üha hoogsam tarbimine omamoodi standardiseeritust ja asuvad kontrollpositsioonile. Becki sõnul asenduvad traditsioonilised sotsiaalsed sidemed, sealhulgas näiteks ka industriaalühiskonna aluseks olnud tuumperekond, teiste institutsioonidega, mis hakkavad üksikisiku elukäiku kujundama. Nõnda saab indiviidist iseotsustava teadvuse kiuste ikkagi olude ja turu mängukann, sest näiteks elustandardite hoidmise nimel tuleb anda järgi töö seatud nõuetele (Beck 2005). Siit ka põhjus, miks indiviidid on oma rollides üha enam seotud töö ja karjääriga¹.

Nii Beck kui võrguühiskonna teoreetik Manuel Castells (2001) täheldavad, et hilismodernses ühiskonnas elab üha rohkem inimesi üksi. Kui varem olid abielu, perekond ja elukutse teatud kindlad verstapostid inimese eluplaanis, siis nüüd on võimalik nende esinemist vabalt valida ja järjestust kombineerida. Nii pole enam vahet, kas abiellutakse, kes rohkem teenib, millal laps saadakse ja kas viimane kasvab abieluga liidetud peres või mitte. Või pole last kasvatavad täiskasvanud sugugi tingimata mõlemad tema bioloogilised vanemad.

Becki ja Beck Gernsheimi (2002) sõnul on „täielik perekond” asendunud „poolikutega”. Kuna lahutuste arv Lääne tööstusriikides üha kasvab, nimetavad nad kaasaja perekonda koguni post-perekondlikuks või zombiüksuseks, mis koosneb paljudest eri suhetest.

¹ Ühiskondlikud rollid võivad seejuures sattuda omavahel vastuollu, nt ootus, et naine sünnitaks palju lapsi ja oleks samal ajal tööturul edukas. Vt rollijaotuste kohta Eestis lähemalt alapeatükist 1.3.

Castells (2001) ennustab samuti klassikalise tuumperekonna (esimeses abielus naine ja mees lapse või lastega) kadu. See asendub hulga mitmekesisemate peremudelitega, mis meenutavad kõik üha enam lihtsalt inimestevahelisi võrgustikke. Nii ongi uutele peretüüpidele iseloomulikud toetusvõrgustikud, millele saab alati loota. Näiteks üksikema saab jätta lapse sugulaste või sõprade hoolde, et tööl käia.

Samuti on Castelli (2001) sõnul täheldatav suurenev naisekesksus. Kuna naised on saanud majanduslikult iseseisvamaks, siis on üha rohkem naisi, kes kasvatavad lapsi üksi. Kolmas iseärasus on partnerite ja kooseluvormide vahetumine elu jooksul. Castelli (2001) hinnangul viib nihe klassikaliselt tuumperekonnalt inimestevahelistele võrgustikele muutusteni ka laste sotsialiseerumises ja soorollide taastootmises. On ju perekond üksus, kus toimub laste nn esmane sotsialiseerumine ja õpitakse kätte rollimudelid edasiseks eluks.

Shelley Budgeon ja Sasha Roseneil (2004) leiavad oma ülevaateartiklis, et perekonna puhul ongi tegu ennekõike vormi muutustega. Nii ei ole meil nüüd enam kaasaegselt perekonnast rääkides silme ees klassikaline naise ja mehe abielupaar ja nende lapsed, vaid mõiste on märksa mitmekesisem. Perekonnana käsitletakse ka üksikvanemat lapsega, kasuvanemaid ja lapsendatud lapsi ning samasooliste paare. Nii ei saa rääkida enam suure tähega Perekonnast, mis toob kõigile silme ette Castelli kirjeldatud klassikalise tuumperekonna mudeli. Pigem rõhutatakse mõiste sisulist mitmekesisust ja kasutatakse mõistet mitmuses – perekonnad (Morgan 1996, Budgeon & Roseneil 2004 kaudu).

David Morgan (1996, Budgeon & Roseneil 2004 kaudu) on koguni välja pakkunud, et võibolla peaks kasutama perekonna mõistet mitte nimisõna vaid omadussõnana – „perekonnaline”. Ta kasutab terminit *family practices* nõnda oleks perekond otsekui teatud tegevuste kogum – „perekondlemine”.

Toetudes eri autoritele võib aga väita, et oleme jõudnud aega, kus intiimses sfääris toimuvad sügavad sotsiaalsed muutused. Nii räägib Castells (2001) patriarhaalse

perekonna lõpust. Beck ja Beck-Gernsheim (2002) leiavad aga, et eneseteostuse ja isikliku õnne ihalus on kaasaja ühiskonnas võimsaim suundumus. Soov olla ise oma tuleviku eest vastutav ja seda ise kujundada juhib meid enneolematute muutusteni pereelus. Perekonna liikmelisus pole enam midagi iseenesestmõistetavat, vaid pigem valiku küsimus. Kuna sotsiaalsed sidemed on refleksiivsed ja pereliikmete suhtlust iseloomustab kõige enam individualiseerumine, siis oleme jõudmas uude, postperekondlikku ajastusse.

1.3 Individualiseerumisteooria kriitika

Ometi ei saa väita, et eeltoodud teoreetikute stsenaariumid perekonnasidemete ja rollimudelite murenemisest leiaks aset ühtmoodi igal pool. David Sven Reher (1998) on artiklis „*Family Ties in Western Europe: Persistent Contrasts*” välja toonud, et see, kas ja millised muutused peremudelis ja peresisestes rollisuhetes toimuvad, sõltub paljuski ikkagi kultuuritraditsioonist.

Nõnda on nii Beck, Giddens kui suurel määral ka Castells ikkagi Lääne kultuuriruumi Põhja regiooni esindajad ja selle taustal tuleb mõista ka nende teoretiseerimist. Reher (1998) viitab oma artiklis John Hajnalile, kes on jaotanud Lääne-Euroopa vastavalt abielusidemete olulisusele kaheks: piirkondadeks, kus perekonnasidemed on läbi sajandite olnud tugevad (traditsiooniliselt on perekond olnud tähtsam kui üksikindiviid), ja kus nõrgad (indiviidi isiklikud väärtused ja tõekspidamised on peresidemetest tähtsamad). Hajnali (1965, 1982 Reher 1998 kaudu) järgi on nõrgad peresidemed omased Põhja-Euroopa riikidele (Skandinaaviamaad, va Soome; Madalmaad, Saksamaa, Austria, Briti saared) ja Põhja-Ameerikale. Samas kui tugevate peresidemete poolest paistavad silma Vahemeremaad, mille alla on autor liigitanud Portugali, Hispaania, Itaalia, Kreeka ja Prantsusmaa lõunaosa. Tugevate peresidemete poolest paistavad aga silma ka Soome ja Iirimaa².

² Reher (1998) lisab siia omalt poolt veel kolmanda jaotuse – Ida-Euroopa – kuid ei nimeta sellesse kuuluvaid riike. Leian, et Eesti positsiooni määratlemiseks saab suuresti kasutada Põhja peremudelit puutuvaid ideid, vt 2. peatükki.

Reheri (1998) järgi on nõrkade peresidemetega riikidele iseloomulik see, et täisikka jõudnud noored lahkuvad vanematekodust ning hakkavad tegutsema selle nimel, et leida endale sobiv elukoht, teha tööd ja siis kunagi luua pere. Seevastu lähivad tugevate peresidemetega riikides täisikka jõudnud noored küll tööle, aga elavad edasi vanematekodus, lahkudes sealt alles abielludes, kui siiski. Samasugune mudel on toiminud neis regioonides vähemalt keskaja lõpust 19. sajandi teise pooleni ning tänagi pole selle põhialused sugugi pöördeliselt muutunud – vastupidiselt individualiseerumisteoreetikute väitele (Reher 1998).

Susan Ziehl (2003) heidab oma artiklis „*Forging the links: globalisation and family patterns*” Giddensile ja Castellsile ette nende liiga suurt üldistusastet peremudelite muutustest rääkides. Ziehli põhiküsimuseks on, kas saab rääkida traditsioonilise Lääne pere (tuumperekonna) kadumisest, kui selle väite aluseks on statistika lastega abielupaaride osakaalu vähenemisest kõigi leibkondade suhtes?

Ziehl (2003) peab siinkohal oluliseks eristada leibkonda (perekorraldus mingil kindlal ajahetkel) peremustrist (terve indiviidi elu jooksul toimuvad perekorraldused). Nõnda kaoks oht käsitleda perekonda millegi staatilisena. Pigem on see pidevas muutumises: indiviid võib sündida tuumperekonna osana või üksikvanema lapsena, seejärel suureks sirgudes moodustab ta abikaasa/partneriga paari, mis muutub lapse sündides taas tuumperekonnaks ja lapse täiskasvanuks sirgudes jälle paariks. Kui aga üks partneritest sureb, jäädakse üksikuks. Nii on peremustris alati perioode, kus inimene pole tuumperekonna osa (Ziehl 2003). Selline moodus perekonnale ja peremustritele lähenemiseks annab põhjust väita, et tavapärase perekond polegi kuhugi kadunud ning et selle sees toimuvaid muutusi saab põhjendada ka teisiti, kui näiteks patriarhalismi kriisiga, nagu teeb seda Castells (2001). Näiteks võib osalt üheinimeseliste leibkondade põhjuseks olla hiljem sõlmitud abielud. Lastega paaride vähenemist seletab Ziehl aga sellega, et lapsed otsustatakse saada lihtsalt hiljem ja/või vähem. Kokkuvõttes vedavadki inimesed üksikleibkonnana rohkem ja lapsega paarina vähem aega. See pole aga veel põhjus, arvamaks, et peremudel on hävimas.

Suisa vastupidi. Ziehl toodud andmestik Suurbritannia leibkondade kohta näitab, et alates 1960ndate algusest kuni 1990ndate alguseni on tuumperekonna mudeli osakaal olnud võrdselt kõrge, püsid 85-88% juures kõigist leibkonna tüüpidest (Ziehl 2003)³.

1.4 Lapsed hilismodernses ühiskonnas

Kuna minu magistritöö uurimismaterjaliks on laste ja vanemate suhetele keskenduv peresaade, siis pean oluliseks heita ka sellele teemale valgust läbi kaasaja ühiskonnateoreetikute käsitluste.

Becki hinnangul on riskidega arvestamine ja valikute tegemine ainult täiskasvanute ülesanne. „Lapsed jäävad vanematele viimaseks muutmatuks ja vahetamatuks lähisuhteks” (Beck 1992:118, Wyness 2006: 53 kaudu). Lastest saaks justkui täiskasvanute arendusprojekt – nende alluvus, kuulekus ja sõltuvus on pidevas sotsiaalses muutumises pidepunkti otsivatele täiskasvanutele ainus, milles kindel olla, mille kaudu ennast kindlana tunda. Oma laste lapseõlv muutub otsekui täiskasvanute nostalgia välja elamise võimaluseks – konstruktsiooniks, millel nad näevad ainsana kindlat mõtestatud eesmärki ja määratlevad selle kaudu ka keset pidevat ebastabiilsust enda kuuluvust (Wyness 2006).

Jenks (1996, Wyness 2006 kaudu) ütleb, et vanemad kannavad lapsele üle kogu möödunud aegade igatsuse. Kogu usaldus, mis on abielus, kooseludes, sõpruses ja klassisolidaarsuses petta saanud, kantakse üle lapsele. Selle sideme hoidmiseks on vanemad valmis tegema mööndusi kõige muu arvelt. Kuna vanemad tunnevad ennast ebakindlalt, püüavad nad seda enam lapse eest hoolitseda, teda kontrollida ja valvata.

Kui eelkirjeldatud lapseõlvekäsitlus on pigem täiskasvanute nostalgiakeskne, siis on olemas ka tulevikukeskne lähenemine. See näeb last juba algusest peale kui projekti,

³ Tuleb aga meeles pidada, et Ziehl andmestik ei anna infot selle kohta, milline oli peremudeli(te) stabiilsus vaadeldud perioodil, so kui kaua ühe paari kooselu kestab, kas ja kui tihti partnereid vahetatakse. See tähendab, et peremudelite vahetumise kiiruse muutumise osas ei anna Ziehl andmestik meile siiski vastust.

mida tuleb arendada nii, et see vastaks võimalikult hästi turu seatud nõuetele. Lastes nähakse juba eos tulevasi täiskasvanuid, kodanikke ja töölisi, kes peavad võimalikult hästi muutuva maailma tingimustes läbi lööma (Wyness 2006). Siit ka põhjus, miks pannakse tänapäeva lapsed võimalikult vara kõiksugu ringidesse ja kulutatakse palju aega ja raha kooliks ettevalmistuse kursustele, et võsuke kindlasti eliitkooli pääseks.

Ka taanlane Lars Dencik (1989) on Põhjamaades läbi viidud perekonnauurimuste põhjal toonud välja, et tänapäeva heaoluühiskondades nähakse lapsi ennekõike kui potentsiaalseid täiskasvanuid. Seepärast pühendatakse põhjalikult planeeritud ja armastusega oodatud laste kasvatamisele kui täiskohaga ametile, milles ei tohi vääratusi ette tulla. Seejuures on tänapäevased vanemad eelnevatest märksa keerulisemas olukorras. Kiiresti muutuvates ühiskonnatingimustes toime tulevat last kasvatades ei saa nad lähtuda sellest, kuidas neid endid omal ajal kasvatati. Nende omaaegsed kogemused on lihtsalt sootuks midagi muud, kui see, mida hilis-modernne „uus ühiskond” nende lastelt ootab (Dencik 1989).

Üha suurenev sotsiaalne dünaamika õhnestab lapsevanemamudelit, kiskudes vanemaid laste juurest üha enam tööturu muutuvate nõudmiste järgi jooksmas. Nii on kaasaja lapsed silmitsi ka varasemast teistsuguse sotsialiseerumisprotsessiga. Denciki (1989) järgi pole üha muutuvast postmodernistlikus ühiskonnas perekonna kitsa ringi ootused sellele, milliseks lapsed peaksid saama ja kuidas käituma, piisavalt tugevad/põhjendatud, et need edu tagaks. Vaja on abi ka väljast poolt. Siinkohal tulevad jällegi mängu eliitkoolid ja kõikvõimalikud huvialaringid, mis last omakorda suunaks ja arendaks.

Becki (2005) ja Giddensi (1991) kirjeldatud individualiseerumisprotsesside tagajärjel jääb Denciki (1989) järgi perekond viimaseks kindlaks intiimsuse allikaks. Perekondade lagunemist ja tuumpere mudeli kadumist ennustavatele ühiskonnateoreetikutele mõneti vastupidiselt leiab taanlane Põhjamaade näitel, et individualiseerumine toob kaasa perekondade järjest suurema tuumastumise. Põhjuseks on soov kiiresti muutuvate ühiskonnatingimuste ja -nõudmiste keskel

säilitada midagi stabiilset. Nõnda tugevneb veelgi perekonna funktsioon emotsionaalse toe ja intiimsuse pakkujana.

Dencik (1989) toob välja, et perekonna siseelu muutub vanematele veel tähtsamaks, kui laps läheb lasteaeda või kooli. Lapse kellegi teise hoolde, perekonnast väljapoole, jätmine suurendab vanemate süütunnet, et nad ei saa ise lapsega koos olla. Nõnda on kogu pere siseelu organiseeritud nii, et lapsel oleks võimalikult hea: moodne isa ja ema mängivad lapsega, vaatavad temaga koos telekat või teevad koolitöid. Kaasaja vanemate pereelu ja peresisene tegevus on seega väga paljuski lapse määratud. Samas on aga lapse tegemised oluliselt vähem vanemate määratud.

1.4.1 Laste sotsialiseerimisest tarbimisühiskonna kontekstis

Kui vanemate kodune elu kipub keerlema ümber lapse, tema soovide ja vajaduste, siis on sellest ilmselt põhjust järeldada, et laps omandaks justkui varasemast suurema võimu. Nii ka tarbimisotsuste langetamisel, mis omandavad tarbimisühiskonna pealetungil üha suuremat tähtsust. Seepärast on põhjust juttu teha ka laste sotsialiseerimisest tarbimisühiskonna kontekstis.

Nagu eelpool juba mainitud, on perekonnal lapse sotsialiseerimisel väga oluline roll. Nii ka selles, mis puutub tarbimisühiskonda ja tarbimisharjumuste kujundamisse. Moschisi (1985) järgi saavad vanemad mõjutada laste tarbimiskäitumist nii otseselt kui kaudselt. Ühelt poolt jagades otseseid näpunäiteid, algatades selleteemalisi vestlusi ning selgitades oma tarbimisvalikutel silmas peetud väärtusi, norme ja põhimõtteid. Teisalt luues lastele võimalusi enda tarbimiskäitumist jälgida ja analüüsida. Samuti on võimalik last mõjutada läbi karistuste või preemiade (Moschis 1985).

McLeod ja Chaffee (1972, Moschis 1985 kaudu) on eritlenud vanema-lapse suhtlemismudelid ning nendes aset leidvaid seaduspärasusi. Esiteks suhetele orienteeritud ent madal ideedele orienteeritud mudel, mille eesmärk on toota lapse-vanema suhetes aupaklikkust ja kindlustada harmoonilised peresuhted. Selle mudeli

järgi käituvates peredes nõutakse lapselt vastuolude ja konfliktide vältimist ning neisse mitte puutuvatel teemadel oma arvamuse vaka all hoidmist. Tarbimisvalikute tegemisel otsustab lapsevanem ise, mis lapsele kõige parem on (kaitsev mudel) (Moschis 1985).

Teiseks mudel, millel on madal orienteeritus nii suhetele kui ka ideedele. Siis pole vanematel kas aega või huvi kontrollida lapse tegemisi ja otsuste langetamise põhimõtteid. Tarbimisvalikute tegemisel ei pruugi vanematel olla seega esiteks aimugi, mis lapsele huvi pakub. Teisalt ei tea nad, kas laps on ihaldatud asja endale juba hankinud või ei (*laissez-faire* mudel) (Moschis 1985).

Kolmas tüüp on ideedele orienteeritud, ent madala suhetele orienteeritusega ning eeldab positiivseid piiranguid, mis aitavad lapsel ise kujundada oma maailmavaateid ja arusaamu. Siin on vanematel ühese suunava ja keelava suhtlusviisi asemel kombeks lasta lapsel endal kaaluda kõiki võimalikke alternatiive enne, kui otsus langetada (pluralistlik mudel) (Moschis 1985).

Neljanda, kõrge ideedele ning suhetele suunatud mudeli vormina julgustatakse lapsi eri teemadega tutvuma, kuulatakse tema arvamusi ja jagatakse enda omi. Tarbimisvaliku langetamisel suunatakse siiski lapse valikut, kuid siis juba varem läbi arutatud asjaoludel (konsensuslik mudel) (Moschis 1985).

Juliet B. Schor (2004) on oma raamatus „*Born to Buy*“ välja toonud, et juba 18kuune laps on võimeline eristama logosid ning veel enne kaheaastaseks saamist oskab ta küsida tooteid nende brändinimede järgi (Schor 2004). Siinkohal peakski traditsiooniliselt avalduma lapsevanema nn väravavahi roll – vanem otsustab, mis mõjud lapseni ulatuvad. Tänu massimeedia kasvavale mõjule on aga lapsed õppinud üha enam iseseisvalt maailma avastama ning vanemad ei suuda kõike enam oma kontrolli all hoida.

Teisalt avaldab mõju seegi, et kaasaja ühiskonna nõudmistele iseäralikult on mõlemale vanemale tähtsad tööalased saavutused väljaspool kodu. Selle tagajärjeks on üha pikemad tööpäevad ning lapsed veedavad üha enam aega üksi. Süütunnet, mis vanematel seepärast tekib, püütakse leevendada lastele üha enam raha andes või meeneid ostes. Nõnda toidetakse lapse tarbimisisu aga veelgi (Schor 2004). Siit võib ka järeldada, et kasvab *laissez-faire*-tüüpi suhtlusmudelitega perede hulk.

Kuna minu töö valimisse kuuluva saatesarja perede näol on eeldatavasti tegu positiivsete pere- ja suhtlusmudelitega, siis on põhjust eeldada, et neis on levinud pere tarbimisotsuste langetamisel pluralistlik või konsensuslik suhtlusmudel.

1.5 Sotsiaalsete representatsioonide ja kultuurimallide leviku teooriad

Moscovici järgi (Enn & Korp 1999, kaudu) on sotsiaalne representatsioon mingist sotsiaalsest objektist tekkinud üksikasjalik ettekujutus, mis sündis inimeste omavahelisel suhtlemisel. See võimaldab mõista kehtivaid sotsiaalseid struktuure ning aitab inimestel nendes oma kohta leida.

Sotsiaalsete representatsioonide teke hõlmab Moscovici järgi (Richards 2002 kaudu) kahte protsessi. Esmalt kinnistumine (*anchoring*) ehk kategoriseerimisprotsess, mille käigus paigutatakse uus info olemasolevasse tähenduste süsteemi. Kinnistumisega koos hakkab toimuma märgistamine (*objectification*), kus uut fenomeni hakkab tähistama ikoon, mis ajapikku muutub selle uue info sümboliks.

Representeerivat rolli täidab nõnda ka meedia. Kui mingi nähtuse üle küllalt kaua meedias arutleda, kujuneb paljudel inimestel selle kohta arvamus. Avalikus arutelus kasutatud mõisted, väited ja väärtused kinnistuvad ajapikku, muutudes nõnda inimeste ettekujutuses arutelu objekti pärisosaks. Nii saab meedia esitatud perekonna representatsiooni uurides pildi ka sellest, millist peremudelit ja väärtussüsteemi auditooriumis juurutada püütakse.

See idee langeb kenasti kokku Gerbneri (1973, McQuaili 2003 kaudu) kultuurimallide leviku teooriaga, mille järgi on televisioon võrreldes teiste meediumidega saavutanud meie igapäevaelu sümbolilises keskkonnas keskse koha. Nõnda asendab see oma sõnumitega tegelikkusest tihtipeale isiklikku kogemust ja teisi võimalusi maailma tundma õppida. Inimesed võtavad niisiis järk-järgult omaks seda maailmanägemust, mida televisioon pakub. Nad tunnetavad seda kui tegelikkuse tõest representatsiooni ning kohandavad vastavalt sellele oma tõekspidamisi ja hirme.

Gross (1977, McQuail 2003 kaudu) on kirjeldanud televisiooni koguni industriaalse ühiskonna kultuurilise relvana, mida kasutatakse pigem just tavapäraste tõekspidamiste ja käitumise säilitamiseks, stabiliseerimiseks ja tugevdamiseks kui muutmiseks või nõrgestamiseks.

Teun A. van Dijk (2005) käsitleb kommunikatsiooniakti kui diskursust. Laiemas tähenduses tõlgendab van Dijk seda kui lihtsalt kommunikatiivset sündmust. Kitsamas tähenduses on aga tegu kommunikatsiooniakti lõpetatud või käimas oleva „tulemiga“, mis on vastuvõtjale tõlgendamiseks kuuldaval või kirjalikul kujul sotsiaalselt saadaval – kommunikatsiooniakti sõnaline tulem (van Dijk 2005:231).

Fairclough'i (1999) järgi kujundavad ja suunavad diskursust sotsiaalsed struktuurid: klassid, sotsiaalsed suhted, normid ja konventsioonid. Teisalt toetab diskursus ise nende samade struktuuride ja väärtussüsteemide kujunemist, muutumist (Fairclough 1999:64). Nii on ka antud töö uurimismaterjaliks olev „Perevisiooni“ saatesari käsitletav diskursusena, mis püüab ühelt poolt ühiskonnas tunnustatud pereväärtusi ja -norme juurutada. Teisalt on aga saate autoril siinkohal otsustav roll, kas pühenduda juba olemasolevate väärtuste ja normide juurutamisele, tunnistades kõrvalekaldeid vääraks ja ebanormaalseks, või püüda olemasolevat omalt poolt kuidagi muuta⁴.

⁴ Samal teemal on arutlenud ka Foucault (2005), rääkides diskursuse kontrollimehhanismidest, ning Fairclough (1999) avades võimalusi, kuidas diskursus võib esile tuua sotsiaalseid muutusi.

See kõik eeldab aga muidugi arvestatavat aega telesaate eetris olekuks ning vaatajatel omakorda selle jälgimiseks. Antud töö uurimismaterjaliks olev saatesari oli eetris kord nädalas poole aasta jooksul ja edasi teist sama kaua kordustena. Samuti näidatakse saate autori Piret Jõemägi (2007) andmeil saadet sotsiaalministeeriumi ettepanekul mõningate perearstikeskuste ooteruumides. Ometi võib eeldada, et see aeg pole veel piisav, et põhjapanevate muutuste või kinnistumisteni viia. Kuid väikest rolli televaatajate mõttemaailma kujundamisel mängis saade nimetatud perioodi vältel ilmselt siiski.

2. EESTI ÜHISKONDLIK KONTEKST

2.1 Siirdeühiskonna iseärasused

Eesti peremudelitest ja meie ühiskonnas valitsevatest väärtushinnangutest rääkides ei saa kuidagi mööda siirdeühiskonna iseärasustest. 50 aastat kommunistlikku iket on meie ja ka paljude teiste endiste sotsbloki riikide sootsiumile sügava jälje jätnud.

Pjotr Sztompka (2004) käsitlebki 1980ndate lõpus alguse saanud siirdeprotsessi kui suurt ühiskonnatraumat; traumad, mis avaldas kõige enam mõju kultuurisfäärile, kui kõige tundlikumale, sootsiumi jätkuvuse ja identiteedi määratlemise seisukohalt olulisimale valdkonnale. See trauma tuli ootamatult ja kiiresti, oli laiahaardeline ja tõi kaasa põhjalikke muutusi nii ühiskonnakorras kui ka inimeste isiklikes tõekspidamistes ja väärtushinnangutes. Selle mõju on tunda veel mitme põlvkonna vältel (Sztompka 2004: 162), mistõttu ei saagi me rääkida mitte lihtsast ühiskonnas toimunud välkkiirest kannapöördest tagasi Läände, vaid pikaajalisest siirdeprotsessist, eesmärgiga jõuda lõpuks Lääne kultuuriruumile omaste demokraatlike ühiskonnakorralduse, -väärtuste ja tõekspidamisteni. Kennedy (2002) mainib siirdeprotsessiga seoses toimunud kodanikuühiskonna vabanemist kommunistliku ülemvõimu alt. Seetõttu on indiviidile loodud vabadus ja õigus saada autonoomseks ja muutuda kriitiliseks.

Muutused ühiskondlikul sotsiaalsel ja individuaalsel tasandil on ühelt poolt seotud postkommunistlikes riikides süsteemseks tervikuks paljude üldiste kultuuriliste sarnasuste alusel. Teisalt on need erinevad iga riigi rahvusliku kultuuri tasandil. Samal ajal on need aga tugevalt mõjutatud Euroopa üldisest kultuurikeskkonnast ja üleilmsetest arengustest (Lauristin 1997). Nii näiteks on Eesti ühiskonnast ja kitsamalt peremudelitest rääkides saanud kokku ühelt poolt vähene religioossus, teisalt aga Lääne ühiskonnas üha enam võimust võttev individualiseerumistrend. Selle tagajärjel on meie ühiskonnale iseloomulikuks saanud vabaabielude arvu kasv, noorte abiellumise ja esimese lapse sünni edasi lükkamine ning ka suur lahutuste arv (2003).

aasta seisuga 3,2 lahutust iga tuhande elaniku kohta). Samas võrdlemisi katoliiklikus Poolas oli 2003. aasta seisuga lahutuste arv tuhande elaniku kohta üks Euroopa madalamaid (1,2 lahutust 1000 elaniku kohta) (Urban-Klaehn 2003).

2.2 Väärtushinnangud

Stamenova (1999, Kalmus & Vihalemm 2006 kaudu) on toonud välja kolm tegurit, mis on mõjutanud väärtuste kujunemist ja muutumist postkommunistliku siirde ajal. Nendeks on sotsialismi pärand; pöördeliste ühiskondlik-majanduslike muutuste taustal elu ümberorganiseerimine ja üleilmastumine. Sotsialismi pärand ja majanduslike-ühiskondlike olude muutumine on suunanud väärtusmaailmu materialistliku individualismi suunas. Samas toovad aga üleilmastumisega kaasnev kultuuriline ja majanduslik avatus esiplaanile postmaterialistlikke väärtusorientatsioone.

Samade tegurite põhjustatud vastuoludest räägib ka Lauristin (1997), kasutades siirde kultuuriliste vastuolude terminit. Selle puhul on samuti ühelt poolt tegu majandusedust ja –avatusest ning põlvkondade vaheldumisest tulenevate kasvavate post-materialistlike väärtuste tekkega. Teisalt aga annavad majanduslikud ja sotsiaalsed tagasilöögid põhjust tunda end ebakindlalt ning hoida endiselt kinni materialistlikest väärtustest.

Ronald Inglehart ja Pippa Norris (2003) on jaotanud maailma riigid traditsioonilisel/ ilmalik-ratsionaalsel ja ellujäämise/ eneseväljendusega seotud väärtuste teljel. Sellest lähtuvalt asub Eesti koos paljude teiste postkommunistlike riikidega ühelt poolt tugevalt ilmalik-ratsionaalsel väärtuste poolel, mis väljendub asjaoludes, et meil ei kummardata liialt sidet lapse ja vanema vahel, suhtutakse aborti ja abielulahutusse mõistvalt, suure patriootlikkuse asemel torkavad silma pigem kosmopoliitsemad kalduvused jne. Teisalt jääme ka ellujäämiseks olulisi materialistlikke väärtusi hindavale poolele. Seejuures tähendab see, et muretseme enam isikliku kui laiema sotsiaalse heaolu pärast. Suhtume vähemusgruppidesse vaenulikult ning peame

olulisemaks õpetada lastele tõsist töörügamist kui julgustada nende kujutlusvõimet ja sallivust (Inglehart & Norris 2003).

Nii domineerivad näiteks rootslaste kui postindustriaalse riigi kodanike mõttelaadis postmaterialistlikud väärtused ja valmisolek sotsiaalseks dialoogiks. Eestlaste siirdekultuurist mõjutatud mõttelaadide seast eristuvad selgelt kolm tüüpi: nostalgiline eemaletõmbumine, edukultus ja eskapistlik Lääne-orientatsioon (idee sellest, kuidas elu peaks olema, jättes tähelepanuta ühiskonnas praegu avanevad võimalused ja valitsevad olukorrad). Seejuures on esimene mõttemall iseloomulik vanemaealistele, teine ja kolmas kõrgharidusega ja parema sissetulekuga eliidile. Samuti noortele, keda pole „vanad” nõukogude mõttemallid ja olud mõjutanud. Noored otsivad seejuures veel ka isiklikku ja sotsiaalset tunnustust ning harmooniat (Kalmus & Vihalemm 2006).

Uurimuse „Mina, Maailm, Meedia” Eesti siirdekultuuri väärtusi kirjeldavast peatükist (Kalmus, Vihalemm 2004) selgub, et siirdeperioodil (1991-2003) on Eestis muutunud tähenduslikumaks ning inimestele olulisemaks väärtused, mis puudutavad naudinguid, lähisuhteid või enesetunnetamist (õnn, mugav ja meeldiv elu, huvitav elu, armastus, ühiskondlik tunnustus, võrdsus, tarkus, eneseaustus, eneseteostus, kaunis maailm, tõeline sõprus). Seejuures on toimunud põlvkonniti väärtuste individualiseerumine: noorem põlvkond (15-29aastased) hindab individualistlikke väärtusi kõrgemalt – nt eneseteostus, huvitav elu, võimu omamine, meeldiv elu, mugav elu, jõukus.

Kalmus ja Vihalemm (2004) toovad väärtuste muutumise võimalikuks põhjuseks vabanemist ühtlustavast ja normeeritud keskkonnast. Seejuures käsitleb noorem põlvkond seda emantsipatsioonina, sest tegevusvõimaluste avardumist võetakse ennekõike väljakutsena, mitte ohu- või abitustundena, mida määramatuse tunne võiks tekitada.

Antud töö valimisse kuuluva saatesarja tegelased on sündinud veel nõukogudeaegses Eestis ja saanud seal mööda ka oma varase noorusaja. Nii võiks eeldada, et nendeigi väärtushinnangutes peegeldub tubli annus materialismi. Iseseisvate ja pealtnäha rahulolevate pereinimestena võiks neid iseloomustada ka postmaterialistlikud väärtused.

2.3 Eesti pere struktuur

Peresidemete nõrgenemist ja –suhete teisenemist ennustanud individualiseerumisteooria paikapidavust on täheldada ka Eesti ühiskonna näitel. Nii on meil alates taasiseseisvumisest märgatav vabaabielude ja väljaspool abielu sündinud laste arvu tõus. Juba 1990. aastal olid abieluväliselt sündinud lapsed rohkem kui abieludes sündinuid (Katus et al 2005).

Kui 1993. aastal moodustas alla 30-aastaste elanike seas vabaabielude arv 21% kõikidest kooseludest, siis 1998. aastal oli nende osakaal samas vanuseklassis juba 46% (Hansson 2000, Kasearu 2004 kaudu), 2003. aastal aga juba 79% (Kelam 2004).

Mis puutub leibkonnatüüpidesse (ühist eluruumi ja ühiseid rahalisi ning toiduressursse jagav inimeste hulk) üldisemalt, siis Statistikaameti 2005. aasta andmete põhjal on kõige levinumaks leibkonna tüübiks üksikud tööealised (17,6%). Neile järgnevad tööealised lasteta paarid (14,6%), neile omakorda üksikud pensionärid (14,2%) ja kahe täiskasvanud põlvkonnaga pered (13,1%) ja alles siis tulevad ühe ja kahe lapsega paarid (vastavalt 8,9% ja 6,3%) ning alaealiste ja täiskasvanud lastega paarid (6,2%) (Tiit 2006).

Kasearu (2004) toob oma artiklis välja Eesti perearenguid mõjutanud tõsiasjana sellegi, et Eesti ühiskond on teinud läbi mitu äkilist pööret. Esmalt tuli peale Teist maailmasõda üleminek sotsialistlikule käsumajandusele, mis muutis ka perekonnaomandi tähtsust. Nõukogude ajal oli tänu registreeritud abielule võimalik saada soodsamalt elamispinna ja meelepärasema asukohaga töökohti. Lisaks oli riigikeskse majandussüsteemiga riigis noortel vähe võimalusi majanduslikuks

eneseteostuseks või välismaal reisisid maailma laiemaks tunnetamiseks. Seega oli pere loomine üks eneseteostuse vorme. Taasiseseisvumine ja üleminek turumajandusele tõid aga nende iseärasuste kadumise, mis vallandas otse kui paisu tagant vabaabielude laine. Nii on lisaks ühiskonna individualiseerimistrendile eesti perekonna arengut killustanud ka poliitilis-majanduslikud pöörded ühiskonnas.

Majanduslik olukord ja võimalused on tihti ka põhjuseks, miks noored ei vii ellu oma unistust nn ideaalperest. Kairi Kasearu ja Dagmar Kutsari 2001. aastal läbi viidud perekonna ideaalkujundi uurimusest selgub, et ideaalseks peetakse abielus või vabaabielus mehe ja naisega tuumperekonda, kus on kaks kuni viis last. Kõige sagedamini sooviti kolme last. Lisaks lastele on oluline ka partnerite vahel valitsev emotsionaalne side. Nii on perekond emotsionaalselt motiveeriv üksus, intiimsuse pühamu (Kasearu & Kutsar 2003).

Kasearu ja Kutsar (2003) toovad oma uurimuses välja neli ideaalperekonna mudelit:

- Kahe- kuni kolmelapseline tuumperekond. Sellele mudelile on iseloomulik suhteliselt kõrge orienteeritus partnerite isiklikule arengule. Samas hinnatakse kõrgelt ka perekonnale pühendumist. Selle peremudeli juurde kuuluvad lapsed iseenesestmõistetavalt ning vabatahtlik lastetus tundub seega vastuvõetamatu. Mudel on iseloomulik nooremale, kõrgema haridustasemega põlvkonnale;
- Teine mudel väärtustab kõrgelt traditsioonilist pereelu ja paljulapselisust. Iseloomulik on ka religioossus, mis selgitab traditsioonilise pereelu väärtustamist, ja teeb mudeli omaseks just vanemale põlvkonnale;
- Kolmas ja neljas mudel seavad esiplaanile individualistlikud ja liberaalsed väärtused, mistõttu pole lapsed siin esmatähtsad. Mudeleid iseloomustab sallivus erinevate peretüüpide suhtes. Kuna enim väärtustatakse isiklike eelistusi ja otsuseid, siis ollakse sallivad ka kõikvõimalike alternatiivsete kooseluvormide suhtes. Põhinevad needki ju isiklikel otsustustel ja lõpuks on kõige tähtsam ikkagi vastastikune armastus ja usaldus;
- Neljandale mudelile on iseloomulik pigem orienteeritus tööle kui perele. Seepärast või seda nimetada ka vabatahtliku lastetuse mudeliks. Lisaks

perekonna mitte väärtustamisele on sellele tüübile iseloomulik ka pahameel selles osas, et on olemas poliitilised meetmed, mis toetavad perekondi. Iseloomulik on ka sallimatus homoseksuaalsete paaride suhtes ja võimaluse osas, et homopaarid saaksid õiguse lapsi kasvatada (Kasearu & Kutsar 2004).

Kuna antud töö uurimismaterjaliks on peresaade, mille eesmärgiks on propageerida täisväärtuslikku pereelu, siis võib arvata, et saates näidatavate peretüüpide hulka kolmas ja neljas ideaalmudel ei kuulu, kuna neis pole lapsed prioriteetsete väärtuste hulgas.

Peale ideaalmudelite, on Kasearu ja Kutsar (2003) analüüsinud ka põhjusi, mis takistavad peredel ideaalmudeli rakendamist päriselus (nt soovitava laste arvu saavutamist). Peamiste põhjustena on uuringus osalenud välja toonud majandusliku ebastabiilsuse; individualistlike väärtuste levik, mis toob esiplaanile hariduse ja karjääri; perepoliitiliste vahendite mittevastavus perede tegelikele vajadustele.

2.4 Eesti pere rollimudelid

Rääkides lähemalt aga Eesti perede rollimudelitest ja rollide valikutest, tuleb tõdeda, et eestlaste perekonnakäitumine on lähedasem Põhjamaadele (registreeritud kooselude arvu langus ja vabaabielude osakaalu kasv). Samas järgivad aga mitte-eestlased enam traditsioonilisemaid mudeleid.

Rollisuhteid lähemalt uurides saame teada, et enamasti on pere majanduslikuks ülalpidajaks mehed (63%). Olulisemates perekonna igapäevaelu puudutavates küsimustes, nagu näiteks suuremate kulutuste tegemisel, vaba aja sisustamisel ja laste haridustee valiku üle otsustamisel, on aga viimase sõna õigus naistel (Derman 2004).

Elanikkonnaküsitlus „Eesti 2003” (Derman 2004, kaudu) peaks igapäevased kodutööd jääma naise ülesandeks. Seda koormat suurendab ka toidu ostmise ja söögitegemise eest vastutamine. Mis puutub aga laste kasvatamisega seotud tegevustesse (koolitöodes abistamist, laste kooli, lasteaeda ja ringidesse viimist-

toomist aga ka lasteasutustega asjaajamist), siis üle poole vastanud paaridest peab seda mõlema vanema ülesandeks. Seejuures arvab ligi kolmandik mitte-eestlastest, et see peaks olema pigem naiste ülesanne (Derman 2004).

Marion Pajumets (2007) on lähemalt uurinud soo konstrueerimist ajakasutuse kaudu. Tema uurimusest selgub, et naised tunnetavad kõige teravamalt vastuolu enda jagamisel töö ja laste vahel. Samas mehed seda oma ajakasutuses murekohaks ei märkinud. Neile oli pigem probleemiks töö- ja pereaja pealetung partnersuhtele ja nende kõrvalt iseendale vajaliku aja leidmine.

Seejuures pidasid uurimuses küsitletud väikelastevanemad kõige tähtsamateks rollideks just lapsevanema ja töötajarolli. Huvitava iseärasusena selgus aga, et naistel peeti vanemarolli töötajarollist tähtsamaks. „Naine konstrueerib oma mina ennekõike emaduse külge ja peab õigeks viibida suurema osa ajast koos lastega” (Pajumets 2007). Seevastu meestel eeldati aga vanema- ja töötajarolli võrdset tähtsustamist. Viimane võis vanemarollist tähtsamakski tõusta. Seega on hea isa töötav isa, kelles ei tekita pikad tööpäevad ja perest eemal viibimine sugugi rahulolematust enda kui isaga.

Lastega koos veedetud ajast rääkides saab teha kahese jaotuse – kvaliteetaeg ja kvantiteetaeg. Esimese all mõeldakse siis seda aega, mil vanemad lapsega aktiivselt tegelevad, et teda arendada. Kvantiteetaeg on aga lihtsalt niisama koos oldud aeg, kus nt ema on lapsega kodus ja peab tema järelt koristama, talle süüa andma ja tema eest muul moel hoolitsema. Kui mehed väärtustasid ennekõike lastega koos veedetud kvaliteetaega, siis naised siinkohal erisusi välja ei toonud, sest nemad väärtustasid kogu aega, mis on lapsega koos veedetud (Pajumets 2007).

2.5 Pereteema meedias

Pereelu ja selles ette tulevate murekohtade lahkamine pole Eesti telekanalites enne „Perevisiooni“ omasaadetena kajastust leidnud. Küll aga on sisse ostetuina näidatud Lääne tõsielusarju (nt „Lastetaltsutaja“).

Mis puutub pereteemat – peremudeleid, -rollisuhteid, väärtusi – ajakirjanduses käsitlevatesse uuringutesse, siis tegeles selle teemaga minu 2005. aasta bakalaureusetöö „Ajakirja peremudeli analüüs 2003.-2004. aasta kodu-, pere- ning naiste elustiiliajakirjades“. Selle töö tulemustest selgus, et nimetatud ajakirjades on kujutatud võrdlemisi idealistlikku pereelu mudelit: kahelapselist tuumperekonda, kes elavad linnas oma majas või korteris. Elulaadilt esindavad nad tööle orienteeritud, kultuurilembest eluviisi. Ajakirja mudelpere pea on mees, kes teenib naisest rohkem raha ning langetab olulisemaid otsuseid. Naine täidab aga teisejärgulist rolli, olles mehe otsustega nõustuja ja neile kaasa kiitja (Ehrenpreis 2005).

Ühiskonnas levinud peremudelist mõnevõrra erinevana võis aga täheldada asjaolu, et ajakirjaperedes oli igal pereliikmel kodustest toimetustes oma roll ning mehed püüdsid teha ka traditsioonilisi naiste töid: hoidsid lapsi ja tegid süüa. Siit võib järeldada, et ajakirjad püüavad ühelt poolt siiski muuta ühiskonnas levinud rollisuhteid pisut kaasaegsemaks. Samas esitatud perekonna struktuur kõneleb aga selgelt seda keelt, et on nõuks võetud pakkuda lugejale samastumiseks tegelikkusest pisut erinevat, ideaalset perekonnapilti (Ehrenpreis 2005).

3. UURIMISPROBLEEM, JA -KÜSIMUSED

Minu magistritöö eesmärgiks on uurida, millised on 2006. aasta esimesel poolel ETV eetris olnud hariduslikus peresaates „Perevisioon“ kajastatavad väärtused, rolli- ja peremudelid ning kuivõrd need langevad kokku Eesti ühiskonnas levinud peremudelite ja väärtushinnangutega ning Becki ja Giddensi individualiseerumisteoorias kirjeldatuga.

Uurimisprobleemile aitavad vastust leida järgmised peamised uurimisküsimused:

- Millised selgesõnalised, varjatud ja eeldatavad normid ja väärtused saates peegelduvad?
- Kuivõrd langevad saates käsitletud probleemid ja esitatud peremudelid, rollisuhted ja väärtushinnangud kokku Eestit ühiskonna käsitlustega ja kaasaja ühiskonda kirjeldava individualiseerumisteooriaga?
- Milline oli saate eesmärk autori hinnangul ja kuidas saade seda täitis?

Neid täiendavad omakorda järgmised detailsemad abiküsimused:

- Milline on „Perevisoonis“ esinevate perede struktuur võrreldes Eestis levinud peremudeliga?
- Millised on saates esinevate perede rollisuhted võrreldes Eesti ühiskonnas levinud rollimudelitega?

4. VALIM JA MEETOD

Töö peamise uurimismaterjali moodustab 2005. aasta kevadhooajal eetris olnud Eesti esimene kodumaine pereteemaline saatesari „Perevisioon“ ning selle autoriga tehtud ekspertintervjuu.

Deacon et al (2007) järgi on telesaadete, nagu ka paljude teiste meedialugude, tegemisel paratamatu valiku tegemine. Telesaate puhul on aga auditooriumini jõudmiseks oluline, et loodud pilt oleks võimalikult lähedane sotsiaalsele reaalsusele. Auditooriumil peab tekkima äratundmise, seotuse ja osaluse tunne.

Kuna „Perevisiooni“ puhul on tegu haridusliku peresaatega, siis usun, et saadet analüüsid on võimalik saada pilt peremudelitest, -suhetest, -väärtustest ja – normidest, mida ühiskonnas propageerida püütakse. Ekspertintervjuu saate autori Piret Jõemägiga annab aga teavet selle kohta, mis eesmärgil saatesarja alustati, mis väärtusi, mudeleid või norme see tema arvates kandma peaks ning kuivõrd saade seatud eesmärgile vastas. Intervjuu transkriptsioon on toodud lisa nr 3.

Saatesari koosneb 12 eraldi saatest, millest igaühe pikkus on keskmiselt 25 minutit. Igas saates on käsitletud läbi nelja perekonna nelja teemat. Kuna tehnilistel põhjustel polnud mul võimalik ühe saate materjalile ligi pääseda, siis kahanes kogu uurimismaterjali maht 11 saatele ja 44 teemale. Viimastest kuuluvad töö valimisse need, mis tundusid läbivaatamisel olulised näiteks tegelaste rollide, väärtuste, tõekspidamiste ja suhtlusmodelite kirjeldamise seisukohalt. Nii on valimisse võetud näiteks teemad, mis puudutavad suhtumist laste uue meedia kasutusse, välja jäetud või üldistatud aga need, mis laias plaanis kordavad üksteist või on väga kitsa probleemi kesksed (nt laps näpistab ema). Analüüsivad saatelõigud olen parema ülevaate andmiseks ja tekstist ilmnevate struktuuride, rollisuhete, väärtuste ja normide välja toomiseks transkribeerinud (vt lisa nr 1). Seejuures tähistab iga lausungit kolmeosaline kood, milles esimene number tähistab saadet, teine saates

käsitatud teema järjekorda ja kolmas lausungi (kõnevooru) järjekorda teemat käsitlevas dialoogis. Nii tähistab näiteks kood 1.1.1 esimese saate esimese teema esimest lausungit.

4.1 Kvalitatiivne sisuanalüüs Fairclough'i diskursusanalüüsi elementidega

Otsustasin kasutada uurimismaterjali analüüsiks kvalitatiivset sisuanalüüsi, et pöörata tähelepanu tekstile kui tervikule ning selles esinevatele tähendustele (Titscher et al 2000). Sellest lähtuvalt uurin, millest ja kuidas saates räägitakse; mida tõstetakse väärtuse või normina esile; mida taunitakse; milliseid eeldusi on vaatajale kasvaikimisi või sõnaselgelt loodud.

Kuna tegemist on telesaatega, siis pühendan tähelepanu ka sellele, millised on saate vormilised iseärasused – millise tonaalsuse annavad saatele kujunduslikud signatuurid, kuidas positsioneerivad end vaataja ja saates osalevate perede suhtes saatejuhid (Fiske 1990).

4.1.1 Kvalitatiivse sisuanalüüsi uurimiskategooriad

- Kuidas saade vaatajaga suhestub, milline on saate formaat?

Kategooria on oluline, sest näitab, kuidas saatejuhid positsioneerivad ennast ja saate teisi tegelasi vaatajate suhtes. See annab aga omakorda aimu, keda peetakse saate auditooriumiks, mis eesmärk saatele on antud ning kuidas seda auditooriumi silme ees täitma hakatakse.

- Milliseid väärtusi saates propageeritakse?

Siinkohal on oluline roll saatejuhtide kaadritagustel tekstidel. Deacon et al (2007) järgi on nn *voice over* tekstide näol tegu metatasandiga. See täidab omamoodi eksperthinnangu rolli, tehes kokkuvõtvaid järeldusi tegelaste kõneldust ning juhtides vaatajate tähelepanu teatud asjaoludele (Deacon et al 2007:213). Seega peaks just neist tekstidest joonistuma välja normid, mida peetakse oluliseks vaatajas juurutada.

- Millised eeldused on vaatajale vaikimisi loodud?

4.1.2 Fairclough'i diskursusanalüüsilt laenatud elemendid

- Grammatilised võtted. Vaatluse alla on võetud sidesõnad, millega lauseid on liidetud. See näitab ideoloogiaid ning põhjuslikke seoseid, mis on iseenesestmõistetavad (Fairclough 1989).
- Teksti struktuuride kirjeldamine. Millised on tekstis esitatud varjatud eeldused (Fairclough 1989)?

4.2 Visuaalse materjali kvalitatiivne sisuanalüüs

Siinkohal on vaatluse all saate osalisteks olnud nelja pere tutvustamisega tegelevad saatelõigud sarja kõige esimesest saatest. Analüüsil on vaatluse alla võetud, millistes rollides saate osalised tutvustavates videolõikudes esinevad ning kuidas saatejuhid neid tutvustavad. Saadud tulemused on liidetud teksti sisuanalüüsiga, et vältida sisulist kordamist.

Analüüsiks on valitud lõigud just esimesest saatest, sest siinkohal on kõige tõenäolisemalt tegu perede portreeterimise eesmärgil valitud videomaterjaliga. Edasiste teemakäsitluste puhul on pildimaterjali näol tegu aga pigem parasjagu käsitlevat teemat illustreerivate kaadritega. Seetõttu ei pruugi nende analüüs perede rollimudelite uurimisel tulemust anda.

Analüüsiks valitud kaadrid on välja toodud koos visuaali ja dialoogi lahtikirjutusega lisas nr 2. Iga kaadri ees on number, millega töö analüüsiosas vastavale materjalile viidatakse.

5. TULEMUSTE ESITUS

5.1 Saate formaat ja vaatajaga suhestumine:

„Perevisioon“ on ülesehituselt ajakiri-tüüpi saade, mis lahkab igas osas nelja laste kasvatamise ja sotsialiseerimisega seotud teemat. Seejuures tehakse seda väga elulähedaselt, jättes välja rääkivad „ekspertpead“ ja lastes saates osalevatel perekondadel endil kogemusi jagada.

Siinkohal on ilmselt põhjust teha lähemalt juttu ka autorist kui diskursust kontrollivast/juhtivast isikust, kelle valikud mõjutavad läbi telesaate ühiskonnas juba kehtivat normide ja väärtuste süsteemi. Autori valikute võimuses on seda süsteemi kas kinnitada või püüda kuidagi muuta. Nende valikute ja otsustuste tagamaade välja selgitamiseks tegin saate autor Piret Jõemägiga ekspertintervjuu. Järgnevas käsitluses on saatetekstide ja visuaalmaterjali kõrval kasutatud ka intervjuu käigus saadud materjali.

Piret Jõemägi sõnul sündis saate idee tunnetatud vajadusest ajal, mil ta oma esimest last ootas. Ühelt poolt said ajendiks oma raseduse ajal ja lapse sünni järel ette tulnud probleemidele lahenduste leidmise vajadus. Teisalt aga ka telemaja töökeskkond, kus on ametis palju (individualiseerumisteooria järgi emantsipeerunud ja väga iseteadlikke) noori naisi, kes pole julgenud veel peret luua, sest kardavad nõnda karjääri rikkuda:

P.J: Mul sündis laps ja ma hakkasin kokku puutama selliste kasvatusalaste küsimuste, probleemidega ja ma pidin hakkama neile vastuseid otsima. Noh, et kui laps jonnib, et mis ma siis nagu teen või. Pidin hakkama kuhjade viisi raamatuid lugema, otsisin internetist, ajakirjadest igalt poolt. Ja siis ma sain aru, et tegelikult puudub sellealane saade. Täiesti.

/---/ Tegelikult kui sa telemajast välja saad, siis sa hakkad nägema reaalsel elu. Milliste probleemidega inimesed tegelikult kokku puutuvad. Mida nad tegelikult mõtlevad. Kui sa oled telemajas tööl, siis sa lähed sumaki sinna sisse. Sul puudub tegelikult pilt, mis reaalses elus toimub. Sa suhtled ainult teleinimestega või nendega kellega sa intervjuud teed. Sa lähed hommikul vara tööle – hommikul lähed pimedas, õhtul tuled pimedas – sa ei saa päeva jooksul majast välja ka. Tegelikult sul ei ole mingit objektiivset pilti.

Aga kui sul tekivad lapsed, siis sa hakkad suhtlema hoopis teistsuguste inimestega ja siis sa hakkad aru saama sellest, millised probleemid tegelikult on. Ja ma saan ühtepidi aru ka miks sellist saadet ei olnud. Sellepärast, et ega telemaja inimestel väga palju ei ole lapsi. Nad teevad tööd kogu aeg. Nad ei julge rongi pealt maha astuda, sest mis nende karjäärast saab siis. Ja ongi, et telemaja on täis

tegelikult üksikuid naisi. No mitte üksikuid, aga selles mõttes, et ilma lasteta. Nad ei julge rongist maha astuda./---/

Nii saigi saate peamiseks eesmärgiks julgustada inimesi peret looma ning anda neile nõu võimalike probleemide ja ummikseisude lahendamiseks:

P.J: „No mis selle saate eesmärk oli – ühte lausesse kokku võttes – Tehke lapsi! Tehke lapsi, et tegelikult on, noh... Ja me tahtsime selle saatega julgustada, et näete, ei ole hullu midagi selles mõttes, et sa üks pole loll lapsevanem. Kõigil on need probleemid.”

Seepärast pole ka saatejuhid (Piret Jõemägi ja Kristi Aule) seadnud end kaamera ees kõiketeadjate positsioonile. Selle asemel kehastavad nad saates osalevate perede probleeme arutades ja kuulates pigem lihtsalt samasugustest lapsevanematest sõpru-tuttavaid, kellega väikelaste kasvatuses osas kogemusi vahetatakse. Samamoodi püüavad nii saatejuhid, kui kokkuvõttes ka saade ise, suhestuda vaatajatega. See ilmneb juba saatejuhtide sissejuhatavast tekstist, milles esitletakse end ennekõike kui lihtsaid lapsevanemaid, kel on samuti lastekasvatamisel vahel muresid ja saamatu tunne :

1.1.1 Saatejuht 1 (Piret Jõemägi, edaspidi S1): Tere, mina olen Piret.

1.1.2 Saatejuht 2 (Kristi Aule, edaspidi S2): Ja mina olen Kristi.

1.1.3 S1: Minul on kodus kaks last. Üks nelja-aastane tüdruk, kes on no nii pikk (näitab käega umbes vöö kõrgusele) ja üks kümnekuune poiss, kes on umbes nii pikuke (näitab käega kaadri alumisest servast välja).

1.1.4 S2: Minul on üks poisslaps, kel nimeks Ervin, aga tema on kahjuks praegu haige kodus.

1.1.5 S1: Lapsevanemaks olemine on üks kõige võimsamaid asju elus. Aga kindlasti seotud paljude probleemidega. Meie näiteks maadleme igal hommikul sellega, et meie laps lihtsalt ei lähe lasteaeda.

1.1.6 S2: Meil on näiteks selline mure, et õhtul ei taha laps hambaid pesta.

1.1.7 S1: Kindlasti on ka teie elus tulnud ette olukordi, kus on tunne, et silme eest läheb mustaks ja käed vajuvad rüppe ja see lapsevanemaks olemine on üks lõpmata raske töö.

1.1.8 S2: Meie saate peaosalisteks ongi neli erinevat peret, kelle probleemidest, aga ka paljudest, paljudest rõõmudest on teil võimalus nüüd kohe osa saada.

Saatejuhtide ja saates osalevate perede ühel pulgal asumise tunnet süvendab seegi, et erinevate saatelõikude vahel arutavad ja jagavad Piret Jõemägi ja Kristi Aule omavahel ka endi peredes ette tulevaid olukordi ja nende lahendamiskogemusi. Näiteks peale Kärgetsite pere näitel käsitletud laste jonnihäda, räägitakse ka enda lastest (vt lausungeid 1.3.14-1.3.17).

Nagu selgus intervjuust Piret Jõemägiga, siis sündis saate selline formaadilahendus ETV ettepanekul:

P.J: /---/ Alguses me isegi nagu mõtlesime, et võiks nagu olla (saates kõnelevaid eksperte – P.E), aga siin ma annan tõesti ETVle au, et nemad nagu ütlesid, et kui ...et las ta ollagi selline nagu natuke reality moodi, et ühed vanemad räägivad teistele vanematele./---/

Saate lõbus muusikaline ja visuaalne signatuur mõjub aga kõigi liblikate, lillede ja lapselike joonistustega lastesaatelikult sõbralikult ja mänguliselt.

5.2 Kuidas ja millest räägitakse?

Siinkohal on võimalik heita pilk lissasse nr 4, et saada ülevaade kõigist teemadest, mida saates käsitleti. Kuna nende lihtsast nimetamisest ei sünni töö uurimuslikust seisukohast suuremat järelust, püüdsin neid koondada laiemateks valdkondadeks, tehes vajalikke üldistusi.

Teemavaliku tausta valgustamiseks on aga ilmselt oluline mainida, et siingi oli põhiroll saate autoril. Tema pani esialgse saate kava ja teemade loetelu kirja nii oma kui ka sõprade-tuttavate elus ette tulnud kasvatuslike küsimuste ja probleemide põhjal. Nõnda täitis ta klassikalist väravahi rolli, olles otsustajaks, mida saates käsitleda ja mida mitte – millistele väärtustele ja normidele juhtida tähelepanu ja millele mitte. Hiljem, saate tegemise käigus, see nimekiri mõneti muutus ja täienes vastavalt selle, milliseid teemasid pidasid saates osalevad pered oluliseks juurde lisada:

P.J: Enda huvide põhjal (kuidas saate teemavalik kujunes – P.E). Selle põhjal, mis konkreetselt huvitab. Ma sain aru, et hästi huvitav on see, et ma nägin, et igal pool ümberringi hakkavad naised üha rohkem sünnitama ja ma mõtlesin, et nii huvitav oleks tegelikult seda rasedust...noh, mu enda rasedus oli nagu nii huvitav, sest ma kogu aeg jälgisin ennast kõrvalt. Kuidas mu psüühika muutus, kuidas ma väliselt muutusin, mida ma siis mõtlesin, mida ma hiljem mõtlesin. See tundus mulle nagu nii huvitav. Selles mõttes ma tahtsin raudselt, et raseduse jälgimine oleks nagu sees, sest see oli mulle endale tohutult huvitav.

Kui ma mõtlen, et need, kes pole sünnitanud, nende jaoks on raudselt see huvitav, kui nad näevad võimalust ja nad hakkavad juba mõtlema, et huvitav, kas mina muutun ka selliseks emotsionaalseks ja hakkan seal pirtsutama ja mingi hetkel ei taha mingeid asju süüa enam. See oli õudselt huvitav, sest see oli mulle endale tohutult huvitav. Ja kõiki rasedaid huvitavad alati teised rasedad. Ja ka need, kes on juba ära sünnitanud, neid huvitab ikka, et oot, milline kõht sellel oli. Onju! Noh selles mõttes, see oli raudselt üks asi, sest see oli mulle endale hästi huvitav.

*No ja siis puhtalt nagu see, et ma kujutasin nagu ette neid... Ütleme kui see saade nagu ikkagi teoks sai, oli mul sündinud juba ju teine laps. /---/ Et siis mul oli juba ühe lapsega teatud etapp läbitud, kõik need jonniperioodid ja kehtestamised. Ja tegelikult uue lapsega tulid ikkagi mingisugused täiesti uued asjad. Ja seetõttu oli raudselt väikelapseperiood, beebiperiood ja siis see väikelaps – noh need lapsed, eksju, kes mul nagu endal olid. Ja siis ma juba nagu mõtlesin ette, mis mind lähiaastatel ootab. **Ma ei tahtnud rääkida asjadest, mis mind ennast ei huvita või millest ma midagi ei tea.***

*/---/ See (teemade arutelu- P.E) oli niimoodi, et kui võte lõppes, siis me istusime maha ja tegelikult osad teemad...Muidugi mul oli need 40 teemat või rohkemgi, olid paberil juba enne, ma lähtusin nendest ja siis ütleme Kristi (Kristi Aule) perest ka. **Kui oli vähegi võimalik, siis tegime nii, et kui võte lõppes ära, istusime perega maha ja küsisime nii, et punkt üks, punkt kaks, punkt kolm, mis teid vaevab? Kui oli seal valida, siis me lähtusime ikkagi konkreetselt sellest./---/***

Kui protsentuaalselt võtta, mis (käsitatud teemad – P.E) peredest endast välja kasvas, siis mingi 30-40% ehk. Tegelikult päris suur hulk, noh et ise ka ju mõtlesid ja kirjutasid kohe üles, kui midagi jooksvalt üles kerkis. See võtteperiood oli ikka päris pikk, see oli ju aasta. Seal ikka üht-teist ikka arenes.

Võrreldes minu bakalaureustöös uuritud ajakirjade pere- ja kodumudelite juures käsitatud teemadega ja kasutatud lähenemismudelitega, torkab „Perevisiooni“ puhul silma suurem võrdsus nn tüüpiliste (kahelapseliste) mudelperede ja ebatüüpilise (neljalapseline) pere probleemide käsitlemisel. Nii ei tule näiteks neljalapselise Sääritsate pere puhul sugugi peaküsimusena jutuks, kuidas üldse on võimalik nii paljude lastega peres majanduslikult hakkama saada. Selle asemel on ka nende puhul käsitletavad teemad sama tüüpi kui ülejäänud, väiksemate, peredegi puhul.

Saates kajastatavate teemade käsitlemiseks kasutatud pered on välja valitud saate autori koostatud profiili alusel. Selle eesmärk oli esitleda vaatajale tervet peret nii linnas kui maal. Sõnaühend „terve pere“ tähendab siinkohal traditsioonilist, laste ja kahe vanemaga – nii ema kui isaga – perekonda. Kuigi autor tunnistab, et tänapäeval on ka väga palju üksikvanemaid, langetas ta otsuse siiski traditsioonilise peremudeli kasuks, sest pidas seda positiivseks. Niisiis on ühiskonnas tunnustatud normiks kahe vanemaga traditsiooniline peremudel ja seda arusaama kinnistatakse ka „Perevisioonis“:

P.J: „Jah me tahtsime ikkagi propageerida tervet pere.

*Muidugi oli seal variante, et üksikema ja oli üks selline variant, et mees töötab kogu aeg välismaal ja on üldse välismaalane ja nii edasi. Me tahtsime, et oleks võimalikult... see oli küll... **pere peab olema terve – isa ja ema peavad olema olemas. See oli raudbetoon. Esiteks see on positiivne ja niikuinii kõik, noh enamuse kasvatatakse siin üksi oma lapsi, aga meie näitame tervet peremudelit.***

Teiseks oli see, et me tahtsime, et oleks nii linn kui maa. Selleks me spetsiaalselt otsisime. /---/ Me ikkagi raalisime selle vanuse tegelikult välja, sest tahtsime, et kogu see vanus oleks ikka kaetud. Et oleks päris pisike beebi, kes on just sündinud, kellega oleks mähkmeprobleemid ja tõesti kuni selleni välja, et tõesti laps läheb kooli. Kõik need vanused pidid olema kaetud ja siis loomulikult nii tüdrukud kui poisid. /---/“

Sarnaselt oma bakalaureusetöös jõutud tulemusele, on ka „Perevisioonis“ osalevate perede näol tegu valdavalt kahelapseliste tuumperekondadega, mille vanemad on abielus (Tiit ja Krista Kärgets, Mikk ja Kristina Sepp, Aimur ja Ave Säärits). Siiski

on olemas ka üks erand: neljalapseline Sääritsate pere. Ainult ühe pere vanemad elavad eeldatavasti registreerimata kooselu, sest neil on erinevad perekonnanimed (Meelis Lehtla ja Merle Reivart).

Peredest kaks (Meelis ja Merle ning Mikk ja Kristina) elavad Tallinnas, üks Tallinna lähistel (Tiit ja Krista) ning üks päris maal – Kesk-Eestis Võduvere külas (Aimur ja Ave). Seejuures ei ole reeglina tegu koduajakirjade piltidele iseloomulike moodsate ja avarate klantskodudega. Selle asemel paistab teleekraanil peategelaste ümber kas kitsuke paneelmaja korter, renoveerimisjärgus maja Nõmmel või lihtne maamaja väikeses külas.

Orienteerumaks paremini järgnevas analüüsis, toon järgnevalt lühiankeedi vormis saates osalevate perede põhilised iseärasused veel välja:

Kristina ja Mikk Sepp

Elukoht: korter Tallinnas

Pereseis: abielus, üks poeg, uus laps tulekul

Krista ja Tiit Kärgets

Elukoht: korter Tallinnast 40 km

Pereseis: abielus, kaks last – 3aastane poeg Karl ja 3kuune tütar Johanna

Ave ja Aimur Säärits

Elukoht: maja Võduvere küla

Pereseis: abielus, neli last – 11aastane Simmo, Kätri-Avelin, 4aastane Mattias ja 8kuune Oskar

Merle Reivart ja Meelis Lehtla

Elukoht: maja Tallinnas Nõmmel

Pereseis: vabaabieliu, kaks last – Pille-Riin ja 3aastane Laura-Liisa

5.2.1 Peresisesed rollisuhted

Liikumaks pelgalt peremudeli kui koosluse kirjeldamisest edasi rollijaotuste ja suhete tasandil kehtivate normideni, saab abi visuaali ja saatejuhtide kaadritaguste tekstide lähemast vaatlusest.

Puhtalt visuaalile toetudes esitab „Perevisioon“ väga erisuguseid rollijaotusi, näidates nii iseteadlikku ja tugevat naist (kaadrid 1-4); mehe ja naise võrdset hõivatust kodu ja lapsi puudutavates toimingutes (kaadrid 10-12) kui ka mudelit, kus viimatinimetatu on suuresti naise kanda, sest mees on pikalt tööl (kaadrid 5-9 ja 13-16).

Kuna just viimast tüüpi rollijaotust esineb selgelt kahe pere puhul, siis tuleb tõdeda, et see on teistega võrreldes ülekaalus. Ühelt poolt võib see tähendada, et sellised rollisuhted on ka tegelikult ühiskonnas enam levinud. Teisalt võib see olla ka autori soov näidata, et nii peakski õige olema. Kuna saate osaliste valikul peeti peamise asjaoluna silmas siiski kahe vanema ja laste olemasolu, mitte aga seda, kuidas peres rollisuhted on jaotunud, võib eeldada, et tegu ongi lihtsalt ühiskonnas levinud peresisesega rollijaotusega. Telesaates esitatuna mõjub see aga mudelit kinnistava normina.

Sarnaselt ajakirjade mudelperedele on „Perevisiooniski“ pea kõigi perede puhul peamise sissetuleku toojaks mees, kes teeb tööd varahommikust hilise õhtuni. Seda peetakse ka normiks:

***SI(kaadri taga):** Laura-Liisa ja Pille-Riini isa on enamasti kodust ära ja lastega toimetab Merle üksi. Kus ta siis on? Loomulikult tööl nagu enamused isad.*

/---/

***SI(kaadri taga):** Meelise tööaeg on enamasti 10-11 tundi pikk. Nü nagu paljudel teistelgi. Normaalsel ajal ehk siis kell viis, on ta töö lõpetanud viimase viie aasta jooksul vaid viiel-kuuel korral. Ja lastega saab ta päeva jooksul koos olla vaid umbes kolm tundi. Selle on ta tagasi püüdnud teha nädalavahetustel.*

/---/

Emad on seevastu kodused. Enamasti on selle põhjuseks alla-aastane väikelaps, kellega koos olemise nimel on emad nõus loobuma ka ahvatlevatest tööpakkumistest:

***SI(kaadri taga):** Tiit ja Krista elavad Tallinnast 40 km kaugusel, kuid käivad mõlemad linnas tööl. Krista on hetkel küll kodune, sest lisaks kolmeaastasele Karlile, on peres nüüd ka kolmekuune Johanna.*

/---/

SI (kaadri taga): Sealt nad tulevad. Kõige ees on Simmo, keda teised kutsuvad Simpsoniks. Punase jopega on Kätri-Avelin, keda kutsutakse Kätuks. **Järgmised on ema Ave, kes on kodune, ja isa Aimur, kes töötab lasteaias.** Kelgul on kõige väiksemad, nelja-aastane Mattias ja seitsmekuune Oskar.

/---/

11.3.2 SI (kaadri taga): Nõnda siis otsustasidki Kritsa ja Tiit, et **Johannale lapsehoidjat ei võetagi ning Krista loobub ahvatlevast tööpakkumisest.**

Väikeste lastega kodus olemist nimetatakse ühtlasi naiste tööks, millega nad saavad hästi hakkama ja mille eest maksab neile riik ka palka. Mees on nõus selle töö üle võtma ainult äärmisel olukorra sunnil:

Kristina: Siis hakkasin ennast rahustama, aga see ongi **minu töö** praegu. Lihtsalt olla siin siruli ja sööta teda nii palju, kui ta nõuab. **Riik mulle maksab ju isegi palka selle eest.**

/---/

Meelis: Ausalt öeldes praeguses situatsioonis ei jääks (jutt käib isapuhkusele jäämisest – P.E) ilmselt. Et see on **töö nagu iga teinegi, see lastega kodus olemine, ja vajab ka harjumist. Merle õlgadel see praegu on olnud ja ta on sellega hästi hakkama saanud, aga olukorra sunnil kindlasti teeks ära.**

Mees-perepeega peremudeli propageerimine joonistub välja ka näiteks Meelis Lehtla ja Merle Reivarti pere tutvustavast visuaalilõigust (vt kaadrid 13-15): alustuseks jookseb üle ekraani kiri „Armastus esimesest silmapilgust“. Samal ajal näidatakse pildis, kuidas pere istub ümber söögilaua – mees sööb putru, naine on püsti ja tõstab lastele nende portsjoneid ette ning istub alles siis lauda, kui on veendunud, et teistel on kõik oluline olemas. Meest tutvustava tekstilõigu ajal näidatakse, kuidas ta sammub oma kontori uksest sisse ja läheb laua taha paberitööd tegema. Naist tutvustava lõigu ajal näidatakse aga lastega voodis lamavat ema.

Kuna isad on päevad läbi tööl, tunnevad nad pisut muret lastega koos veedetava aja nappuse pärast. Ühelt poolt soovist oma äraolekut kompenseerida, teisalt võibolla ka lihtsalt enese õigustuseks leiavad nad, et lastega koos aega veetes on oluline pigem aja kvaliteet kui kvantiteet. Nii püütakse peale tööd ja nädalalõppudel lastele raamatust unejuttu lugeda või nendega koos mängida:

8.1.11 SI: Kas isadel on oma laste jaoks liiga vähe aega?

8.1.12 Meelis: Ilmselt nagu aja mõistes on jah. Aga **kui kvaliteetne on see aeg, mis nagu lapsega koos ollakse? Määravaks saab see ilmselt.** Loomulikult võiks rohkem olla. Kui lapsega koos telekat vaadata, siis see ei ole nigu lapsega koos midagi tegemine. **Pigem kui see vähene aeg, mis koos olla nagu mõtestatult tegeleda, siis on sellest rohkem tolku. Peab nii kui rohkem lapseks saama ise, ma arvan, kui sa nendega oled. Kritseldama, värvima ja kõike muud tegema.**

Isadest rääkides kumab saatest läbi seegi, et nende rollid jäävad paljuski kodust väljapoole. Esiteks on nad rahateenijad, kes käivad hommikust õhtuni tööl. Teiseks on nad ka perepead. Kolmandaks on nii mõnigi nende meelelahutus seotud koduvälise tegevusega. Nii käib Meelis kalal ja Tiit on suur seltskonnalõvi, samas kui nende naiste rollid jäävad märksa tagasihoidlikumaks. Seejuures naised ei nurise. Pigem saavadki nad rahulolu sellest, et võivad lastega koos kodus olla (vt kaadrid 13-16). Niisiis on kõik hästi, kuni mehed on ka head pereisad (vt kaadrid 7-9):

1.3.4 Krista: Talle (abikaasa Tiit – P.E) väga meeldib särada seltskonnas. Aga muidu ta on hea pereisa ja armastab oma lapsi meeletult, pööratult, kui me isegi ei võta mingi tund aega vastu telefoni, siis seal on hästi palju vastamata kõned.

1.3.5 Tiit: Sõprade naiste arvates on küll pidanud minu abikaasa hästi väike ja vaikseke ja allaandlik olema, aga tegelikult pole siin erilist kahtlust, kes see perekonnapea on.

1.3.6 Krista: Sina.

/---/

1.5.1 S2 (kaadri taga): /---/ Meelis, kes on autotöökoja juhataja, on ka suur tantsu-, laulu- ja kalamees. Merle arvab, et kui ta mees saaks, siis ta ilmselt istukski kogu aeg õng käes veekogu ääres.

Merle on ametilt kosmeetik. Aga tööle läks alles hiljuti, sest tundis, et lastel on teda kodus rohkem vaja /-/-.

Ka saatejuhi tutvustav tekst toidab stereotüüpi mehest kui suurest, tugevast ja ratsionaalsest olevusest, kes huvitub sügavuti päevapoliitilistest sündmustest. Talle vastandatakse aga naist kui päevapoliitikast mitte huvituvat, nõrgemat ja ebaratsionaalset inimest:

1.3.2 S1: Tiit ja Krista on esmapilgul väga erinevad. Tiit tahab õhtul kindlasti läbi lugeda kõik lehed. Krista seevastu vihkab lehtede lugemist. Tiit on 2m pikk, Krista ei ole 2m pikk. Tiit pigistab hambapastatuubi alati korralikult alt servast. Krista seevastu pigistab seda igalt poolt.

Teistest veidi erineva rollijaotusega on Seppade perekond. Näiteks käivad seal nii mees kui naine tööl. Seda ühelt poolt seepärast, et saatesarja alguses pole neil erinevalt teistest peredest alla aastast last.

Erinevusi joonistub aga välja muultki baasilt. Tegemist on vene-eesti segaperekonnaga, kus on venelannast naine. Ta on teistest saates osalevatest pereemadest märksa iseseisvam ja –teadlikum ja mees püüab igati naise soove täita – näiteks otsides talle külmkapist meelepäraseid hõrgutisi (vt kaader nr 1). Neile rollisuhetele on ka saatejuhid erilist tähelepanu pööranud:

1.2.6 „S2 (kaadri taga): Kristina on 30aastane ja töötab Riigikogus arvutispetsialistina. Põhitöö kõrvalt on lõpetanud Kunstiülikoolis arhitektuuri eriala. Sõbrad peavad teda hästi tugevaks inimeseks, kes tahab elus kõike proovida ja kellele meeldib meestele nende aladel ära teha. Ta on võitnud mehi nii lõuatõmbamises kui kätekõverdustes.“

Tähelepanuväärne on see sellegi poolest, et mitte ühegi teise pere puhul pole ühtegi naist nii detailselt tutvustatud. Osalt mängib siin rolli muidugi tõsiasi, et Kristina puhul on tähelepanu keskpunktis tema rasedus, mitte suhted juba olemasoleva lapsega. Seetõttu on ilmselt põhjendatud ka tema sotsiaalse tausta põhjalikum tutvustus, sest see aitab luua sünnitaja portreed. Tõsi küll, telesaates esinemine, ei tee temast enam lihtsalt rasedat naist, vaid omal moel etalon-raseda, kellega auditooriumi rasedad end võrdlevad ja kellest ka eeskuju võtavad.

Seppade pere rollijaotuses torkab teistest erinevana silma seegi, et rasedat Kristinat näidatakse ka kodus palgatööd tegemas, samas kui teiste naiste roll piirdub seal vaid lastega tegelemisega.

Üldse on Seppade pere näide võrdsema rollijaotusega ja iseteadlikuma naisega perest, kus rase naine saab remonditöödega hakkama ja mees teeb süüa. Seda rõhutavad ka saatejuhtide küsimused, visuaalne materjal (vt kaadrid nr 2-4) ja kaadritagused tekstid:

1.2.11 S2: No ütle, kas sa ei karda vahel selliseid asju teha?

1.2.12 Kristina: Praegu ma olen ikka väga tagasihoidlik. Esimese lapsega...

1.2.13 S2: Kus ma need panen...

1.2.14 Kristina: ...sai lausa betooniämbrit toas tassitud. Nii et pole midagi. Üritan, sa ju tunnetad ära, kas see teeb sulle liiga või ei tee.

1.2.15 S2: Nojah, aga räägitakse ju igasuguseid asju, et ei tohi käsi üles panna ja igasugu legende on ju.

1.2.16 Kristina: Proovin nagu aru saada, et kui on tõesti paha olla, siis ma ei tee.

1.2.17 S2: Aga remondis uues kodus oled sa ju osalenud kogu aeg?

1.2.18 Kristina: Siin ikka kogu aeg. Siin sai värvitud seinu ja põrandaid lihvitud ja.. Ikka peab ju kätt pulsil hoidma, muidu ei tea, mida mees kokku keerab (naerab).

.....mehele üllatus ...õhtuks.

1.2.19 S2: Naine tegi valmis riüli! /---/

Pärast lapse sündi selgub aga, et tegelikult on ka selle pere rollijaotus olnud enne lapse sündi traditsioonilisem. Naine tegi rohkem süüa ja hoolitses majapidamise eest, kui mees käis tööl. Peale sünnitust on need rollid aga muutunud ja naine tunneb end seepärast saamatuna:

S2 (kaadri taga): Seppade pereelu on pärast uue ilmakodaniku süüdi oluliselt muutunud. Televisorit vaadatakse vähem, õhtul kui beebi on magama jäänud püütakse ka ise kohe uinuda. Süüa on hakanud rohkem Mikk tegema, sest enamuse ajast toidab Kristina last. /---/

Kristina: Vahepeal siin kukkusin pabistama, et neli tundi järjest siin vedelen. Nõud pesemata ja selline paha tunne juba, et tolmu võiks pühkida ja issand kui häda ma olen. Sellised nutuhood juba hakkavad vaikselt juba üle käima.

Positiivse ebatraditsioonilisusena torkab jällegi silma see, et mees tunneb end imikuga ümber käies kindlamalt, kui naine:

Kristina: Ma alles praegu ausalt öeldes julgen teda niimoodi korralikult sülle võtta. Muidu ikka mähid teki hästi palju ümber, siis on julgem võtta. Aga Mikk ikka hästi julgelt võtab ja ta ongi nii, et öösiti tema käib temaga mähkut vahetamas või õhtuti või päeval, kui ta kodus on. Mina üritan vähem teda niimoodi tõsta ja ... Tema kuidagi oma suurte kätega võtab ja kõik on kontrolli all. Mina nagu hädavares.

5.2.2 Oodatud ja planeeritud lapsed

Kuna „Perevisioonis“ kannab lapseootuse ja sellega seonduvate muutuste teemat läbivalt üks (Seppade) pere, siis põhineb järgnev analüüs valdavalt neil.

Sarnaselt taanlase Lars Denciki (1989) Põhjamaade pereloome põhimõtetes tehtud tähelepanekule on ka Kristina ja Miku pere järelkasv põhjalikult planeeritud. Lapse planeerimisel on aga mõneti ehk ebatraditsiooniliselt aktiivsemaks pooleks olnud mees. Naise käitumisest ilmneb kaasaegse iseteadliku naise suhtumist, kes peab enesearendamist esmatähtsaks:

1.2.2 S2: Kui pikalt sa ootasid seda, et sa teise lapse saaksid? Sa ju tahtsid seda juba ammu.

1.2.3 Kristina: No mees juba ammu nurus last.

1.2.4 S2: aga sina? Ei andnud järele?

1.2.5 Kristina: Aga minul oli ju kaks tööd, kool... opid, noh, pole aega last tehagi.

Seda, et laps on väga oodatud kinnitab kogu saadet läbiv raseduse jälgimise liin – küll käiakse spetsiaalsetes trennides, küll õpitakse koos mehega õiget hingamist, küll saadab mees naist käikudel arsti juurde, kuni selleni välja, et tehakse kirjalik sünnitusplaan, käiakse sünnitusmajas erinevate sünnitusvõimalustega tutvumas ja sünnituse ajal on mees naisele toeks:

7.2.1 S2 (kaadri taga): Mida lähemale sünnitus jõuab, seda rohkem Kristina sellele mõtleb. Ta uurib seadusi, erinevaid sünnitusvõimalusi ja on teinud enda jaoks koguni sünnitusplaani.

Ideaalseks peremudeliks peetakse aga seda, et lastest oleks olemas nii poeg kui tütar ja parem, kui mitte väga suurte vanusevahedega:

2.1.1 S2: Te saite just äsja teada, et saate teise poja, mis mõtted peas keerlevad?

2.1.2 Mikk: No muidugi oleks võinud poja kõrval tütar ka olla, pesamuna selline, kellele patsi punuda. Aga noh, poiss on ka väga hea.

2.1.3 Kristina: Mina teadsin alati, et ma olen poiste ema rohkem, nii et mulle vist ei sobigi tütar.

2.1.4 Mikk: Meile vist jah tütreid ei sobi, meil peaks poisid olema.

2.1.5 Kristina: aga samas ega see viimane võibolla ei ole. Siis kuskil viie kuue aasta pärast võib pesamuna ka sünnitada.

5.2.3 Laste ja vanemate suhted

Laste ja vanemate suhetel läbi kogu saate oluline roll. Ühe soovitusliku põhimõttena jääb kõlama, et lapsed on isiksustena vanematega võrdsed ja sellest tuleb lähtuda ka nendega suheldes:

Tiit: Jah, äkki ma mõtlen hoopis teistmoodi, et selles mõttes oleks ehk tõesti parem, kui nendega (lastega- P.E) vähemalt üritada suhelda kui võrdne võrdsega. Sest neil on ka päris targad mõtted peas.

S2 (kaadri taga): Laps saab tööpoolest aru, kui temaga vestelda nagu võrdne võrdsega. Loomulikult nõuab see vanemalt palju rohkem aega ja energiat kui lihtsalt peale käratamine. Aga nii kasvab teie lapsest pikapeale inimene, kes tahab ja oskab ka teie vajadustega arvestada. /---/

Kes lapsi isiksusena tunnustada ei suuda, sellele maksavad omad vitsad tulevikus kurjalt kätte, sest toimub just nimelt võõrandumine, millest ka saate autor rääkis:

S2: Kuidas te sellesse suhtute, et kui vanemad võtavadki seda asja niimoodi, et konfliktide lahendamine ongi üks lahinguväljal olemine? Et see on mingi metsik võitlus.

Tiit: Siis nad ei ole kõige targemad ja kõige ettenägelikumad lapsevanemad maailmas arvatavasti. Aga tõenäoliselt neil tekib võimalus tagant-järgi targaks saada, aga see on nagu liiklusõnnetustega, et tagantjärgi tarkus ei aita enam. Siis on hilja enam tagasi pöörata midagi.

Siit peegeldub ühelt poolt ka Becki ja Beck-Gernsheimi kirjeldatud kaasaja indiviidi soov olla ise oma tuleviku eest vastutav ja seda ise kujundada ja kindlustada, kuid veidi teises võtmes. „Perevisiooni“ peredele on lapsed samuti üks viis oma tulevikku kindlustada. Seepärast panustatakse nende kasvatamisse erilisel hoolt ja tähelepanu, sest kui laste kasvatamisel nende varases lapsepõlves mõni viga teha, viib see kardetavasti lõpuks selleni, et vanemad on vanaduspõlves ükski. See hirm joonistub välja päris mitmel puhul. Oma olemuselt on „Perevisiooni“ perede „tuleviku kindlustamise“ võtte Põhja regioonile iseloomuliku kultuuri ja peremudelile veidi ebatüüpiline. Pigem peegeldub siit mõneti vastu Lõuna regioonile iseloomulik traditsionaalne tõekspidamine, et laste üks ülesanne ongi vanaduspõlve jõudnud vanemate eest hoolitsemine:

1.3.13 Tiit: /---/ Kui midagi valesti on, siis on see tegemine või tegu valesti, mitte laps ei ole paha, kes teeb pahasid asju, vaid laps on alati hea. Kui sa praegu ei kannata seda (lapse jonnit – P.E) välja ja

hakkad ennast niimoodi jõuga kehtestama, siis lõpuks, kui sul tema abi vaja on, siis ta ütleb, et.. et kobi vanadekodusse võibolla, et noh...küllap praegu on nagu see aeg, mis niisuguseid asju ette määrab.

/---/

8.1.13 SI: *Aga millest need isad ilma jäävad, kes oma lastega lihtsalt telekat vahivad või noh... nendega ei mängi? Kes ei saa lapseks. Millest nad ilma jäävad?*

8.1.14 Meelis: *Kas nad ise teavad, millest nad ilma jäävad. Aga vaadake sealt neid Ameerika mandrilt tulevaid seebiseriaale. Seal on väga hästi näha, kui 16-18 saavad lapsed lähevad kodust minema nii, et nad ei tulegi sinna võibolla enam tagasi. Nad helistavad oma vanematele kaks korda aastas ja see on kogu suhtlemine. Ma arvan, et seal, seal ongi selle asja tulemus. Et kui sa nagu last enda külge ei kasvata, siis sa oledki vanaduses üksinda. See enda külge kasvatamine nii kui käibki läbi lapse mängu.*

Laste juures on vanematele väga oluline, et neist kasvaks kindlasti tugevad ja iseseisvad isiksused, kes töötaksid tulevikus juhtivatel kohtadel. Seega on laste näol tegemist ka nende tööturul hakkama saamise nimel tulevikku suunatud arendusprojektidega. Selle nimel suheldakse lastega juba varakult kui võrdne võrdsega ja vanemate kontrollivale suunamisele eelistatakse pigem lasta lastel endil vabalt ümbritsevat avastada:

10.1.19 Tiit: *Loomulikult, kui ise oled rohkem väsinud võibolla, et siis sa ei ole neid kompromisse võibolla nii aldis leidma. Siis sa võibolla tahad probleemi ära lõpetada ühe karmi sõnaga. Aga teisest küljest ikkagi... mina olen ennast küll üritanud tagasi hoida, mõeldes ikka sellele, et kes siis lapsest kasvab, kui ma kogu aeg kamandan. Selge see, et ma olen tast kaks korda pikem ja küll mu sõna peale jääks. Aga äkki ta pärast kuulab kõiki lasteaias ja koolis ja... tast võib saada selline käsutäitja, kui ta on harjunud niimoodi, et midagi vastu ütelda ei tohi.*

10.1.20 Krista: *jah nii, et midagi ütleb. – Ole vait!*

10.1.21 Tiit: *Jah. Või et täiskasvanul on alati õigus. Ei ole. Ma võin mõne memmekesega väga tõsisesse lahendamatusse konflikti sattuda, kui ta näiteks ütleb mu lapsele, et hoopis peab seda või teist või kolmandat asja nii- või naamoodi tegema.*

10.1.22 S2: *Või et sina oled midagi valesti teinud.*

10.1.23 Tiit: *Jah, äkki ma mõtlen hoopis teistmoodi. Et selles mõttes oleks ehk tõesti parem, kui nendega vähemalt üritada suhelda kui võrdne võrdsega. Sest neil on ka päris targad mõtted peas.*

Nii nähakse lapse arengut piiravat ohtu isegi mänguaias, mis võib piirata nende avastamisrõõmu ja arenemiskiirust. Kõige tipuks, ei pruugi lastest kasvada nii sugugi tippjuhid vaid neist saavad teisejärgulised käsutäitjad:

SI: *Mõned kasutavad lapse turvalisuse huvides selliseid mänguaedu. Panevad lapse sinna mänguaeda. Kuidas teie sellesse suhtute?*

Ave: *Meil nagu ei ole kellelgi teda olnud. Ta noh, nagu ahistab last. Ta ei saa ju mitte idagi siis avastada. /---/ Kõik asi tuleb õppimisega. Kui sa hoiad teda kogu aeg seal mänguaias, tal jääb ju kõik avastamata. Ta ei saa ühtegi veepudelit ümber kallata või tassi laua pealt ise haarata, mis sest, et pool joogist maha läheb.*

S2(kaadri taga): *Ka psühholoogid arvavad, et mänguaedades palju viibinud lapsed võivad hilisemas elus olla passiivsemad ja ootavad, et kõik neile ette-taha ära tehakse. Lapsed, kes on harjunud elama mingis kindlas raamis, ei pruugi ka täiskasvanuna tahta sellest väljuda. Nendest võivad saada küll päris kuulekad alluvad, aga paraku meie, lapsevanematena tahame, et lastest kasvaksid presidendid või firmajuhid.*

Laste annete arendamine ja teadmiste kogumine peaks algama juba varakult, et tulevikus jaguks nii loovat mõtlemist kui julget pealehakkamist. Seejuures püüavad vanemad teha teinekord tasa ka selle, mis nad tunnevad, et oma lapsepõlves jäi justkui vajaka:

S1: *Või selline variant, et last nagu üldse ei suunata. Mina tunnen küll sellest puudust. Minule omal ajal lapsepõlves küll keegi ei öelnud, mida ma võiksin teha või millele mul on andeid, sest iseennast ju ei näe. Eriti kui sa oled väike. Ja praegu ma püüan enda tütre ja pojaga küll nii teha, et püüan neid jälgida ja vaadata, mis neile meeldib ja mis suunas nendega võiks edasi töötada.*

5.2.4 Tarbimiskäitumine

Tarbimisühiskonnas ei saa laste kasvatamisel üle ega ümber ka sellest, et nendelgi on omad nõudmised ja eelistused, millele vanemad annavad kas järele või seisavad vastu. Nii on lastega poes käimise ja nende tarbijaks sotsialiseerimise teemat peetud piisavalt oluliseks, et teha sellest juttu ka telesaates. Kuna saates on juba eelduseks seatud, et väikeste lastega poes käimine on nende püsimatuse ja arutute nõudmiste tõttu suur katsumus, pööratakse erilist tähelepanu sellele, kuidas vanemad peaksid sellega toime tulema:

3.2.1 S1 (kaadri taga): *Üks tüütumaid asju on lastega koos poes käimine. See on suur ettevõtmine, kus võib juhtuda kõikvõimalikke keerulisi olukordi. Kuidas teha nii, et poeskäik ei veniks tundide pikkuseks? Mida teha siis, kui keset suurt kaubanduskeskust tuleb lapsele pissihäda ja lähima WC-ni on oi-oi, kui pikk maa? Kuidas röökivale, jalgu trampivale ja kaupluse põrandale pikali viskavale lapsele selgeks teha, et te ei osta talle kõiki neid asju, mida ta soovib? Kuidas ise kõige selle juures rahulikuks ja tasakaalukaks jääda?*

Saatest jääb kõlama seisukoht, et kuigi väikeste lastega on poes keerukas käia, ei tohiks sellest loobuda. Tegemist on ju võimalusega teha lapsele varakult selgeks mõistliku tarbimise põhitõed ning sotsialiseerida teda tarbijana:

3.2.3 S2: *Ma arvan, et peaaegu iga laps nagu teeb need asjad ära, mida ei tohi teha, aga ega muidu õpetada ju ei saa.*

3.2.4 S1: *Sellela olukorda ei lahenda, kui sa last üldse poodi kaasa ei võta.*

3.2.5 S2: *Just.*

3.2.6 S1: *Ta peab ju oma õppetunnid kuskil kätte saama ja kõige parem lahendus on ju ikkagi see, et sa lepid temaga eelnevalt kokku, mida me ostame ja mida ei osta.*

Ahah, täna ostame ühe magusa asja ja....

3.2.7 S2: *Mitte seitse.*

3.2.8 S1: *Just.*

Selgitustööst rääkides on paras aeg juttu teha ka suhtlemismudelitest, mida vanemad seejuures kasutavad. Saates esitatud näite põhjal jääb domineerima midagi pluralistliku ja konsensusliku mudeli vahepealset. Laps saab küll valida poest meelepärase asja, kuid kui vanemad pole sellega rahul, esitatakse lapsele arusaadavad vastuargumendid, miks üks või teine valik võib osutuda ebamõistlikuks. Laps võtab neid arvesse ja jõuab lõpuks ka ise arusaamisele. Siinkohal on heaks näiteks lausungite rida 4.3.9 ja 4.3.10.

Rääkides materiaaletest väärtustest laiemalt, tuleb välja, et saates esinevatele peredele pole need erinevalt ajakirjade mudelperedest sugugi esmatähtsad. Nii ei peeta õigeks lastele üha uuemate ja uhkemate mänguasjade ostmist. Seda, tõsi küll, alles tagantjärele tarkusena:

4.3.7 Tiit: *Ei ole ka mõtet liiga ilusaid mänguasju hakata ostma. Et me ostsime jõuludeks toreida rongi, millega täpselt 10 minutit nad teise omavanusega mängisid. Mõlemad said rongid, kaks suurt sõpra. Ja kümneks minutiks oli mõlemat rongi seal, sest siis on juba raudtee katki murtud ja siis on juba vagunil mingid sangad katki. See käib nii kähku, et neid 400, 500krooniseid mänguasju peab ikka mõtlema, kas on ikka mõtet osta.*

/---/

4.3.8 Tiit: *Võimalused on ju vanematel erinevad. Ei pea mõtlema, et nüüd kas palk läheb toidu peale, et laps kasvab ilma mänguasjadeta. Võib teha ükskõik mis rüüdest mõmmisid või või... Meil on isegi puupulk on, mille ta väljast tuppja tassis, aga ta mängib sellega mingile omale huvitaval moel. Et ei pea olema alati sellised värvilised ja uhked. Lapse jaoks, kui tal on piisavalt fantaasiat, siis ta teeb ükskõik, mis asjast endale mänguasja.*

Samuti ei arvata, et võsukele tuleb kiitust avaldada raha või uute asjade kinkimisega:

9.1.12 SI (kaadri taga): *Heakskiitu või tunnustust on võimalik mitmeti avaldada. Krista ja Tiit kasutavad reeglina vaid kiitmist. Mänguasjade ostmist või lapsele raha andmist selle eest, kui ta on midagi hästi teinud, nad ei poolda. Sest muidu võibki lapsest kasvada inimene, kes teeb kõiki asju ainult selleks, et midagi vastu saada.*

Materiaalsed väärtused joonistuvad aga huvitaval kombel välja laste fantaasialugusid käsitlevas teemalõigus. Iseasi muidugi, kui kaugemale ulatuvaid järeldusi sellest teha saab. Aga tõsiasi, et laps fantaseerib teemal, et ta on noor, väga palju tööd teinud ja selle tulemusel saanud väga palju raha, paneb vägisi paralleele tõmbama ühiskonnas levinud edukultusega:

7.1.1 Pille-Riin: *Mul oli terve maja täis raha – miljoneid kroone. Siis oli niisugune asi, et maja sai kroone täis, sest ma olin nii palju töötanud. Aga olin ikka veel noor. Ja siis oli nii, et ma ei saanud voodi peale ka magama heita, voodi oli ka rahasid täis. Üleval ja all, üleval ja all. Ainult WC ei olnud*

täis. Ainult vannituba ei olnud.... vannituba oli täis ja vann oli ka. Siis ma pidin rahahunnikus magama.

5.2.5 Suhtlemismudelid

Kui suhtlemismudelitest juba juttu tuli, siis on paras aeg vaadata teemat laiemalt. „Perevisiooni“ peredes näikse domineerivat konsensuslik suhtlemismudel, milles on ühtmoodi kõrge nii ideedele kui ka suhetele orienteeritus. Nii püüavad vanemad ära kuulata lapse seisukoha, valgustada talle siis enda omi ja selle tulemusel jõutakse koos lahenduseni (vaata lausungeid 10.1.2, 10.1.6, 10.1.11 ja 10.1.24).

Konsensusliku suhtlusmudelit tunnustab ka saatejuhi kaadritagune tekst:

10.1.24 S2 (kaadri taga): Laps saab tõepoolest aru, kui temaga vestelda nagu võrdne võrdsega. Loomulikult nõuab see vanemalt palju rohkem aega ja energiat kui lihtsalt peale käratamine. Aga nii kasvab teie lapsest pikapeale inimene, kes tahab ja oskab ka teie vajadustega arvestada. Nõnda sai ka Karl lõpuks aru, et isa ikkagi peab tööle minema ja nõustus lasteaeda minema, sest Tiit lubas temaga õhtul kohe mitu arvutimängu mängida.

5.2.6 Uus meedia ja televiisor

Televiisorist ja uuest meediast (arvuti ja internet) rääkides kalduvad vanemad arvama, et lapse arengule oleks parem, kui ta nendega üleliia kokku ei puutuks. Nii on arvuti kasutamine muul otstarbel kui trükimasin, vanemate silmis kahtlase väärtusega, sest kardetakse, et see neelab lapse reaalsest elust ära. Isegi, kui on kuuldud uuringutest, mis väidavad, et arvutimängudel võib olla ka last arendavaid mõjusid, usutakse, et parem oleks ikka ilma nendeta:

S2: Aga see, mis mujal maailmas toimub, et väga paljud lapsed tõesti eralduvadki sellest reaalsest elust ja... kui suur oht nüüd meie lastel selleks on?

Aimur: Ma arvan, et ta on juba meie lastel ka käes. Mingid arvutimängud ja sellised asjad isegi on noh nagu arendanud mingit ruumilist mõtlemist ja sellist asja, et nagu ma tean, et on uurimus tehtud isegi laste puhul, et need, kes mängivad arvuteid, need saavad asjadest nagu paremini aru ja jagavad seda matsu nagu kiiremini. Nende mõttekiirus on kiirem. Ja ma ei oskagi nüüd ütelda. Mina olen pigem selle teise poolt, et ei mängiks, aga noh...

Ave: ... arendaks seda mõtlemist kuidagi muud moodi.

Aimur: ...jah teistel viisidel.

/---/

Seejuures puudub vanematel täpne pilt sellest, mida siis lapsed ikkagi arvutis ja internetis teevad. Selle asemel on ähmane ettekujutus laste „oma nendest asjadest“:

Ave: Aga kontoris on küll, et kui tahad mängida siis... meil on nagu võistluse protokolle on ta ära trükkunud ja siis peale seda, saab siis, ma ei tea, oma neid asju teha arvutis. Et on noh enne nagu mingi tööülesanne selle arvutiga. Ta õpib nagu muud funktsiooni ka tegema selle arvutiga, kui ainult internetis surfama ja mängu mängima.

Laste arvutikasutuse seisukohalt leitakse siiski, et lapsi sellest päris eemale hoida pole ka kuigi arukas. Samas jääb aga mulje, et sellest aitavad hoiduda nn jõumeetodid: arvuti viiakse kodust ära või arvuti „läheb katki“:

S2 (kaadri taga): üsna lühinägelik oleks lapse elust ju ka arvuti täiesti välja arvata. Ja seda meelt ju ka Aimur pole. Lihtsalt kõiges peab valitsema tasakaal. Kui laps enam muuga ei tegele ja hakkab juba ilmselgelt reaalsest elust ja sõpradega suhtlemisest kõrvale jääma, siis on see küll juba ilmseks ohu märgiks, millele vanem reageerima peaks. Aimuri soovitus on see, et kui kümme korda räägitud jutt ei aita, üks siis võib arvuti ju mingiks ajaks ka katki minna. Nii kogemata.

Ka teleris näevad „Perevisiooni“ lapsevanemad ennekõike ajaröövlit, mis tõkestab peresisest suhtlust:

Aimur: Mina näen oma unistustes küll niimoodi, et kogemata üks päev lähevad kõik telekad katki ja siis ei ole mitte midagi. Ja siis on vaikus.

S2: Ja mis siis saab?

Ave: Ma arvan, et siis on lihtsalt... elu seisma ei jää ma arvan.

Aimur: Aga kindlasti siis jääks aega rohkem lastega tegeleda. Siis ma mõnikord ise ei jääks teleka ette õhtul magama või tukkuma.

Siiski pole teleka puhul tegemist nii suure ohuga kui arvuti näol. Kuigi telekat nimetatakse oluliseks mõttemaailma ja valikute kujundajaks:

S2 (kaadri taga): Reklaamid ja saated teevad meie eest valikuid ja otsuseid ning läbi teleriekraani samastatakse filmikangelaste elu ja mõtetega. Kõige vastuvõtlikumad on mõjutustele väiksemad pereliikmed. Ja seepärast ongi väga oluline, mida nad telerist vaatavad.

Lastele lastesaadete ja õpetlike telesaadete näitamise vastu pole saate osalistel aga midagi:

S2 (kaadri taga): Seebiseriaale ja vägivaldse sisuga filme Ave ja Aimur oma lastel vaadata ei luba. Nad arvavad, et üleüldse peaks teleris rohkem igasuguseid õpetlikke saateid ja filme olema. Neid nad oma lastel vaadata ei keelaks.

Televiisorit kasutatakse ka lapsehoidja rollis:

Aimur: /---/ Noh laste kõrvalt midagi tahaks muud ka teha ja siis on hea panna ta televiisori ette ja....

Ave: Et lähed tood kas või õuest puud, ta vaatab sellel hetkel seda filmi või noh, multikat või midagi.

Kokkuvõttes leitaksegi, et telekas pole tegelikult nii paha midagi. Tuleb ainult osata piiri pidada. Lisaks nähakse teleka hea rollina sedagi, et lastel (ja miks mitte ka

täiskasvanuil) tõusevad omavahel sageli jututeemaks telekast nähtud saated. Niisiis käsitletakse televisiooni siiski mõneti ka suhtluse edendajana.

Mõõdukuse teemadel jätkates leitakse miskipärast, et telekavaatamisel on mõistliku piiri pidamine võimalik. Samas kui arvutikasutamisel nähti märksa suuremat ohtu ja usuti, et selle liigkasutamisest päästab arvuti kodust ära viimine:

*S1: Meil oli mõni aeg tagasi niimoodi, et viisime televiisori pooleks aastaks minema sellepärast, et Maarja vaatas kogu aeg ainult multikaid. Tuli lasteaiast ja tundide viisi ta võis ainult vaadata. Ja siis me mõtlesime, et no mis siis nüüd teha. Et viime minema televiisori. Tulemus oli positiivne sellepärast, et Maarja hakkas rohkem joonistama ja meie hakkasime ka temaga rohkem õhtul tegelema, sest ta nõudis rohkem tähelepanu. Ja me hakkasime talle näiteks raamatuid ette lugema ja tegelikult oli see kõik väga positiivne. **Aga ma ei arva, et see on nagu lahendus.***

S2: Telekas ära viia...

S1: Jah, et nii nagu peakski. Noh et see mõõdukus oleks ikkagi see märksõna.

S2: Televiisor on selles mõttes suhtlemisvahend ka laste puhul, et nad omavahel räägivad, kas keegi nägi seda või teist multikat ja siis kommunikeeruvad nagu läbi selle.

5.3 Millised eeldused on vaatajale loodud?

„Perevisiooni“ saatest joonistub välja rida pereeluga seotud eeldusi. Alustades sellest, et vastav saade mõjutab kuidagi vaatajate pereelu korraldust, pakkudes neile muret tekitavate olukordade lahendamiseks näpunäiteid:

*P.J: Mul sündis laps ja ma hakkasin kokku puutama selliste kasvatusalaste küsimuste, probleemidega ja ma pidin hakkama neile vastuseid otsima. Noh, et kui laps jonnib, et mis ma siis nagu teen või. **Pidin hakkama kuhjade viisi raamatuid lugema, otsisin internetist, ajakirjadest igalt poolt. Ja siis ma sain aru, et tegelikult puudub sellealane saade. Täiesti.***

/---/

*Isegi sellise saate idee maha müümine niiõelda riigiteleviisioonis kestis poolteist aastat....Sa kujutad ette.... Ja siis praegu vaatad, mis on eetris, sihukesed saated nagu „Paar“, mis on täiesti mõttetu ja siis on tõesti järjest niisuguseid saateid, mis tegelikult ei lähe mitte kellelgi korda. Sa vaatad ja siis pärast kehitad õlgu: So What?. **No mis ei too nagu mitte mingisugust, mis ei aita nagu mitte kedagi, et... ok.. ma nagu..ma lihtsalt ei saa aru noh, miks peab mõttetust tootma.***

Nõnda eeldatakse, et lapsevanematest televaatajad peavad laste kasvatamist rängaks tööks:

*1.1.8 S1: Kindlasti on ka teie elus tulnud ette olukordi, kus on tunne, et silme eest läheb mustaks ja käed vajuvad rüppe ja see **lapsevanemaks olemine on üks lõpmata raske töö.***

Rääkides täpsemalt rollimudelitest, siis ei oodata mehest, kellele meeldib seltskonnas särada, et ta võiks olla ka hea pereisa:

*1.3.4 Krista: Talle väga meeldib särada seltskonnas. **Aga** muidu ta on hea pereisa ja armastab oma lapsi meeletult, pööratult, kui me isegi ei võta mingi tund aega vastu telefoni, siis seal on hästi palju vastamata kõned.*

Sporti ja jõuga seotud harjutusi peetakse meeste pärusmaaks, millega naised tavaliselt ei tegele:

1.2.6 S2 (kaadri taga): Kristina on 30aastane ja töötab Riigikogus arvutispetsialistina. Põhitöö kõrvalt on lõpetanud Kunstiülikoolis arhitektuuri eriala. Sõbrad peavad teda hästi **tugevaks inimeseks**, kes tahab elus kõike proovida ja **kellele meeldib meestele nende aladel üra teha. Ta on võitnud mehi nii lõuatõmbamises kui kätekõverdustes.**

Naiste ja pereloomise puhul jääb aga kõlama eeldus, mis langeb kokku Becki käsitletud individualiseerumisteooriaga. Selle järgi on kaasaja naisele ennekõike olulised enesearendamine ja iseseisvuse saavutamine ning alles siis jõutakse pere loomise ja laste sünnitamiseni. Nii ilmneb ka „Perevisioonis“ kõlama jäänud eeldusest, et sünnitusiga algabki tänapäeval 35. eluaastast:

2.1.9 Kristina: Tänapäeval naised alles hakkavad 35aastaselt sünnitama, nii et mul on alles kõik veel ees.

See-eest on aga rasedus auasi. Eeldatavalt on seda varasemalt tabuks peetud. Saates püütakse seda müüti aga igati kummutada:

3.1.10 S2: Kas rasedus on sinu jaoks uhkuse asi?

3.1.11 Kristina: Jah, et esimest last oodates ma ikkagi häbenesin seda pigem. Ei julgenud tõesti avalikult niimoodi kiidelda ja näidata ennast. Siis nüüd on küll jah, ma olen ilmselt vanemaks saanud ja nüüd tunnen küll uhkust selle üle.

3.1.12 S2: Aga on see võibolla ka sellest, et elu on muutunud, ühiskond on muutunud selle ajaga?

3.1.13 Kristina: Ma arvan, see on meie endas kinni.

Laste kasvatamise ja nendega tegelemise seisukohalt eeldatakse, et kui lastega varases lapsepõlves mitte mängida/tegeleda, jätavad nad oma vanemad täiskasvanuna üksindusse:

1.3.13 Tiit: /---/ Kui sa praegu ei kannata seda (jonni – P.E) välja ja hakkad ennast niimoodi jõuga kehtestama, siis lõpuks, kui sul tema abi vaja on, siis ta ütleb, et... et kabi vanadekodusse võibolla, et noh...küllap praegu on nagu see aeg, mis niisuguseid asju ette määrab.

Eeldatakse, et vanemad on oma tööde ja tegemistega nii hõivatud, et laste kasvatamine ja arendamine on jäetud puhtalt kooli ja lasteaia kanda. Sellest tuleb aga välja õnnetu ja saamatu inimene:

7.3.14 S1: /---/ Tihti mõeldakse, et küll lasteaed tegeleb ja küll kool kasvatab. Aga ei kool ega lasteaed suuda kasvatada rõõmsameelset või hästi endaga toimetulevat inimest, kui vanemad selles ei osale.

/---/

5.1.1 S2 (kaadri taga): Nii mõnigi lapsevanem arvab, et kogu töölapse arendamise osas peaks tegema üra lasteaed. Sääritsad õnneks nii ei arva. /---/

Samuti on eeldus, et vanemad ei teadvusta endale, kui oluline on lastega tegeleda. Seda on saate autor tunnetanud ühiskonnas levinud kitsaskohana, mistõttu soovis ta seda arusaama saatega muuta:

P.J: /---/ Tihhti ei mõelda sellele, kui oluline on, et sa mängiksid lapsega koos. Mõeldakse, et täidetakse oma igapäevast kohustust sellega, et see on täitsa ok, kui laps on toidetud, kasitud, riietatud ja ongi kõik. Paljud ei olnud mõelnud sellele, et sealt tuleb veel samm edasi minna, et see kui sa lapsega ei mängi ongi põhjus, miks sul kontakti ei ole ja see, kui sul kontakti ei ole, siis tulebki lõpuks tüli ja tüli kasvab lõpuks võõrandumiseks eksju./---/

Peamiseks kasvatusmeetodiks on peetud seda, kui vanemad last kritiseerivad ja arvustavad, lootes, et nii laps kindlasti üles loetud vigu enam ei korda. Tegelikult peetakse aga just seda lapse halva käitumise põhjuseks:

9.1.15 SI (kaadri taga): Paljusid meid on kasvatatud uskuma, et kui lapsele öelda, mis tema juures ei meeldi, siis on see parim võimalus lapsel tulevikus kellekski saada ja kuhugi jõuda. Nõnda siis vanemad ainult kritiseerivad, annavad hinnanguid, mõistavad hukka, manitsevad, käsutavad, loevad moraali. Need kõik on aga lapse jaoks sõnumid, et teda ei hinnata ega armastata sellisena nagu ta on. See on ju vana tõde, et kui lapsele öelda, et ta on paha, siis ta hakkabki üsna suure tõenäosusega halvasti käituma.

Eeldatakse ka seda, et lapsele kiituse avaldamiseks kasutatakse suusõnalise kiituse kõrval ka mänguasju või antakse raha:

9.1.12 SI (kaadri taga): Heakskiitu või tunnustust on võimalik mitmeti avaldada. Krista ja Tiit kasutavad reeglina vaid kiitmist. Mänguasjade ostmist või lapsele raha andmist selle eest, kui ta on midagi hästi teinud, nad ei poolda. Sest muidu võibki lapsest kasvada inimene, kes teeb kõiki asju ainult selleks, et midagi vastu saada.

5.4 Mida väärtustatakse?

Töö teooriaosas väärtusi eraldi käsitletud alapeatükist ilmnes Roland Ingleharti ja Pippa Norrise uurimusest, et eestlastele on iseloomulikud ilmalik/ratsionaalsed ja materialistlikud väärtused. Niisiis ei hinnata meie ühiskonnas näiteks eriti kõrgelt laste ja vanemate vahelist sidet ning peetakse olulisemaks õpetada oma lastele ennekõike tõsist töörügamist, kui julgustada nende kujutlusvõimet ja sallivust. Sellest lähtuvalt võib öelda, et „Perevisioonis“ esile tõstetud väärtused püüavad seda muuta. Nii tõstetakse esile just laste ja vanemate vahelise sideme hoidmist ning laste loovuse arendamist, jättes materialistlikud väärtused sootuks tagaplaanile.

Nagu eelpool, „Perevisioonis“ käsitletavate teemade puhul, juba mainitud, oli saate autori soov propageerida haridusliku peresaatega pereväärtusi ja „tervet peret“, mis

koosneb emast isast ja nende lastest. Niisiis on kahe vanemaga perekond eraldi väärtus.

5.4.1 Lapsed

„Perevisioonis“ osalenud perede suurimaks väärtuseks näikse olevat lapsed. Neile pühendaks vanemad väidetavalt kogu oma aja, kui see vähegi võimalik oleks:

Aimur: Oleks vanematel aega, nad pühenduks ainult lastele. Ma arvan, et siis oleks ka see asi (lastevaheliste probleemide lahendamine – P.E), poole kergem.

Laste väärtus seisneb mitmes asjaolus. Ühelt poolt on lapsed vanematele nn mänguobjektiks – kellega tegelemine maandab muresid ja võimaldab enda loovust ja fantaasiat arendada. Lapsed võimaldavad vanematel oma lapsepõlve tagasi minna. Seejuures polegi mitte vanem ainult lapse arendaja, vaid lapsed on ka vanemate kasvatajad:

S1: Kristi, aga mida see lapsevanemaks olemine on sulle andnud? Mida sa oled võitnud selle nelja aastaga?

S2: See on andnud mulle hästi palju rõõmu ja ainult rõõmu. Mured tuhmuvad selle rõõmu taustal ja minu meelest on tore see, et saab oma enda lapsega palju mängida. Seda mängurõõmu on ka nagu väga palju olnud. Ja et sa oma lapsega saad igasuguseid totrusi teha ja naljakaid asju välja mõelda ja niiöelda oma lapsepõlve tagasi minna. Muidu sa seda ei teeks lihtsalt.

S1: Mul on täpselt sama lugu, et tänu lastele olen ma muutunud palju mängulisemaks, palju loomulisemaks. Ja kõige suurem üllatus on olnud tegelikult see, et mitte mina ei kasvata last, vaid laps kasvatab hoopis mind. See on selline koos kasvamine, koos arenemine.

Teisalt on lapsed investering tulevikku, kes peaks tagama vanematele turvalise vananemise. Seda aga muidugi juhul, kui nende kasvatamisele on õigesti lähenetud ja nad juba varakult usaldussidemetega vanemate külge seotud. Kinnitust leiab Lars Denciki Põhjamaade põhjal tehtud tõdemus, et kogu pere siseelu keerleb selle ümber, kuidas lapsel oleks võimalikult hea. Nii on moodsad vanemad alati valmis lastega mängima ning teinekord ka lapsele seatud nõudmisi kahandama ja oma ego tagaplaanile sundima (vaata lausungeid 1.3.13, 8.1.13-8.1.14). Lapsega suheldes kasutatakse konsensuslikku või pluralistlikku suhtlusmudelit, et lasta tal end isiksusena tunda ning arendada temas analüütilist mõtlemist (eriti tarbimisotsuste langetamisel).

Lapsed on peredele nii tähtsad, et mõte, et neid võiks peale vanemate hoida keegi võõras, ei leia mingitki toetuspinda. Siingi saab kinnitust Denciki tõdemus, et lapse kodust väljapoole kellegi hoolde andmine tekitab vanemates süütunnet. Niisiis peetaksegi igal juhul paremaks nendega ise kodus tegeleda nii kaua, kuni see võimalik on:

S2 (kaadri taga): /---/ Ave võtab igal juhul lapse endaga tööle kaasa, sest **ta ei kujuta ettegi, et tema lapsi hoiaks keegi võõras.** Aimur on Avega nõus ja arvab, et nii mõnedki keerulised situatsioonid lahenevad iseenesest kui lapsevanem suudab rahulikult jääda ja vaatab situatsiooni läbi lapse silmade.

/---/

11.3.1 Tüü: Isiklikult mina arvan küll, et tegelikult peaks saama läbi ilma lapsehoidjateta vähemalt kolm aastat. Võibolla on raske usaldada niimoodi oma last täiesti sellisesse olukorda, kus sa ei tea, mis nagu toimub, sest noh kui mõelda neid hirmsaid Ameerika videoid, mida me oleme telekast näinud. Kuidas on seal väga toredad lapsehoidjad olnud, aga siis kodukaameratega on järsku leitud, et ohoo...tegelikult on inimeses üks teine mina ka veel peidus võibolla, kes hoopis teistmoodi käitub. Ega väga väikese lapse puhul ei saa siis nagu aru ka, et mis seal siis nagu toimub sellel ajal, kui sind ei ole. Ma muidugi nii paranoiline ei ole, et kindlasti kõigiga nüüd nii juhtub, aga lihtsalt, **kui võimalik, siis tegelikult oleks ikka lähedam, kui ise oma lapsi kasvatad.**

/---/

11.3.3 S2: Mina küll ei kujuta ette, kui ma peaksin hakkama täiesti tühja koha pealt lapsehoidjat otsima. Õnneks ei ole mul seda vaja olnud sellepärast, et mul on selline suurepärane ema, kes on mind palju aidanud, aga **mul oleks, ma ei tea, miljon hirmu selle ees, kui ma peaksin täitsa võõra inimese võtma. Kohutavalt kardaksin.**

11.3.4 S1: Mina kujutan küll väga hästi ette, mis tähendab, kui sul on kodus lapsehoidja. Ma olen kasutanud oma elus kolme lapsehoidja abi ja üks neist on olnud täiesti võhivõõras inimene. Ja hetkel on üks päris hea tuttav, kes mu nooremast last hoiab ja ma olen küll väga, väga, väga rahul sellepärast, et ta ei tee seda raha pärast ja see on tunda, et ta lihtsalt armastab lapsi. **Aga ma olen selles mõttes Tiiduga hästi nõus, et kui vähegi võimalik, siis tuleks ikkagi oma lapsi ise kasvatada, sest kuni kolmanda eluaastani ei vaja lapsed mitte midagi rohke muud, kui armastust ja turvatunnet, sest see on see, mida nad võtavad terveks eluks kaasa. Ja kes saab rohkem armastust ja turvatunnet pakkuda, kui enda vanemad.**

Kuna lapsed on tähtsad on ka rasedus auasi, mida võib avalikes kohtades käies julgelt eksponeerida:

3.1.10 S2: Kas rasedus on sinu jaoks uhkuse asi?

3.1.11 Kristina: Jah, et esimest last oodates ma ikkagi häbenesin seda pigem. Ei julgenud tõesti avalikult niimoodi kiidelda ja näidata ennast. **Siis nüüd on küll jah, ma olen ilmselt vanemaks saanud ja nüüd tunnen küll uhkust selle üle.**

5.4.2 Koosolemine – lähedus

Nagu eelpool käsitletud lapsehoidjateema puhul juba ilmnes, on lähedus- ja kokkuhoidmistunne „Perevisiooni“ perede seas samuti kõrgelt hinnatud. Seda ütlevad tegelased ise. Nii võib lugeda täppi läinuks järjekordse Denciki väite – üha süvenev individualiseerumine tegelikult hoopis tugevdab peresidemeid. Perekonnast saab tähtsaim intiimsuse kants:

1.5.2 Meelis: Kõrvalt vaadates, kui nagu lahku minnakse ja igasugu perelahutused on, millest igasugu ebameeldivusi kogu sellel pundile on, et ma nii kui meil ei kujuta seda üldse ettegi, et see võiks võimalik olla. Sest see koosolemise tunne ja see asi on nii äge, et kui kaks päeva juba oled üksikuskil eemal siis tahad juba tagasi tulla, sellepärast, et midagi on nii kui puudu.

Samuti toovad seda esile saatejuhid:

1.4.1 SI (kaadri taga): Seal nad tulevad. Kõige ees on Simmo, keda teised kutsuvad Simpsoniks. Punase jopega on Kätri-Avelin, keda kutsutakse Kätuks. Järgmised on ema Ave, kes on kodune, ja isa Aimur, kes töötab lasteaias. Kelgul on kõige väiksemad, nelja-aastane Mattias ja seitsmekuune Oskar. Nende elukohaks on pisike Võduvere küla keset Eestit ja pere märksõnaks on koostegemine. Koos käiakse matkadel, kala püüdmis, sporti tegemas, kuuske otsimas ja koos tehakse ka pannkooke.

5.4.3 Vanema ja lapse vägivalldatud suhted

„Tervest perest“ rääkimise ja selle väärtustamise kõrval on teine oluline teema vanema ja lapse vägivalldatu suhtlus ning lastega tegelemine. Seda teemat on saate autor nimetanud ühiskonna valupunktina ning tahtnud seetõttu pöörata olulist tähelepanu alternatiivsetele suhtlusviisidele:

P.J: Üks neist põhiväärtustest oligi see, et vägivalldatu suhtlemine oma lapsega. Ja kui üks on see vägivalldatu suhtlemine, siis teiseks on üldse suhtlemine oma lapsega. Kui ma vaatan ümberringi, siis miks tekivad probleemid lapsevanematel on see, et lastel ja vanematel pole kontakti. Ja laps muutub pahaks siis, kui ta tajub ära, et tal pole kontakti oma vanemaga. Just kontakti hoidmine ja selle loomine on oluline.

/---/

See, et jääda rahulikuks, sest enamuse lapsevanemaid väljub endast. Et ikkagi jääda rahulikuks ja püüda sõnadega asju lahendada. Kuigi meil oli see vitsalugu seal, aga pigem oli see just selleks, et tekitada nagu... noh tegelikult oli ju ikkagi see, et me rääkisime, et vitsa pole vaja. Tegelikult. Kuigi mina läksin ka oma lapsega metsa vitsa otsima onju.. Mõte oli ju ikkagi selles, et vitsa pole vaja. See oli täiesti hämmastav milline diskussioon tekkis sellest Perekooli portaalil. Inimesed läksid keema. Aga tegelikult see oligi asja mõte, et nad hakkaksid arutlema. Et inimesed hakkaksid mõtlema ja nende teemade üle arutlema. Et nad ei arutleks selle üle, mida täna selga panna või mida täna lõuna- või õhtusöögiks teha. Et nad arutleks selle üle, kas nüü moodi on eetiline või ei ole.

5.4.4 Arukas tarbimine

Tarbimisühiskonna seisukohalt olulise väärtusena jääb saatetest kõlama põhimõte, et tarbimisotsuste tegemisel on ennekõike oluline arukas kaalutlemine. Seda tuleb varakult hakata ka lastes juurutama, võttes neid poodi kaasa ja selgitades erinevate ostuotsuste tagamaid (lausungid 3.2.3 – 3.2.8 ja 4.3.9 – 4.3.10).

Liiga materialistlike väärtuste kujunemise vältimiseks leitakse, et lapse tunnustamiseks pole hea osta talle üha uusi mänguasju või anda raha (lausung 9.1.12).

6. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Siinkohal esitan töö tulemused ülevaatlilikul kujul ja annan vastavas peatükis püsitatud uurimisküsimustele.

Tabel 1 – ühiskonnas tajutud olude/suundumuste võrdlus teooria, saate autoriga tehtud ekspertintervjuu ja saateosaliste fookspidamiste taustal

Tajutud probleemid	Ühiskonnateooriad	Saate autor	Saate osalised
Peremudel	<ul style="list-style-type: none"> - üha süvenev individualiseerumine, üha rohkem inimesi elaks justkui üksi - elukäikude individualiseerumine - klassikalise perekonna kui kahe abielu vanema ja lastega koosluse kadumine - eestlased ei saa perekonna ideaalmudelit tihti majanduslik-sotsiaalsetel põhjustel ellu viia 	<ul style="list-style-type: none"> - liiga palju katkiseid perekondi - liiga palju pereta inimesi - lapsi ei sünni piisavalt, sest vanemad on karjääriga hõivatud ja kardavad seda lastega rikkuda 	<ul style="list-style-type: none"> - lahtusi on palju. See on nii uskumatu, et seda ei taha saate osalised oma pere puhul ettegi kujutada. - töö ja ülikool lükkavad naistel pereplaneerimist edasi
Laste ja vanemate suhted	<ul style="list-style-type: none"> - kiiresti muutuva ühiskonna nõudmised on muutunud laste kasvatamise vanematele varasemast keerulisemaks ülesandeks - individualiseerivas maailmas on lapsed 	<ul style="list-style-type: none"> - vanemad tunnevad, et ei oska tihti laste kasvatamisega toime tulla - lastega ei suhelda/tegelda piisavalt. Laste ja vanemate vahel puudub tihti kontakt 	<ul style="list-style-type: none"> - laste kasvatamine on raske töö, millele pühendumiseks pole vanematel tihti aega - vanemad ei arvesta oma mugavusest tihti lapsega kui võrdse suhtluspartneri ja isiksusega – lapse isiksus tambitakse maha - vanemad ei mõista, kui oluline on

	<p>vanematele viimased muutumatu ja vahetu lähisuhte pakkujad</p> <ul style="list-style-type: none"> - lapsed on vanematele tulevikkude suunatud arendusprojektid 		<p>lastega suhelda/ tegeleda/ mängida</p> <ul style="list-style-type: none"> - vanemate mugavusest/ tähelepanematuses jäävad tihti lapse anded arendamata/ märkamata - vanemad on oma probleemidega nii hõivatud, et lapse muredest huvitumine ei tule pähegi
Tarbimiskäitumine	<ul style="list-style-type: none"> - lapsevanem kui väravavaht, kes peaks kontrollima/suunama lapse tarbimisvalikuid 	<ul style="list-style-type: none"> - lapse ja vanema vahel puudub tihti kontakt 	<ul style="list-style-type: none"> - vanemad ei selgita lastele piisavalt tarbimisega seotud otsustuste põhjuseid - vanemad kardavad väikse lapsega poodi minekut juba ette ja jätaksid seepärast lapse parema meelega koju. See aga jätab lapse ilma võimalusest õppida poes käituma ja mõistlikke tarbimisvalikuid tegema.
Väärtushinnangud	<ul style="list-style-type: none"> - väärtushinnangute individualiseerumine - eestlastel domineerivad individualistlik-materialistlikud väärtused 	<ul style="list-style-type: none"> - vanemad piirduvad laste kasvatamisel tihti ainult nende toitmise ja riietamisega – seega materialistlikud väärtused domineerivad eneseväljendusega seotud väärtuste üle 	<ul style="list-style-type: none"> - lähisuhteid/peresidemeid ei väärtustata piisavalt - materiaalses väärtustes ollakse liialt kinni
Meedia	<ul style="list-style-type: none"> - lapsevanem ei suuda täita enam väravavahi rolli, et kontrollida massimeediat lapseni jõudvat ja teda mõjutavat teavet 	<ul style="list-style-type: none"> - televisioonis on palju mõttetuid saateid, mis ei lähe kellelegi korda 	<ul style="list-style-type: none"> - uus meedia ja televisioon kui vältimatud meediumid, millega laps varem või hiljem kokku puutub - uus meedia ja televisioon kui laste loovuse ja arengu vaenlased

Tabel 2 – Saates esitatud normid ning lahendused, kuidas nendeni jõuda

Valdkond	Normatiivne seisukoht	Saates pakutud lahendus, kuidas selleni jõuda
Peremudel	- klassikaline peremudel, kui kahe vanema ja lastega kooslus on õige ja positiivne - rasedus on auasi	- tööjaotuse vorm, kus mehed hoolitsevad pere ülalpidamise eest, naised pühenduvad aga vähemalt lapse kolmel esimesel eluaastal peamiselt laste kasvatamisele - rase naine võib kanda vabalt riideid, mis toovad ta raseduse esile
Laste ja vanemate suhted	- laps on täiskasvanuga võrdne suhtluspartner - lapse ja vanema vahelises konfliktis pole täiskasvanu seisukoht alati juba eos õigem kui lapsel - vanema ja lapse suhted olgu vägivallatud – füüsiline karistamine on vale	- lapse jaoks tuleb aega võtta: teda tuleb kuulata, tema arvamusi arvestada - konfliktiolukorras tuleb laps ära kuulata ja talle oma seisukohti rahumeelselt selgitada
Tarbimiskäitumine	- lapsi tuleb tarbijatena varakult sotsialiseerima hakata - lastele pole vaja üha uusi ja kalleid mänguasju kokku kuhjata	- laps tuleb juba varakult poodi kaasa võtta ja selgitada talle oma tarbimisotsuste tagamaid. See aitab vältida olukordi, kus laps viskab poe põrandale pikali ja hakkab vanematelt asju välja pressima. - üha uute mänguasjade kokkuostmise asemel võiks lapsega ise rohkem tegeleda ja lasta tema fantaasial juba olemasolevate asjadega üha uusi mängu välja mõelda
Väärtushinnangud	- lapsest ei tohiks kasvatada inimest, kes teeb midagi head ainult selleks, et midagi vastu saada - tugevad lähisuhted (peresuhted) on tähtsamad kui karjäär	- lapse tunnustamiseks ei peaks ostma talle uusi mänguasju või andma raha - lapsele võimalikult suure turvatunde ja võimalikult rohke armastuse pakkumiseks on ema lapse esimesel kolmel eluaastal kodus ja pühendub ainult lapsele. Isad tegelevad lastega pärast tööd, siis aga väga mõtestatult, mitte ei vaata lihtsalt koos telekat.

Meedia	<ul style="list-style-type: none"> - televiisor on suhtlustõke, mis kõidab nii laste kui lapsevanemate tähelepanu, vähendades/takistades nõnda nende omavahelist suhtlust - arvuti ja internet on küll olulised ja tänapäeval, lapse tulevikuväljavaateid arvestades, on nende käsitlemisoskus suisa hädavajalik, aga parem oleks, kui lapsed puutuksid arvutiga kokku pigem vähem kui rohkem. Näiteks ainult koolitööde tegemisel. 	<ul style="list-style-type: none"> - kõige parem oleks, kui teleka saaks kodust ära viia. Sobib ka see, kui vaadata sealt lihtsalt rohkem õpetlikke saateid ja filme. - kui lapsed arvutikasutuse osas vanemate ettekirjutusi ei järgi (st kasutavad arvutit muuks kui koolitöödeks ja trükimasinaks), tuleb arvuti kodust ära viia
--------	---	---

- **Kuivõrd langevad saates käsitletud probleemid ja esitatud peremudelid, rollisuhted ning väärtushinnangud kokku Eesti ühiskonna käsitlustega ja kaasaja ühiskonda kirjeldava individualiseerumisteooriaga?**

„Perevisiooni” autori ja saateosaliste tajutud ühiskonna- ja pereelu puudutavate probleemide kokkulangevusest individualiseerumisteooria ja Eesti ühiskonna vastavate arengute käsitlustega annab koondülevaate tabel nr 1.

Tabelist ilmneb, et saateautor ja –osalised tajuvad sarnaselt individualiseerumisteoorias kirjeldatuga, et traditsiooniline peremudel, milles on abielupaar lastega, on muutumas. Selle asemel on üha rohkem katkiseid ja ajutisi perekondi. Samuti ollakse ühel meelel, et naised lükkavad karjääri huvides pereplaneerimist edasi.

Ometi esitletakse saates aga peaasjalikult just seda sama teoorias lagunemismärke näitavat traditsioonilist peremudelit kui head ja õiget. Veel enam, teleperedest kumavad vastu ka traditsioonilised rollisuhted, kus naine pühendub laste kasvatamisele ning loobub selle nimel nii mõnestki tööalasest pakkumisest. Samas täidab aga mees pere peamise ülalpidaja rolli, keskendudes ennekõike tööle. Tõsi küll, mehi näidatakse sageli ka lastega tegelemas, aga isade lähemal tutvustamisel nimetatakse nende põhirolliks siiski töö käimist ja raha teenimist.

Lapse ja vanemate suhete puhul kinnitab nii teooria kui ka saate autor, et lapsevanemaks olemine on muutunud varasemast keerulisemaks ning paljud tunnevad, et ei saa sellega hakkama. Saateosalised täpsustavad selle põhjusi, öeldes, et vanematel pole oma tegemiste kõrvalt lapsele tihti lihtsalt aega. Seejuures rõhutatakse kõigil tasanditel, et lapse ja vanema lähedane suhe on kiiresti muutumas ühiskonnas ja selle nõudmiste keskel äärmiselt oluline tugisammas, millest on kasu nii lapsele kui vanemale.

Tarbimisvalikutest külluslikus ühiskonnas peaks teoriast lähtuvalt olema vanemad väravahid, kes kontrollivad ja suunavad lapse ostuvalikuid. Eelnevast lõigust välja kasvava probleemina toob nii saate autor, kui ka –osalised välja, et vanematel pole tihti lastega kontakti. Ammugi pole aega, et seda luua või siis juba varasest lapsepõlvest oma võsukesele selgitada, millised peaks olema mõistliku tarbimise põhimõtted. Viimast nimetatakse oluliseks puudujäägiks.

Väärtushinnangutes toimuva arenguna toob individualiseerumisteooria välja nende järjest suurema langemise igapäevase isiklike huvide tasandile. Eesti puhul kitseneb see veel ka peamiselt materialistlikule pinnale. Viimast kinnitavad ka saate autor ja „Perevisiooni” osalised, märkides, et lähisuhete olulisus on materialistlike väärtuste kõrval sageli alahinnatud.

Meedias näevad ühtmoodi ohtu nii teoreetikud, saate autor, kui ka „Perevisiooni” tegelased. Esimesed ja viimased tunnetavad, et massimeedia pealetung on niivõrd võimas, et vanemad ei suuda enam kontrollida, mis lapsi mõjutama pääseb. Saate autor leiab, et meedia kaudu jõuab auditooriumini lihtsalt väga palju sisutühje saateid. Lisaks teeb saates osalenud lapsevanematele muret, et näiteks televisioonist ja uuest meediast võivad saada lapse loovuse ja arengu pidurid. Siinkohal on saatejuhid küll tasakaalustavalt tõdenud, et uuest meediast ja televiisorist pole siiski õige last päris eemale jätta, sest lapseni jõuab neid kanaleid pidi ka palju olulisi teadmisi ja oskusi.

Niisiis võib öelda, et saate autor ja „Perevisiooni” osalised on tajunud paljusid probleeme ja suundumusi sarnaselt kaasaja ühiskonnateoorias kirjeldatuga. Ometi on saatetegijad

püüdnud näiteks peremudelite puhul teoorias ja ka ise tajutud suundumust eirata ning propageerinud ikkagi traditsioonilisi lahendusi, kuigi viimaste kehtivus on juba mõnda aega löögi alla seatud.

Millised pereelu puudutavad selgesõnalised, varjatud ja eeldatavad normid ja väärtused saates peegelduvad?

Siinkohal selgitan, et selgesõnaliseks normiks/väärtuseks lugesin saateautori ja –osaliste konkreetselt sõnastatud seisukohavõttu. Vastavate kategooriate varjatud esitus on aga ilma sõnaselge viiteta. Nõnda avaldub see näiteks saate visuaalses materjalis või saateosaliste lausekonstruktsioonides (nt *Talle väga meeldib särada seltskonnas. Aga muidu ta on hea pereisa ja armastab oma lapsi meeletult, pööratult...*)

Saates esitatud normid ja võimalused, kuidas nende järgimiseni jõuda, olen võtnud kokku ülevaatliku tabelina (vt Tabel 2). Peamiste väärtustena on aga „Perevisioonis” toodud esile laste ja vanemate vägivallatuid suhteid, kus vanemad suhtlevad lastega kui võrdne võrdsega. Seejuures on lapsed saateosaliste silmis suurim väärtus.

Ühelt poolt on lapsed täiskasvanuile mänguobjektid, kellega koos loovusel lennata lasta ja oma lapsepõlve tagasi minna. Teisalt on nad aga omamoodi kindlustuspoliisid, kellelt oodatakse, et nad hoolitseks vanemate eest, kui viimased vanaks jäävad. Nõnda kindlustavad vanemad lastega oma tulevikku. Kui juba lapsed on kõrgelt väärtustatud, on ka rasedust nimetatud auasjaks, mida naised võiksid erinevalt varasemastest eelarvamusest avalikult eksponeerida.

Laste ja vanemate vägivallatu suhtluse normiks kuulutamise loogiline jätk on seegi, et „Perevisioon” väärtustab lähisuhteid – nii peresiseseid, kui ka –väliseid (sõprade olemasolu). Lähisuhete kõrval on materiaalsed väärtused teisejärgulised. Viimaseid hõlmavaid tarbimisotsuseid manitsetakse tegema kaalutletult, väärtustades nõnda arukat tarbimist.

Saateautori ja –osaliste tekstidest välja joonistunud eeldused ühiskonnas levinud väärtuste kohta on paljuski vastupidised saates propageeritavatele tõekspidamistele. Nii on eeldatud, et tegelikult peavad vanemad lapsega tegelemisest siiski tähtsamaks oma tööd ja iseenda huvidega seotud toimetusi. Nii ei peeta eeldatavalt oluliseks ka lapse jaoks aega võtta, vaid arvatakse, et piisab, kui lapsega koolis ja lasteaias tegeletakse. Lapse tunnustamisest peetakse aga eeldatavalt olulisemaks tema kritiseerimist, lootes, et laps muutub nõnda tublimaks.

- **Milline oli saate eesmärk autori hinnangul ja kuidas saade seda täitis?**

„Perevisiooni” autori Piret Jõemägi hinnangul oli saate eesmärk julgustada inimesi lapsi saama. Seejuures pole vaja karta, et jäädakse ainsaks rumalaks lapsevanemaks, sest kõigil vanematel tuleb aeg-ajalt ette olukordi, kus tuntakse end abituna. Seepärast pidigi saade täitma julgustavat ja nõuandvat rolli, milles ühed lapsevanemad jagavad teistele oma kogemusi ja õpivad ka ise saate tegemise ajal juurde.

Saate autor leiab vaatajatelt talle tulnud tagasiside põhjal, et saade on eesmärgi täitnud. Pani see ju inimesi arutlema selliste laste kasvatamisega seotud teemade üle, millele varem ehk nii palju tähelepanu ei pööratud. Samuti tundis rahvastikuministeerium huvi võimaliku jätkuprojekti osas. See kinnitab saate ja vanemahariduse olulisuse tunnetamist ka riigivõimu tasandil.

- **Milline on „Perevisioonis“ esinevate perede struktuur võrreldes Eestis levinud peremudelitega?**

„Perevisioonis” osalenud pered olid kõik tuumpered. Valdavalt abielus vanematega ja 2-4 lapsega. Seejuures olid ülekaalus kahelapselised pered. Vaid üks pere oli neljalapseline ja ühe pere vanemad olid ametlikult registreerimata kooselus. Lähtuvalt Eesti ühiskondlikku konteksti kirjeldavast peatükist töö algusosas võin öelda, et saates esitletud peremudelid on Eestis üldiselt levinust veidi erinevad. Kuigi üldiselt on levinud kahelapselised perekonnad, on nende vanemad enamasti registreerimata kooselus. Niisiis on saates esitatud peremudelite puhul tegu pigem nn ideaalmudelitega.

Siinkohal on suur osa just saatetegijatel, kelle hinnangul pidid telepered vastama nn terve pere nõudmistele. Nende valikuks oli koostatud detailne profiil, mille järgi pidid perekonnas olema ema ja isa ning nende koolieelikutest lapsed.

- Millised on saates esinevate perede rollisuhted võrreldes Eesti ühiskonnas levinud rollisuhetega?

„Perevisioonis” esitatud rollisuhted langevad paljuski kokku ka Eesti perede rollimudeleid kirjeldavas alapeatükis 2.4 räägituga. Niisiis on pere ülalpidajaks mees, samas kui naine keskendub rohkem laste kasvatamisele ja kodustele toimetustele. Seejuures peavad naised seda ka õigeks, sest tunnevad, et lastel on neid vaja ja see ongi nende töö. Mehed peavad aga enamasti vältimatuks seda, et just nemad on pere ülalpidajad, sest nii on majanduslikult kasulik.

Sarnane on seegi, et isad hindavad nii „Perevisioonis” kui ka ühiskonnas laiemalt pigem lastega koos veedetud aja kvaliteeti kui kvantiteeti. Ühelt poolt on see tingitud muidugi sellest, et töö kõrvalt on neil ühist aega isegi vähe, mistõttu püüavad nad seda võimalikult mõtestatult veeta.

Marion Pajumetsa (2007) uuringust selgub, et isad ei tunne suurt muret sellepärast, et töö tõttu kannatab perega koos veedetava aja hulk. Siinkohal püüab „Perevisioon” stereotüüpi murda, sest saates esinevad isad avaldavad siinkohal kahetsust ja soovivad, et pere ja ka ainult lastega koos veedetav aeg oleks võimalikust pikem.

Selles, et nii Eesti ühiskonnas levinud kui ka saates esitatud rollimudelid paljuski kokku langevad, on ilmselt suur kaal tõsiasjal, et peresisene tööjaotus polnud saate osalevate perede valikul eraldi kriteerium. Nii paistabki vaatajale siinkohal teleekraanilt vastu pigem ühiskonnas enamlevinud mudel kui ideaalmudel.

6.1 Diskussioon

Järgnevalt sean uurimusest selgunud tulemused ja järeldused laiemasse ühiskondlikku konteksti. Vaatlen lähemalt, kuidas õigustatud on sellisel taustal ühe või teise normi propageerimine ning normi järgimiseks soovitatud lahenduskäik. Samuti püüan selgust tuua küsimusse, miks meil ühtäkki on perikasvatus niivõrd oluliseks jututeemaks muutunud ning mil määral on võimalik siinkohal noortele peredele üldse üheselt rakendatavaid juhtnööre anda.

Niisiis, millest see tuleb, et pärast tuhandeid aastat tsivilisatsiooni ei oska lapsevanemad justkui enam laste kasvatamisega toime tulla ja neil on selleks täiendavat koolitust vaja? Vastus peitub ühelt poolt jällegi ilmselt üha kiiremini muutuvates ja keerulisemates ühiskonnaoludes ja nõudmistes. Nimelt nõuab sootsium mõlemalt lapsevanemalt hakkama saamist ühtaegu nii töötaja kui ka lapsevanema rolliga. Selle kõrvalt jääb neil aga lastele üha vähem aega ning seda on hakatud tajuma probleemina. Traditsiooniline rollimudel, kus naine pühendub ainult kodule ja lastele, mees aga hoolitseb pere majandusliku ülalpidamise eest, tekitab naiste eneseteadvuse kasvuga ühiskonna vastuoluliste nõudmiste taustal üha sagedamini rahulolematust. Lisaks on ka perekonnad muutunud üha väiksemateks, üha varem kolitakse vanemate juurest ära ja vanavanemad on üha kauem tööturul hõivatud.

Nii on noore pere varasem tugivõrgustik oluliselt nõrgenenud. Lapsed saadetakse varakult lasteaedadesse ning vanemad kiirustavad tagasi tööle, et karjäär pikast eemalolekust ei kannataks. Vanemad näevad lapsi võrdlemisi harva ja selle tagajärjel muutub kontakt lastega nõrgemaks, kuni ühel hetkel ei saagi vanemad enam lapsest aru. Miks ta jonnib? Miks ta suhelda ei taha? Tekkinud raskusi ei osata oma tarkusest enam seljatada, sest probleemi soovitakse lahendada võimalikult lapsesõbralikult. Siin mängib olulist rolli jällegi see, et tänapäeval on tajutud sellise lahendustee olulisust. Erinevalt agraarühiskonnast, kus ilmselt ei muretsetud väga sellepärast, kuidas mõjutab lapse psüühikat tema füüsiline karistamine, käsitletakse lapse emotsionaalse ja vaimse intelligenti arendamist tänapäeval ühe kasvatusliku prioriteedina. Nii tekibki olukordades, mida kunagi lahendati lihtsalt vanema autoriteedile ja tugevama õigusele

rõhudes, vajadus välise abi järgi. Seda otsitaksegi nii tutvusringkonnast, ajakirjadest, internetist kui ka vastavatelt koolitustelt.

“Perevisiooni” puhul ongi tegu saatega, mis püüdis seda tuge pakkuda televisioonis. Nõnda esitatakse saates pereelu puudutavaid norme ning lahendusi, mis aitaks nende järgimiseni viia. Minu magistritöö järelduste osas esitatud võrdlevate tabelite põhjal võib väita, et “Perevisiooni” autori ja osaliste tajutud probleemid nii ühiskonnas kui ka pereelus on kaasaja sootsiumi ja selle arenguid kirjeldava teooria taustal täiesti adekvaatsed. Paljuski tunduvad mõistlikud ka lahendused, mida saates nendest probleemidest üle saamiseks on pakutud.

Eesti inimeste üldisi individualistlik-materialistlikke väärtusorientatsioone arvestades on igati õigustatult juhitud enam tähelepanu lähisuhete tähtsusele. Olgu selleks siis soovitus lastega rohkem tegeleda, suhelda nendega kui võrdne võrdsega, kuulata nende muresid või põhjendada neile oma tarbimisotsuseid. Seda enam, et kaasaja ühiskonnas on traditsiooniline kahe vanemaga perekond, kus naine hoolitseb laste ja kodu eest, mees käib aga tööl, tegemas läbi suuri muutusi.

Seepärast võikski “Perevisioonis” propageeritud normide puhul vaielda sel teemal, mis käsitleb peremudelit ja selles toimivaid rollisuhteid. Siinkohal on “Perevisioonis” endiselt propageeritud võrdlemisi traditsiooniline rollimudel, kus naise kanda on suurem osa kuni kolmeaastase lapse kasvatamise ja koduga seotud toimingutest. Samas on aga mehe peamised rollid seotud pere majandusliku ülalpidamisega. Kui lastega koos veedetav aeg selle arvelt kahaneb ja kannatab, siis tuleb sellega leppida kui paratamatusega.

Siinkohal võinuks oodata veidi kaasaegsemaid näiteid. Manuel Castells on teinud prognoose eelkõige just mehe muutuvate rollide osas. Nii on ta leidnud, et meestel on üha naisekesksema perekonna tingimustes kolm võimalust. Esiteks võib toimuda pühendumise vältimine. Siinkohal olekski mees juhukülaline, kes vahetab elu jooksul partnereid ilma, et ta pikemalt kellegi juures peatuks või end püsivalt seoks. Teine võimalus on sobiva seksuaalse soodumuse korral geistumine, sest homoseksuaalsete

peresuhted rajanevat Castelli andmetel võrdsematel alustel ning pakuvad meestele ka toetusvõrgustikke, millest nad muidu on üldjuhul ilma jäänud. Kolmas võimalus on aga uus heteroseksuaalne peremudel, mis põhineb suuremal võrdsusel – nii kodutöodes, lastekasvatamises, karjääri edendamises kui ka seksis. Kuni aga uus peremudel pole ühiskonnas veel kinnistunud, on kõigi nende otsingute keskel suurimaks kannatajaks just lapsed. Viimased jäävad ilma stabiilsest kasvukeskkonnast ja sellega kaasnevast läheduse- ja turvatundest (Castells 2001).

Perekonna terviklikkust ja lapse heaolu silmas pidades tundub Castelli kolmest tulevikustsenaariumist kõige mõistlikum just viimane. Pakub see ju individualiseeruvale perekonna rollisuhetele kompromisslahendust. See eeldaks mehelt suuremat pühendumist ka muudele pere heaolu silmas pidavatele rollidele kui ainult raha teenimine. Naine saaks end vahelduva eduga teostada aga ka laste kasvatamise kõrvalt ilma, et viimased seetõttu end kõrvalejäetuna tunneks. Kokkuvõttes võiks see tagada kõigi pereliikmete suurema rahulolu.

Niisiis võinuks ehk haridusliku peresaate üks püüdlus olla ka võrdsematel alustel rajaneva peresisese rollijaotuse propageerimine. Tegemist on ju olulise peresuhete harmooniat mõjutava kriteeriumiga. Viimast kinnitab ka Aili Kelami (2004) tehtud peresuhete uuring, kust ilmneb, et iga neljas partneritevaheline tüli tõuseb just kodutööde pärast. Ometi kaalus nelja “Perevisiooni” pere seast hea ja terve pere näite muud lahendused üles paljuski traditsiooniliste rollimudelitega peremudel.

Siinkohal saab muidugi normi üheselt tõlgendatavuse üle jällegi vaielda. Näiteks, mis siis, kui naine tunnebki, et tema parim eneseteostuse võimalus – vähemalt seni, kuni laps saab kolmeaastaseks ja emapuhkus ametlikult lõpeb – ongi kodu ja lastega tegelemine? Näitas ju ka Marion Pajumetsa (2007) läbi viidud uuring soo konstrueerimisest läbi ajakasutuse, et naiste identiteet on suuresti seotud emadusega, eelistades tööle minemisele pigem lastega koos viibimist.

Samas ootab ühiskond neilt siiski ka eneseteostust töötajana, sest naisõiguslaste emantsipeerumisideoloogia kõrval on siiski ka riigi ja majanduse huvides, et elanikkonna hõivatus tööturul oleks võimalikult kõrge. Sootsiumis valitsevad vastandlikud nõudmised viivad rollikonfliktini. Naised peavad ühiskondliku tunnustuse teenimiseks teostama end nii tööl kui ka kodus. Kuna aga aeg on piiratud, siis on neile ootustele vastamine üha keerukam.

Kompromissi leidmisel hakkavad olulist rolli mängima ühiskonnas levinud väärtushinnangud. Ühel kaalukaasil seisavad sugudevaheline võrdsus ja eneseteostus, teisel aga sotsiaalne ja emotsionaalne lähedus. Eesti inimeste väärtushinnanguid kirjeldavas alapeatükis 2.2 on erinevate autorite põhjal selgunud, et meie ühiskonnas on tunnustatud pigem materialistlik-individualistlikud väärtused. Seega seab ühiskondlik surve sugudevahelisest võrdsusest ja eneseteostusest tuleneva isikliku heaolu kõrgemale vanemate ja laste suhete kvaliteedist ning sotsiaalsest ja emotsionaalsest lähedustundest. Nii kannatavad rollikonfliktis jällegi kõige rohkem lapsed.

Seda väärtushinnangute malli on üritatud "Perevisioonis" murda. Nii näidatakse lapsevanemaid, kes on lapsega lähedase kontakti hoidmise ja peresiseste lähisuhete parema kvaliteedi nimel valmis oma ego ja karjäärihuve tagaplaanile jätma. Siinkohal on aga naised valmis jällegi suuremateks ohverdusteks, sest nemad on loobunud väikelapse kasvatamise ajaks pea igasugusest eneseteostusest väljaspool kodu. Kas ja milliseid vastuolusid see neis tekitab, on aga saate huvifookusest väljas.

Ühelt poolt võivad naise kojujäämisel olla puhtpraktilised põhjused. Näiteks on mehe sissetulek naise omast niivõrd palju suurem, et esimese töölt koju jäämine tähendaks perele olulist majanduslikku tagasilööki. Teisalt mängib siin aga oma osa ilmselt seegi, et vaatamata formaalse võrdõiguslikkuse tunnustamisele, on ühiskonnas siiski teatud vabadused midagi teha teistest enam soositud. Niisiis on mehel seadusega võimalus ise lapse kasvatamiseks isapuhkust võtta. Samuti oodatakse temaltki peale tõise eneseteostuse ka hakkamasaamist isarollis. Ometi on mehe vabadus pigem tööl käia ühiskonnas justkui rohkem soositud kui naise oma. Väärtushinnangute uuringud näitavad,

et sootsium hindab mehi ikkagi ennekõike selle järgi, kui hästi nad teenivad ja suudavad pere ülal pidada. Alles siis pööratakse tähelepanu sellele, kui head on nad pereisana. Samas on aga naiste puhul soovitud pigem nende pühendumine lastekasvatamisele ja oskus koduseid suhteid harmoonilisena hoida, kui suutlikkus pere majanduslikult ülal pidada või end laste kõrvalt tööl teostada.

Kuigi seaduste järgi oleks soovitud justkui suuremal sugudevahelisel võrdsusel rajanev peremudel, on ühiskonnas levinud väärtushinnangud sooliselt endiselt tasakaalustamata. Just väärtushinnangute muutmisel on aga televisioonil võimalik tänu suurele auditooriumi ligipääsule olulist rolli mängida.

Siinkohal võib muidugi “Perevisiooni” kaitseks öelda, et saate eesmärk oli rääkida eelkõige vanema ja lapse suhete loomisest ja hoidmisest. Seega ei olnud saates osalevate perede valikul nende rollisuhted sugugi omaette kriteeriumiks. Pigem võeti vaikumisi seatud eeldusena, et vanematevaheliste suhete ja tööjaotuse tasandil on peres kõik korras ning tähelepanu tuleb pöörata väikelapse kui uue pereliikmega hakkama saamisele. Küll aga annab põhjust eeldada, et ka “Perevisioonist” välja joonistunud rollisuhteid polnud siiski päris juhuslikud, sest neid on propageerinud ka tänavuse aasta algusest eetris olnud “Pereelu”, mis on “Perevisiooni” autorite sulest ilmunud uus pereteemaline saatesari (Paulus 2008).

Leian, et pere- ja vanemakasvatusest rääkides peaks olema üks olulisemaid diskussioonikohti just vanematevahelised rollisuhete muutumine kaasaja ühiskonnas. Tegelikult sõltub paljuski just sellest, kuidas harmooniliseks kujuneb kodune keskkond, millel on lapsele turvalisuse ja kindlustunde pakkumisel kandev roll. Järjest keerukamad nõudmised, mida individualiseeruv ühiskond inimestele seab, on soodne kasvupinnas just rollikonfliktidele. Seepärast on jätkusuutliku perekonna huvides, et inimesed õpiks oma refleksiivsuses neid vastuolusid ennetama.

6.2 Meetodikriitika ja võimalikud edasiarendused

Käesoleva magistritöö meetodikriitikana võib välja tuua kvalitatiivsetele uurimismeetoditele üldiselt ette heidetava subjektiivsuse kahtluse. Uurimuse põhirõhk seisneb saatetekstidest ja visuaalmaterjalist ilmnenuid sõnumite tõlgendamisel. Nii on loogiline, et selles protsessis oli oluline roll teoreetilisel materjalil, millega ma uurijana enne analüüsi tutvusin. Mõõnan, et sõltuvalt eelnevalt käsitletud teoreetiliste lähenemiste suundadest võivad saate materjalidest tehtud järeldused nüanssides ka mõneti erineda. Põhijooned peaks aga endiselt samaks jääma. Võimaliku kallutatuse või ületõlgendamise vältimiseks arutlesin nii mõnegi analüüsitava saatelõigu tõlgendamise teemadel ka sõprade tuttavatega, kel puudus vastav teoreetiline ettevalmistus.

Kindlasti pole ühe hooaja jooksul eetris olnud saatesari veel ka piisav, et põhjustada olulisi muutusi vaatajate väärtushinnangutes ja arusaamades lastekasvatusest. Nii ei maksaks ka eeldada, et saates esitatud normid ja väärtused kohe midagi olemasolevates arusaamades muudavad.

Minu magistritöö tulemuste ühe võimaliku edasiarendusena pakuksingi välja perekasvatustliku telesaate või lihtsalt vastavasisulise avaliku diskussiooni, mis arutleks muuhulgas ka võrdsema peresisese rollijaotuse üle: väärtustaks senisest rohkem meeste rolli ja võimalusi isadena; arutleks, kuidas ennetada/leevendada rollikonflikte. Siinkohal ei peaks sugugi ainsaks positiivseks eelduseks olema traditsiooniline rollijaotus ja peremudel, mille teostus on individualiseeruva ühiskonna kontekstis üha sagedamini raskendatud. Selle alternatiiviks võiks olla pigem võrdsematel alustel põhinev rollijaotus. Viimane jätkaks mõlemale vanemale võimaluse nii eneseteostuseks kui aitaks säilitada ka lähisuhete kvaliteeti. Vastav diskussioon peaks üleval olema pidevalt, sest nii on tõenäosus, et sellest lõpuks midagi ka muutuda võiks ja inimesed olulisi probleeme teadvustama hakkaks, suurem. Meedial, kui sotsiaalsete representatsioonide loojal, oleks siinkohal inimeste seniste mõttemallide ja arusaamade mõjutamisel oluline roll.

KOKKUVÕTE

Uurisin magistritöös millised on 2006. aasta esimesel poolel eetris olnud hariduslikus saatesarjas „Perevisioon“ esitatud normid ja väärtused. Saadud tulemused aetasin kaasaja ühiskonda kirjeldava individualiseerumisteooria konteksti. Nii tekis võimalus analüüsida, kuivõrd õigustatud ühe või teise normi esitus on ning, millest need ajendatud võivad olla.

Uurimismaterjaliks olid „Perevisiooni“ sarja 11 saadet, mis mul õnnestus kätte saada. Lisaks tegin ka saate autori Piret Jõemägiga ekspertintervjuu, et selgitada välja tema motiivid saate tegemiseks ning saatele seatud eesmärgid ja ootused. Materjali analüüsiks kasutasin kvalitatiivset sisuanalüüsi mõne Fairclough'i diskursuseanalüüsi elemendiga.

Uurimusest selgus, et „Perevisiooni“ autor ja saates osalenud pered tajusid paljusid ühiskonna- ja pereelu probleeme sarnaselt individualiseerumisteoorias kirjeldatuga. Nii leitakse, et traditsiooniline peremudel (abielupaar koos lastega) on muutumas. Selle asemel on üha rohkem katkisi ja ajutisi perekondi. Lisaks muudab pereelu seegi, et naised lükkavad töölase eneseteostuse tõttu pereplaneerimist üha kaugemasse tulevikku. Kõigi nende nendingute taustal propageeritakse aga endiselt traditsioonilist pere- ja rollimudelit.

Lisaks peetakse teravaks probleemiks vanemate vähest lastele pühendumist, liigset individualistlik-materialistlike väärtuste hindamist ning lähisuhete unarusse jätmist. Niisiis rõhutatakse saates laste ja vanemate lähedaste suhete olulisust. Laps on kiiresti muutuvate ühiskonnatingimuste keskel vanematele oluline lähisuhte pakkuja ning tulevikukindlustaja. Lisaks üldisele laste sotsialiseerimisele rõhutatakse ka nende varakult tarbijaks sotsialiseerimise olulisust.

Väärtushinnanguid käsitledes tõstetakse probleemina esile nende liigset materialistlikkust ja igapäevaste isiklikest huvidest lähtumist. Selle tõdemuse vastukaaluks on saates keskendunud just lähisuhteid ja loomingulisust hindavate väärtuste esiletõstmisele.

Kokkuvõtvalt julgen öelda, et „Perevisioon“ võis tõepoolest pakkuda paljudele lapsevanematele tuge selles, mis puutub laste ja vanemate suhteid. Seejuures näkse eeldatavat, et vanemate omavahelised suhted on harmoonilised ning töö- ja pereelu puudutavas ajakasutuses on saavutatud sobivad kompromissid. Tõsiasi on aga, et paljud laste ja vanemate vahelised konfliktid on tingitud just sellest, et tasakaalustamata rollisuhetest on tekkinud täiskasvanutel omavahelisi arusaamatusi, mis kanduvad üle ka lapsega suhtlemisele. Niisiis võiks perekasvatuse seisukohalt olla edasistes pereelu käsitlevates saadetes ja diskussioonides oluline koht traditsioonilisest võrdsematel alustel põhinevate rollisuhete üle arutlemisel.

SUMMARY

My master thesis is titled “Values and Norms in Educational TV Broadcast “Perevisioon” in the Context of Individualization Theory”. My study is actuated by the fact that family socialization and parent-education are some of the main priorities of family politics in Estonia. The study is therefore focused on how do the values and norms, propagated in “Perevisioon”, correspond to the general tendencies outlined in individualization theory and empirical studies on Estonian society. Using the context of larger theory helps to analyze the justification of norms and values propagated in the broadcast.

My study is based on analysis of 11 series of “Perevisioon” and an expert interview with the author of the broadcast – Piret Jõemägi. Qualitative content analysis combined with some elements of Fairclough’s discourse analysis was the method used.

In the first chapter I give the overview of the basic theses of individualization theory, concerning family life and values. The second chapter describes the same aspects in Estonian society. My empirical analysis shows that problems sensed by the author of the broadcast and the participants of the broadcast are analogous with problems described in individualization theory. Overall, it can be said that norms and suggested ways to follow the norms, brought out in the broadcast, are also mainly justified, except the ones which regard traditional family- and role-models inside family as the only appropriate ones.

I find that it is the latter aspect where discussions over family socialization and parent-education should take more contemporary standpoint and propagate more equal role-models inside family and evaluate men also for fulfilling the role of father as a person who can take care of children as well as women do. Media has here important role to play, because it can influence the way people think about these issues.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Beck, U. (2005). Riskiühiskond. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
2. Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2002). Individualization. London: Sage
3. Budgeon, S. & Roseneil, S. (2004). Editors' Introduction: Beyond the Conventional Family. *Current Sociology*. 52. 2. 127-134
4. Castells, M. (2001). The Power of Identity. Massachusetts & Oxford: Blackwell
5. Deacon, D. & Pickering, M. & Golding, P. & Murdock, G. (2007). Researching Communication. USA: Oxford University Press Inc.
6. Dencik, L. (1989). Growing Up in Post-Modern Age: On the Child's Situation in the Modern Family, and on the Position of the Family in the Modern Welfare State. *Acta Sociologica*. 32. 2. 155-180
7. Derman, N. Rahvuslikud erinevused eestlaste ja mitte-eestlaste perekonnakäitumises. http://www.sotsioloogia.ee/vana/esso3/5/niina_derman.htm. Vaadatud 08.05.08
8. Eesti vabariigi laste ja perepoliitika kontseptsioon. <http://www.riik.ee/pere/>. Vaadatud 09.05.08
9. Ehrenpreis, P. (2005). Ajakirja peremudeli analüüs 2003.-2004. aasta kodu-, pere- ning naiste elustiiliajakirjades. Käsikirjaline bakalaureusetöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond, Tartu Ülikool, Tartu.
10. Enn, Ü. & Korp, E. & Leppiman, A. (1999). Lapsed, kes kõnnivad omapäi. Võimalusi tööks vanemliku hoolitsuseta lastega. <http://www.parnu.ee/raulpage/koolitus/tanavalaps.html>. Vaadatud 01.03.08
11. Fairclough, N. (1989). Language and Power. London: Longman. 109-139
12. Fairclough, N. (1999) Discourse and Social Change. Cambridge: Polity Press
13. Foucault, M. (2005). Diskursuse kord. Tallinn: Varrak
14. Fiske, J. (1990). Introduction to Communication Studies. London and New York: Routledge
15. Giddens, A. (1991). Modernity and Self-Identity. Cambridge: Polity Press

16. Inglehart, R., Norris, P. (2003). *Rising Tide*. USA: Cambridge University Press
17. Jõemägi, P. (2007) Autori intervjuu Tallinn 11. september
18. Kalmus, V. Vihalemm, T. (2004). Eesti elavik 21.sajandi algul. Ülevaade uurimuse Mina. Maailm. Meedia tulemustest. Kalmus, V. & Lauristin, M. & Pruulmann-Vengerfeldt, P. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. 31-44
19. Kalmus, V. Vihalemm, T. (2006). Distinct Mental Structures in Transitional Culture: An Empirical Analysis of Values and Identities in Estonia and Sweden. *Journal of Baltic Studies*. 37. 1. 94-123
20. Kasearu, K. Abielul põhineva perekonna deinstitutionaliseerumine. http://www.sotsiologia.ee/vana/esso3/5/kairi_kasearu.htm. Vaadatud 08.05.08
21. Kasearu, K. Kutsar, D. (2003). Perekonna ideaalkujundid ja nende realiseerimise võimalikkus. Kutsar, D. (toim). *Millist perekonnapoliitikat me vajame?* Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. 88-104
22. Katus, K. & Puur, A. & Sakkeus, L. (2005). Transition to Adulthood in Estonia : Evidence From the FFS. Blossfeld, H-P. & Klijzing, E. & Mills, M. & Kurz, K. (toim). *Globalization, Uncertainty and Youth in Society*. Routledge. 245-247
23. Kelam, A. Muutused Eesti perekonnasuhetes 1993 – 2003. http://www.sotsiologia.ee/vana/esso3/5/aili_kelam.htm. Vaadatud 08.05.08
24. Kennedy, M. D. (2002). *Cultural Formations of Post-Communism: Emancipation, Transition, Nation, and War*. Minneapolis and London: University of Minnesota Press
25. Lauristin, M. (1997). Context of Transition. Lauristin, M. & Vihalemm, P. & Rosengren, K. E. & Weibull L. *Return to the Western world*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. 26-40
26. McQuail, D. (2003). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
27. Moschis, G.P. (1985). The Role of Family Communication in Consumer Socialization of Children and Adolescents. *The Journal of Consumer Research*. 11. 3. 898-913

28. Pajumets, M. Miks emme läheb tööle? Naiste subjektiivsed ootused ja tööle antavad tähendused. http://www.praxis.ee/data/too_sisu_low0.pdf. Vaadatud 20.02.08
29. Paulus, K. Ordnungis ortodoksia.
<http://paber.ekspress.ee/viewdoc/650DD24CAA9CC1AFC22574010058730B>.
Vaadatud 23.05.08
30. Reher, D. S. (1998). Family Ties in Western Europe: Persistent Contrasts. *Population and Development Review*. 24. 2. 203-234
31. Richards, J. (2002) .Social representations of gender in the hidden curriculum of school textbooks in Estonia and England. Käsikirjaline magistritöö. Psühholoogia osakond, Tartu Ülikool, Tartu
32. Schor, J. B. (2004). *Born to Buy*. New York: Schribner
33. Sotsiaalministeeriumi strateegilised eesmärgid,
<http://www.sm.ee/est/pages/index.html>. Vaadatud 09.05.08
34. Sztompka, P. (2004). The Trauma of Social Change. A Case of Postcommunist Societies. Teoses *Cultural Trauma and Collective Identity*, Alexander, J. C. & Eyerman, R. & Giesen, B. & Smelser, N. J. & Sztompka, P., Berkley, Los Angeles, London: University of California Press. Ptk 5. 155-195
35. Tiit, E.-M. Eesti rahvastiku põhinäitajad aastail 2005—2006 Euroopa taustal. http://www.rahvastikuminiister.ee/public/tiit_20052006.doc. Vaadatud 08.05.08
36. Titscher, S. et al. (2000) Two Approaches to Critical Discourse Analysis. In Titscher, S. et al. *Methods of text and Discourse Analysis*. London Sage. 144-170
37. Urban-Klahen, J. Divorce Rates in Poland versus other European Countries - EU Report. <http://culture.polishsite.us/articles/art138fr.htm>. Vaadatud 07.05.08
38. van Dijk, T. A. (2005). *Ideoloogia*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
39. Wyness, M. (2006). *Childhood and Society: an Introduction to the Sociology of Childhood*. New York: Palgrave
40. Ziehl, S. (2003). Forging the Links: Globalization and Family Patterns. *Society in Transition*, 34. 2. 320-327

LISAD

Lisa1 – Analüüsiks kasutatud saatelõikude transkriptsioon

I SAADE

1.1.1 Saatejuht (kaadri taga): See on Kristina. Juba mõnda aega on ta tundnud ennast päris imelikult. Ta ise pole küll veel päris kindel, et ta sees kasvab uus elu, aga ta aimab.

1.1.2 Saatejuht 1: Tere, mina olen Piret.

1.1.3 Saatejuht 2: Ja mina olen Kristi.

1.1.4 S1: Minul on kodus kaks last. Üks nelja-aastane tüdruk, kes on no nii pikk (näitab käega umbes vöö kõrgusele) ja üks kümnekuune poiss, kes on umbes nii pikuke (näitab käega kaadri alumisest servast välja).

1.1.5 S2: Minul on üks poisslaps, kel nimeks Ervin, aga tema on kahjuks praegu haige kodus.

1.1.6 S1: Lapsevanemaks olemine on üks kõige võimsamaid asju elus. Aga kindlasti seotud paljude probleemidega. Meie näiteks maadleme igal hommikul sellega, et meie laps lihtsalt ei lähe lasteaeda.

1.1.7 S2: Meil on näiteks selline mure, et õhtul ei taha laps hambaid pesta.

1.1.8 S1: Kindlasti on ka teie elus tulnud ette olukordi, kus on tunne, et silme eest läheb mustaks ja käed vajuvad rüppe ja see lapsevanemaks olemine on üks lõpmata raske töö.

1.1.9 S2: Meie saate peaosalisteks ongi neli erinevat peret, kelle probleemidest, aga ka paljudest, paljudest rõõmudest on teil võimalus nüüd kohe osa saada.

1.2.1 S2: Kui pikalt sa ootasid seda, et sa teise lapse saaksid? Sa ju tahtsid seda juba ammu.

1.2.3 Kristina: No mees juba ammu nurus last.

1.2.4 S2: aga sina? Ei andnud järele?

1.2.5 Kristina: Aga minul oli ju kaks tööd, kool... opid, noh, pole aega last tehagi.

1.2.6 S2 (kaadri taga): Kristina on 30aastane ja töötab Riigikogus arvutispetsialistina. Põhitöö kõrvalt on lõpetanud Kunstiülikoolis arhitektuuri eriala. Sõbrad peavad teda hästi tugevaks inimeseks, kes tahab elus kõike proovida ja kellele meeldib meestele nende aladel ära teha. Ta on võitnud mehi nii löuatõmbamises kui kätekõverdustes.

Kristina: No nii nüüd küll ei lähe. Kas ma aitan või?

1.2.7 Mikk: Tead jube hea on kiidelda teiste meeste ees, et näe, minu naine seal tõmbab lõuga, proovi ka.

1.2.8 S2: Kuidas sina naise rasedust enda peal tunnend?

1.2.9 Mikk: No ta on selline rohkem tujukas ja. Kodune, rohkem kodus, poeb külje alla ja... no et on nagu tunda, et vajab nagu rohkem tuge.

1.2.10 S2: (kaadri taga) Rasedaid on kahesuguseid. Ühed, kes ei julge päevade ja kuude kaupa midagi teha ja mõtlevad ainult sellest kui halb ja raske neil olla on. Ja teised, kelle

jaoks on rasedus elu loomulik osa, ida tuleb samamoodi nautida nagu elu üldse. Reeglina viimastel sünnivad ka rõõmsamad ja rahulikumad lapsed.

1.2.11 S2: No ütle, kas sa ei karda vahel selliseid asju teha?

1.2.12 Kristina: Praegu ma olen ikka väga tagasihoidlik. Esimese lapsega...

1.2.13 S2: Kus ma need

1.2.14 Kristina: ...sai lausa betooniämbrit toas tassitud. Nii et pole midagi. Üritan, sa ju tunnetad ära, kas see teeb sulle liiga või ei tee.

1.2.15 S2: Nojah, aga räägitakse ju igasuguseid asju, et ei tohi käsi üles panna ja igasugu legende on ju.

1.2.16 Kristina: Proovin nagu aru saada, et kui on tõesti paha olla, siis ma ei tee.

1.2.17 S2: Aga remondis uues kodus oled sa ju osalenud kogu aeg?

1.2.18 Kristina: Siin ikka kogu aeg. Siin sa värvitud seinu ja põrandaid lihvitud ja.. Ikka peab ju kätt pulsil hoidma, muidu ei tea, mida mees kokku keerab (naerab).

----- mehele üllatus ...õhtuks.

1.2.19 S2: Naine tegi valmis riuli!

1.2.20 S2: Minul näiteks küll ei olnud mitte kordagi süda paha. Ja ei oksendanud ma ühtegi korda. Kui isudest rääkida, siis ainuke isu, mis minul oli, oli greipfruudi isu. See oli kõik.

1.2.21 S1: Paljud naised, kes jäävad rasedaks tunnevad ennast haigena. Et rasedus tegelikult ei ole ju haigus...

1.2.22 S2: Jah, nad tunnevad ennast teistmoodi. Näiteks minu mees ütles mulle, kui ma last ootas, et küll on hea, et sa ei ole peast rasedaks läinud. Et ta pidaski silmas neid inimesi, kes ei tee enam mitte midagi ja elu jääb nagu seisma. Kes enam ei värvi ennast, kes ei kammi juukseid ka.

1.3.1 S1(kaadri taga): Tiit ja Krista elavad Tallinnast 40 km kaugusel, kuid käivad mõlemad linnas tööl. Krista on hetkel küll kodune, sest lisaks kolmeaastasele Karlile, on peres nüüd ka kolmekuune Johanna. Kuna Krista ja Tiidu kohtumispäev oli 13. kuupäeval, siis peavad nad siiani arvu 13 oma õnnumbriks.

Ja kuigi nad ei ela hetkel 13korruselises majas, korteris 13, on neil plaanis soetada endale vähemalt 13 last.

1.3.2 S1(kaadri ees): Tiit ja Krista on esmapilgul väga erinevad. Tiit tahab õhtul kindlasti läbi lugeda kõik lehed. Krista seevastu vihkab lehtede lugemist. Tiit on 2m pikk, Krista ei ole 2m pikk. Tiit pigistab hambapastatuubi alati korralikult alt servast. Krista seevastu pigistab seda igalt poolt.

1.3.3 S1 (kaadri taga): Kristal ja Tiidul on väga palju sõpru. Sest nad on väga lõbusad. Ja kui nemad on seltskonnas, siis on alati nalja palju.

1.3.4 Krista: Talle väga meeldib särada seltskonnas. Aga muidu ta on hea pereisa ja armastab oma lapsi meeletult, pööratult, kui me isegi ei võta mingi tund aega vastu telefoni, siis seal on hästi palju vastamata kõned.

1.3.5 Tiit: Sõprade naiste arvates on küll pidanud minu abikaasa hästi väike ja vaikseke ja allaandlik olema, aga tegelikult pole siin erilist kahtlust, kes see perekonnapea on.

1.3.6 Krista: Sina.

1.3.7 S1 kaadri taga: umbes kolmeaastaselt hakkab lastel periood, mida mõned vanemad kutsuvad esimeseks puberteediks. Laps on aru saanud, et ta on iseseisev isiksus ning algab aru saamise ning piiride kontrollimise aeg, mis väljendub ootamatutes jonnihoogetes. Nii hakkab ka Karl täiesti ootamatult jonnima, kui ta peab pärast õuest tulekut käsi pesema.

1.3.8 S1: mis te tavaliselt sellistes olukordades teete? Tuleb teil tihti ette selliseid jonniolukordi.

1.3.9 Krista: no üsna.

1.3.10 Tiit: meil ikka tuleb jah.

1.3.11 Krista: võibolla no neli-viis korda päevas kindlasti.

1.3.12 S1: mida te siis teete, kuidas te olukorra lahendate?

1.3.13 Tiit: üks selline põhimõte on küll, et kõige vähem peaks hakkama seal jõuga olukorda lahendama. Sellega sa tõenäoliselt võidad küll ajutiselt, et sa algul saad ta võibolla rohkem karjuma ja siis jääb vait, aga lõpuks kasvab selline paigast ära närvisüsteemiga inimene, kelle ego on maha tambitud lapsepõlves ja kes koolis annab oma pinali ja joonlaua ära kõigile, kes tahavad ja oma ranitsat teistele liulaskmiseks ja nii edasi, et...

Eks me teadlikult üritame oma ego natuke tahapoole sundida ja lasta tal kas või natuke jonnida. No mis siis, see on see nagu raskem pool laste kasvatamisest, aga samas niipea kui see läbi saab, on jälle tore koos mängida. Tähtis ongi see, et lepime ära alati, kui ongi mingi probleem ja kui me ka vaidleme, siis me oleme ikka üritanud ära leppida. Teeme kalli-kalli ja unustame ära selle.

Kui midagi valesti on, siis on see tegemine või tegu valesti, mitte laps ei ole paha, kes teeb pahasid asju, vaid laps on alati hea. Kui sa praegu ei kannata seda välja ja hakkad ennast niimoodi jõuga kehtestama, siis lõpuks, kui sul tema abi vaja on, siis ta ütleb, et.. et kobi vanadekodusse võibolla, et noh...küllap praegu on nagu see aeg, mis niisuguseid asju ette määrab.

1.3.14 S1: Kristi, sinul on ju ka nelja-aastane laps. Mis moodi sina oled selliseid jonniolukordi lahendanud?

1.4.15 S2: Ma ikkagi püüan lähtuda sellest, mis on selle jonn põhjus, sest iga jonn on ju erinev.

No näiteks eile oli konkreetne situatsioon, et Ervin tahtis vaadata multafilme kanali pealt lõputult. Kuna ta oli haige, aga sa ei saa ju... Sa tahad lõpuks ise ka magama minna, sa ei saa järgi anda. Ja siis oligi jonn ja see kestis ikka väga pikalt. Kuni see lõppes sellega, et tal olid endal juba silmad kinni ja ta haigutas ja korrutas no vähemalt, ma ei tea, 100 või 200 korda järjest: „Tahan veel, tahan ikka, tahan ikka, tahan ikka.“ noh siis ise ka võtad asja juba huumoriga ja ootad, et see lihtsalt läheb mööda.

No ja täiskasvanud inimene on selline, kes suudab ennast teadlikult kokku võtta. Ta on juba terve elu seda õppinud, aga laps alles õpib ennast kokku võtma. Et tegelikult tuleb

talle andeks anda see, et ta aeg-ajalt jonnib. Isegi see kui ta poes viskab ennast pikali ja jonnib. Selliseid asju tuleb ette ja see on loomulik.

Kui täiskasvanud inimene läheb ülemuse juurde näiteks ja viskab seal pikali ja karjub, et tahan palka juurde ja kohe, siis see on ju imelik. Aga lapse puhul on see ...

1.3.16 S1: arengu osa.

1.3.17 S2: jah, normaalne.

1.4.1 S1 (kaadri taga): Sealt nad tulevad. Kõige ees on Simmo, keda teised kutsuvad Simpsoniks. Punase jopega on Kättri-Avelin, keda kutsutakse Kätuks. Järgmised on ema Ave, kes on kodune, ja isa Aimur, kes töötab lasteaias. Kelgul on kõige väiksemad, nelja-aastane Mattias ja seitsmekuune Oskar.

Nende elukohaks on pisike Võduvere küla keset Eestit ja pere märksõnaks on koostegemine. Koos käiakse matkadel, kala püüdmis, sporti tegemas, kuuske otsimas ja koos tehakse ka pannkooke.

1.4.2 S1: Ave ja Aimur. Teil on neli last. Millised on teie pere laste omavahelised suhted?

1.4.3 Ave: oleneb olukorrast

1.4.4 Aimur: Mõnikord on Super. Päev otsa mitte midagi. Vaatad, et ideaalsed lapsed. Aga teine päev võib olla sihuke, et ...noh tõesti nagu oleks magnetormid või midagi sellist.

Või näiteks hästi süütu olukord, vähemalt meie jaoks: Simmo läheb Kätu tuppa ja laseb kõhutult ja teine on hingepõhjani ja pisarateni solvunud ja siis ta võib ka pool tundi seal olla. Muidugi me läheme ja lepime ja räägime, aga no ikka juhtub.

1.4.5 Ave: Kui vahel noh kaks tükki on omavahel, siis nad saavad hästi läbi, või noh, mitte hästi, eks nad saavad neljakesi ka vahel hästi läbi.

1.4.6 Aimur: Oleks vanematel aega, nad pühenduks ainult lastele. Ma arvan, et siis oleks ka see asi, poole kergem.

1.4.7 S1: Et ikkagi sina lahendad olukorra, mitte lapsed ise ei lahenda.

1.4.8 Aimur: Ei noh, kui nad ei ole ise suutelised lahendama, siis tuleb appi minna neile.

1.4.9 S1 (kaadri taga): on ütlema tagi selge, et vanematele ei meeldi, kui nende lapsed riidlevad. Paraku võetakse aga laste konfliktid enda kanda ning astudes kellegi poolele hakkab lapsevanem kritiseerima, moraliseerima, hoiatama. Kui vanemad astuvad kohtuniku rolli, jäetakse lapsed ilma võimalusest vastutada ise oma konfliktide eest. Lapsevanema rolliks oleks pigem olla vahendaja ning julgustada mõlemat poolt rääkima sellest, mis välise probleemi taga tegelikult peitub. Nõnda õpivadki lapsed teineteistest paremini aru saama ning oma probleeme ise lahendama.

1.4.10 S2: Piret sinul on kaks last, üks on neljaaastane tüdruk ja teine on kümnekuune poiss. Mis siis muutus, kui perre sündis teine laps.

1.4.11 S1: Maarja on muutunud armukadedaks, sest et ta näeb, et väiksemaga tegeletakse rohkem. Ja asi on tegelikult läinud selleni välja, et ta on hakanud beebit lööma. Ja me oleme selle olukorra lahendanud niimoodi, et ma olen iga päeva absoluutselt vähemalt tund aega ainult Maarjaga. Beebit ei ole sel ajal. Ja ma olen võtnud nädalas ühe päeva, kus ma olen ainult Maarjaga. Kas me käime matkal või teatris või kuskil.

1.5.1 S2 (kaadri taga): 11 aastat tagasi kohtusid Võsu diskoõhtul 16aastane tüdruk ja 19aastane poiss, kes armusid esimesest silmapilgust. Nüüdseks on neil kaks vahvat tütart ja väike maja Nõmmel, mida nad tasapisi renoveerivad.

Meelis, kes on autotöökoja juhataja, on ka suur tantsu-, laulu- ja kalamees. Merle arvab, et kui ta mees saaks, siis ta ilmselt istukski kogu aeg õng käes veekogu ääres.

Merle on ametilt kosmeetik. Aga tööle läks alles hiljuti, sest tundis, et lastel on teda kodus rohkem vaja.

Meelis ja Merle leiavad, et perekond on üks võimsamaid asju ja on äärmiselt tore, et neil on niisugune elu, kuhu kuuluvad ema, isa, kaks last, koer ja kass.

1.5.2 Meelis: Kõrvalt vaadates, kui nagu lahku minnakse ja igasugu perelahutused on, millest igasugu ebameeldivusi kogu sellel pundile on, et ma nii kui meil ei kujuta seda üldse ettegi, et see võiks võimalik olla. Sest see koosolemise tunne ja see asi on nii äge, et kui kaks päeva juba oled üksi kuskil eemal siis tahad juba tagasi tulla, sellepärast, et midagi on nii kui puudu.

1.5.3 S2: Mis teeb aga lapse õnnelikuks? Kui on toatäis sõpru ja toredaid mänguasju, kui kapid on täis kommi ja kraanist voolaks limonaad. Ja mis peamine, et kellelgi poleks kiiret ja ema ja isa oleks kogu aeg kodus. Paraku on ikka nii, et mõlemad vanemad või vahel ka ema, peab ära minema. Kas või korraks tööle nagu Merle praegu.

1.5.4 Merle (äraminekust): Muidugi paha tunne on. Lapsed jäävad nutma ja jonnima ja siis endal on ka selline tunne, et kas nad ikka rahunevad lõpuks maha või mis edasi saab.

1.5.6 S2: Kaua sa lastega kodus olid?

1.5.7 Merle: No mõlema lapsega ma olin ikka nii kaua kodus, kui see võimalik on. Kolm aastat.

1.5.8 S2(kaadri taga): Mida siis teha, kui äraminek on vältimatu? Kas lahkuda vaikselt ja märkamatuult, et laps ei jõuaks kisa tõsta. Või hakata talle juba mitu päeva varem rääkima, et varsti pead kodust lahkuma? Või kõigest hoolimata pakkida oma pesakond kaasa? Või loobuda hoopis äraminekust ja jääda ikkagi lastega koju?

1.5.9 Merle: Olen kokku puutunud sellise inimesega nagu, kellel oli ema küll olemas, aga kes ei kasvatanud teda eriti. Ja nüüd ta on ise täiskasvanud inimene, tal on omal laps ja ta püüab seda armastust ja hellust nagu üleliia anda talle. Et see minuarust ka ei ole normaalne, et ..et..

1.5.10 S2: Aga samas sa mõistad seda põhjust, miks ta seda teeb?

1.5.11 Merle: Jaa, seda loomulikult. Ta on ise nagu jäänud sellest ilma ja...

1.5.12 S2: ja nüüd annab topelt.

1.5.13 Merle: jaa, topelt nagu oma lapsele. Et nagu lubab talle kõike, selles suhtes, et võimaldab. Laps teeb, mis tahab. Nagu enam-vähem niimoodi, aga see ka õige ei ole tegelikult.

1.5.14 S2 (kaadri taga): Merle on lahendanud olukorra nii, et räägib lastele juba eelmisel õhtul oma äraminekust, et lapsed saaksid selle mõttega harjuda. Samas arutab ta ka selle läbi, kas vanaema tuleb neile või nemad lähevad vanaema juurde. Aitab ka toredate tulevikuplaanide tegemine, et kui ema töölt koju tuleb, siis tehakse kindlasti koos midagi

vahvat. Loomulikult on emal vahel pisarad silmis, kui laps jääb kurvana maha, kuid ehk on lohutav seegi teadmine, et ta kindlasti on topeltröömus, kui ema või isa koju jõuab. Ja kindlasti enam ei nuta, kui ta ka enne seda tegi.

Kui teil on vanavanemad, sõbrad või tuttavad, keda usaldate, siis laps suuremaks saades jääb ilmselt rõõmsalt ka teistega ja teie võite oma tegemised rahuliku südamega ära teha.

1.6.1 S1: Kristi, aga mida see lapsevanemaks olemine on sulle andnud? Mida sa oled võitnud selle nelja aastaga?

1.6.2 S2: See on andnud mulle hästi palju rõõmu ja ainult rõõmu. Mured tuhmuvad selle rõõmu taustal ja minu meelest on tore see, et saab oma enda lapsega palju mängida. Seda mängurõõmu on ka nagu väga palju olnud. Ja et sa oma lapsega saad igasuguseid totrusi teha ja naljakaid asju välja mõelda ja niiöelda oma lapsepõlve tagasi minna. Muidu sa seda ei teeks lihtsalt.

1.6.3 S1: Mul on täpselt sama lugu, et tänu lastele olen ma muutunud palju mängulisemaks, palju loomingulisemaks. Ja kõige suurem üllatus on olnud tegelikult see, et mitte mina ei kasvata last, vaid laps kasvatab hoopis mind. See on selline koos kasvamine, koos arenemine.

Aga sellega ongi meil tänane saade lõppenud.

II SAADE:

2.1.1 S2 : Te saite just äsja teada, et saate teise poja, mis mõtted peas keerlevad?

2.1.2 Mikk: No muidugi oleks võinud poja kõrval tütar ka olla, pesamuna selline, kellele patsi punuda. Aga noh, poiss on ka väga hea.

2.1.3 Kristina: Mina teadsin alati, et ma olen poiste ema rohkem, nii et mulle vist ei sobigi tütar.

2.1.4 Mikk: Meile vist jah tütreid ei sobi, meil peaks poisid olema.

2.1.5 Kristina: aga samas, ega see viimane võibolla ei ole. Siis kuskil viie kuue aasta pärast võib pesamuna ka sünnitada.

2.1.6 Mikk: Kes sulle nii kaua aega annab. Viis kuus aastat!

2.1.7 Kristina: No ma olen nii noor veel.

2.1.8 Mikk: Paar aastat saad aega.

2.1.9 Kristina: Tänapäeval naised alles hakkavad 35aastaselt sünnitama, nii et mul on alles kõik veel ees. Ja meil on juba kaks poega tehtud. Lahe tegelikult.

2.1.10 Mikk: jah.

III SAADE

3.1.1 Kristina: Naine ei mõtle ju kunagi hinnale. Ta ikka mõtleb alati sellele, et ta ilus välja näeks.

3.1.2 S2: Aga mida sa siis kandsid, kui sa esimest last ootasid. Ütleme siis kaheksa aastat tagasi?

3.1.3 Kristina: Ma ei teagi. Siis mingi üks kleit oli...kas kõht oli siis väiksem või ei tea. /---/ Siis kõik üritasid varjata seda, et rase oldi. Kõik riided olid sellised. Mul endal oli niisugune pintsak. Just vaatasin, oh kui hea, üldse ei paista et ma rase olen. Aga nüüd ma

vaatan, kõik toovad esile, kõikidele meeldibki, et oh! rase. Panengi mingid huvitavad riided selga, et kõik näeks jah, et see on lahe jah.

3.1.4 S2: Näiteks minul üks tuttav, üks vanem mees küsis kunagi, et on see normaalne, et rasedad käivad niimoodi, kõhud on paljad ja naba on punnis. See on nii õudne ja rõve ju. Mis sina sellest arvad?

3.1.5 Kristina: Kuidas nad üldse julgevad õue välja minna, jah? Peaks kodus istuma? Vanasti istuti ju. Ei ma arvan, et võibolla päris kõhu paljaks ma ka ei julgeks võtta ja käia niimoodi ringi, liiga suur tähelepanu.

3.1.6 S2: Aga kui keegi käib, siis sa ei vaata talle järele?

3.1.7 Kristina: Ei ma vaatangi...

3.1.8 S2: Pigem vaatad, et tore jah.

3.1.9 Kristina: jah, et kas on ilus kõht või ei ole. Kõhud on ju ka nii erinevad.

3.1.10 S2: Kas rasedus on sinu jaoks uhkuse asi?

3.1.11 Kristina: Jah, et esimest last oodates ma ikkagi häbenesin seda pigem. Ei julgenud tõesti avalikult niimoodi kiidelda ja näidata ennast. Siis nüüd on küll jah, ma olen ilmselt vanemaks saanud ja nüüd tunnen küll uhkust selle üle.

3.1.12 S2: Aga on see võibolla ka sellest, et elu on muutunud, ühiskond on muutunud selle ajaga?

3.1.13 Kristina: Ma arvan, see on meie endas kinni.

3.2.1 S1 (kaadri taga): Üks tüütumaid asju on lastega koos poes käimine. See on suur ettevõtmine, kus võib juhtuda kõikvõimalikke keerulisi olukordi. Kuidas teha nii, et poeskäik ei veniks tundide pikkuseks? Mida teha siis, kui keset suurt kaubanduskeskust tuleb lapsele pissihäda ja lähima WC-ni on oi-oi, kui pikk maa? Kuidas röökivale, jalgu trampivale ja kaupluse põrandale pikali viskavale lapsele selgeks teha, et te ei osta talle kõiki neid asju, mida ta soovib? Kuidas ise kõige selle juures rahulikuks ja tasakaalukaks jääda?

Laps võib suures poes ära kaduda, midagi endale kaela tõmmata, teie ostukorvi mõttetut kaupa täis laduda, mingite asjadega lihtsalt välja kõndida ja loomulikult ei ole see veel kõik.

3.2.2 S1: Ma mäletan, enne seda, kui Maarja sündis, juhtusin poes nägema ühte situatsiooni, kus kolme-nelja aastane poiss viskas kaupluses pikali, trampis jalgu, hakkas riideid seljast rebima ja ütles, et ma tahan, ma tahan, ma tahan... Ma tahan seda kommi, ma tahan seda jäätist ja vaesed vanemad olid endast nii väljas, et ma mõtlesin, et nad minestavad sinna kohapeale ära, sest nad ei saanud selle poisiga mitte midagi teha. Ja sellel hetkel ma mõtlesin, kas ma ikka tahan lapsi saada ja kas ma ikka olen selleks valmis.

3.2.3 S2: Ma arvan, et peaaegu iga laps nagu teeb need asjad ära, mida ei tohi teha, aga ega muidu õpetada ju ei saa.

3.2.4 S1: Sellega olukorda ei lahenda, kui sa last üldse poodi kaasa ei võta.

3.2.5 S2: just.

3.2.6 S1: Ta peab ju oma õppetunnid kuskil kätte saama ja kõige parem lahendus on ju ikkagi see, et sa lepid temaga eelnevalt kokku, mida me ostame ja mida ei osta.

Ahah, täna ostame ühe magusa asja ja....

3.2.7 S2: Mitte seitse.

3.2.8 S1: just.

IV SAADE

4.1.1 S1: Mis sa arvad, kas meie saade võiks mõnelt inimeselt lapse saamise isu hoopis ära võtta? Sest meil on olnud ainult kolm saadet ja selle jooksul me oleme jõudnud rääkida, kuidas lapsed jonnivad, kaklevad, tülitsevad omavahel, kuidas nad ei söö siis, kui nad sööma peaksid, ja nad ei maga siis, kui nad magama peaksid, ja üleüldse keeravad nad terve su elu peapeale.

4.1.2 S2: Ja nad ei lase vanematel üldse oma elu elada... Ei mina arvan seda, et kui inimesed tõesti neid asju ette kardavad, siis, jumala eest, ei ole mõtet laste saamisel. Aga tegelikult on ju negatiivseid asju alati vähem ja positiivseid rohkem. Ja üks laps suudab sind päeva jooksul rõõmustada palju rohkem kui kurvastada. Et no mina küll ei kujutaks elu ilma oma lapseta ette.

4.1.3 S1: Mina samuti mitte.

4.2.1 S1: Mõned kasutavad lapse turvalisuse huvides selliseid mänguaedu. Panevad lapse sinna mänguaeda. Kuidas teie sellesse suhtute?

4.2.2 Ave: Meil nagu ei ole kellelgi teda olnud. Ta noh, nagu ahistab last. Ta ei saa ju mitte idagi siis avastada. Ta ei sa trepist üles minna. Ma ei saa ju teda, kui ta juba neljaaastane on ja kindlalt oma jala peal, et siis esimest korda lasen trepi peale. Et sa oled juba nii suur ja kindlalt oskad sinna üles minna ja alla ka tulla. Et loomulikult ta peab õppima ja kui ta ka seal ühest kahest tuhvist alla kukub, siis see käib nagu elu juurde. Ta lihtsalt õpib, et ühe korra kukub, teise korra ei kuku. Tuleb lihtsalt jälgida ja kogu aeg olla tema juures. Noh, koos minna üles ja koos... algul roomates üles ja siis tagurpidi pepu ees alla tulla ja siis kui juba jalad all, siis... noh tuleb nagu õpetada. Kõik asi tuleb õppimise. Kui sa hoiad teda kogu aeg seal mänguaias, tal jääb ju kõik avastamata. Ta ei saa ühtegi veepudelit ümber kallata või tassi laua pealt ise haarata, mis sest, et pool joogist maha läheb.

4.2.3 S2(kaadri taga): Ka psühholoogid arvavad, et mänguaedades palju viibinud lapsed võivad hilisemas elus olla passiivsemad ja ootavad, et kõik neile ette-taha ära tehakse. Lapsed, kes on harjunud elama mingis kindlas raamis, ei pruugi ka täiskasvanuna tahta sellest väljuda. Nendest võivad saada küll päris kuulekad alluvad, aga paraku meie, lapsevanematena tahame, et lastest kasvaksid presidendid või firmajuhid.

4.3.1 S1 (kaadri taga) : Kui mänguasjakauplustes ringi käia võtab silme eest kirjuks. Nii palju värvilisi lelusid. Milliseid aga võtta? Milliseid jätta? Kas eelistada seda, mis on vanema arvates lapse arengu seisukohalt oluline või lasta lapsel ise valida?

4.3.2 Krista: Muidugi on jube hea minna poodi ja

4.3.3 Tiit: Lasta endal valida kohe.

4.3.4 Krista: Nojaa, et tahaks autot, autot. Aga kui ilma temata lähen, siis ma üritan talle mingisuguseid joonistamisasju või mingisugust Memor.. noh mingeid lauamänge näiteks, et mõni...

4.3.5 Tiit: Puslesid ja...

4.3.6 S1(kaadri taga): Lapsega mänguasjapoes käimine nõuab ka veidi kavalust. Ikka on tark lapse kokku kuhjatud karbid riulisse tagasi sokutada ja loota, et ehk ta ei märganud. Ema samal ajal juhib loomulikult lapse tähelepanu kõrvale.

4.3.7 Tiit: Ei ole ka mõtet liiga ilusaid mänguasju hakata ostma. Et me ostsime jõuludeks toreda rongi, millega täpselt 10 minutit nad teise omavanusega mängisid. Mõlemad said rongid, kaks suurt sõpra. Ja kümneks minutiks oli mõlemat rongi seal, sest siis on juba raudtee katki murtud ja siis on juba vagunil mingid sangad katki. See käib nii kähku, et neid 400, 500krooniseid mänguasju peab ikka mõtlema, kas on ikka mõtet osta.

4.3.8 Tiit: Võimalused on ju vanematel erinevad. Ei pea mõtlema, et nüüd kas palk läheb toidu peale, et laps kasvab ilma mänguasjadeta. Võib teha ükskõik mis riidest mõmmisid või või... Meil on isegi puupulk on, millel ta väljast tuppa tassis, aga ta mängib sellega mingile omale huvitaval moel. Et ei pea olema alati sellised värvilised ja uhked. Lapse jaoks, kui tal on piisavalt fantaasiat, siis ta teeb ükskõik, mis asjast endale mänguasja.

4.3.9

Karl: Emme, Emme, Emme ma tahan seda.

Krista: See on muidugi väga hea plaan sul Karlikene, aga meil ei ole praegu kuskil sellega sõita. Sellepärast, et meil ei ole oma hoovi ja oma maja.

Karl: Emme, ma tahan seda.

Krista: Karlikene!

Tiit: No selle jaoks on oma maja vaja ja oma aeda siis. Mõtle ise, me ei saa seda tuppa viia praegu. See on nii suur, et siis me ei saa ise...enam ei mahu magama. Mõtle kui sa pead magama siis hoopis köögi laua peal näiteks, sest terve magamistuba on seda motikat täis. Mis sa arvad? Vist ikka veel ei saa osta.

Krista: Või äkki peab vannis magama?

Tiit: Vanni võib magama minna siis jah, sest kõik toad on asju täis.

4.3.10 S1 (kaadri taga): Nii läks Kärgetsite peres siis täna käik mänguasjade poodi. Karl leppis tõsiasjaga, et kõiki asju ei saa endale koju kuhjata, muidu pole elamiseks ruumi. Ning nõustus veepüssiga, millega saab emmet vannis pritsida.

Nii nagu ka Krista ja Tiit arvavad, on lapse arengu seisukohalt kõige tähtsam just mänguasjade mitmekesisus. Pole mõtet kokku kuhjata kõiki müügil olevaid automudeleid või nukke. Ühesugustest mänguasjadest tüdib laps ruttu, aga erisugustest mänguasjadest saab laps erinevaid kogemusi. Arenevad erinevad võimed ja oskused. Üks mäng vajab käeosavust, teine fantaasiat, kolmas head mälu või kiiret reaktsiooni.

V SAADE

5.1.1 S2 (kaadri taga): Nii mõnigi lapsevanem arvab, et kogu töölapse arendamise osas peaks tegema ära lasteaed. Säärtsad õnneks nii ei arva. Aimur endise maadlejana treenib nii oma kui ka võõraid lapsi. Lisaks meeldib Simmole ka jalgpall ja Mattiasele jooksmine.

5.1.2 S2 (kaadri taga): Lapse arendamise puhul on kõige tähtsam see, et tegevus lapsele meeldiks. Kui laps ei jõua mingeid harjutusi teha või tal ei tule hetkel nii hästi välja kui teistel, siis ei tohi talle mitte mingil juhul öelda, et ta on nõrk ja ei saa hakkama, sest negatiivne emotsioon jääb lapsele meelde terveks eluks. Ja tõmbab selles valdkonnas lapse tegutsemistahtele kriipsu peale.

5.1.3 S1: Kas lapsel on sündides kõik anded olemas, et ta võiks teha põhimõtteliselt mida iganes.

5.1.4 Aimur: Kõigea ei saa tegeleda, et võibolla neid saaks nagu arendada. Need, mis on olemas, mis nagu võimenduvad. Tasuks nendega tegeleda. Et ma näen spordis küll, et ..nüüd olen ühe põlvkonna juba põhimõtteliselt üles kasvatanud – et see, kes tahab, sellest saab ka nõrgast poisist põhimõtteliselt tegija. Kui tal on ka endal see tahtmine olemas. Samas on ka vastupidi, et näed, et poisil on annet, kõike on, aga vaat seda tahtmist ei ole. Siis ei tule sellest asjast midagi välja.

5.1.6 S2 (kaadri taga): Kui teie võsu teeb midagi rõõmuga, siis võib ta end edaspidi leida just läbi selle ala, millega lapsepõlves innukalt tegeles.

5.1.7 S2: Näiteks minule on peaaegu terve elu pähe tambitud seda, et ma ei oska laulda ja a ei oska ja ei hakkagi mitte kunagi oskama. Ja pigem nagu õpetajate poolt, mitte kodust pole see tulnud. Ja ma olen tundnud ennast sellepärast tõepoolest täieliku idioodina, sest kui sulle ikkagi öeldakse, et seisa sina palun eemal ja las teised laulavad. Sina ole vait ja vaata pealt, no kuidas see siis töötab? See teeb karuteene terveks eluks.

5.1.8 S1: Või selline variant, et last nagu üldse ei suunata. Mina tunnen küll sellest puudust. Minule omal ajal lapsepõlves küll keegi ei öelnud, mida ma võiksin teha või millele mul on andeid, sest iseennast ju ei näe. Eriti kui sa oled väike. Ja praegu ma püüan enda tütre ja pojaga küll nii teha, et püüan neid jälgida ja vaadata, mis neile meeldib ja mis suunas nendega võiks edasi töötada.

VII SAADE

7.1.1 Pille-Riin: Mul oli terve maja täis raha- miljoneid kroone. Siis oli niisugune asi, et maja sai kroone täis, sest ma olin nii palju töötanud. Aga olin ikka veel noor. Ja siis oli nii, et a ei saanud voodi peale ka magama heita, voodi oli ka rahasid täis. Üleval ja all, üleval ja all. Ainult WC ei olnud täis. Ainult vannituba ei olnud.... vannituba oli täis ja vann oli ka. Siis ma pidin rahahunnikus magama.

7.2.1 S2 (kaadri taga): Mida lähemale sünnitus jõuab, seda rohkem Kristina sellele mõtleb. Ta uurib seadusi, erinevaid sünnitusvõimalusi ja on teinud enda jaoks koguni sünnitusplaani.

7.2.2 S1: Kristina, sul on nüüd seitsmes raseduskuu. Tavaliselt naised jäävad siis koduseks. Kuidas sa plaanid, kas teed veel tööd või hakkad vabadust nautima?

7.2.3 Kristina: Ma arvan, et kuu aega vähemalt veel teen vaikselt tööd. Võibolla ei istu kaheksa tundi, aga neli-viis tundi ikka jaksan.

7.2.4 S1: Aga oled sa kursis seadustega, mis kaitsevad beebioteel naist?

7.2.5 Kristina: Jah, olen korra ikka üle lugenud. Et ei tohi nädalavahetustel tööle rakendada ja ületunde teha ja raskemale tööle panna naist ja...Kuna minul selliseid olukordi polnud, siis eriti ei süvenenudki.

7.2.6 S1: lahti ei tohi lasta.

7.2.7 Kristina: Jaa, lahti ei tohi lasta just jaa..

7.2.8 S1 (kaadri taga): Tulevasel emal soovitame soojalt kõik seadusandlusega seotu endale korralikult selgeks teha, et osata kaitsta nii ennast kui ka oma tulevast last. Kui tavaliselt on esmasteks nõuandjateks ikkagi hiljuti sünnitanud sõbrannad, siis siinkohal oleks tark nõu küsida ikkagi professionaalidelt, sest seadused muutuvad pidevalt.

7.2.9 S2 (kaadri taga): Kui varem oli naise esimene sünnitus kui hüpe tundmatusse ning hirm sedavõrd suurem, siis täna saab tulevane ema end igakülgset ette valmistada. Üle Eesti on sünnitusmajade ja naiste nõuandlate juures perekoolid, kus räägitakse rasedusest, sünnitusest, valude leevendamisest, naiste õigustest, sünnitusjärgsest depressioonist, vastsündinu hooldamisest ja imetamisest.

Kristina lähebki täna uurima, millised on reaalsed sünnitusvõimalused.

7.2.10 S2: Kui mina perekoolis käisin ja seal näidati neid igasuguseid õppefilme sünnitustest, siis minus ausalt öelda tekitas see täielikku vastureaktsiooni. Mul hakkas nagu nii õudne ja see tekitas sünnitamise ees nagu palju rohkem hirmu. Ma nagu ei tahtnud neid vaadata. Istusin kuskil ja vaatasin läbi sõrmede.

7.2.11 S1: Aga minul oli vastupidi. Mulle jälle väga meeldis neid filme vaadata, sest see võttis minu hirmu vähemaks. Sest kui inimene teab, millega tegu on, siis ongi ju vähem hirmu. Ja mina läksin sünnitusele vastu sellise hea ja mõnusa ja turvalise tundeaga, et noh, mis see siis on, teeme ära.

7.3.1 S1 (kaadri taga): Tihti juhtub, et laps tuleb oma ema või isa juurde ja ütleb, et teeme seda või teeme teist. Meil on aga käsil mingi muu asjatoimetus. Küll on vaja nõusid pesta või lehti lugeda ning lapse kutse tundub pigem tüütamisena. Kärgetsite peres on vahel isegi vastupidi.

7.3.2 S1 (kaadris): ma olen tähele pannud, et hästi paljud lapsevanemad ei mängi oma lastega. Mis te arvate, kas peaks mängima.

7.3.3 Krista: No mängima peab ikka. Kuidas sa saad temaga mitte mängida, kui ta tuleb ja ütleb: „Emme lähme, tule ma näitan sulle midagi, mul on nii huvitav.“ Ja siis lähed ja ta näitab. Annab sulle traktori, et sõidame nüüd mööda neid teid siin. Kuidas sa siis ütled talle, et ei mängi.

7.3.4 Tiit: Vahel tuleb ja ütleb, et mul on nii hea mõte. Nii, sina võta see auto või traktor, mina võtan selle. Nüüd mängime, nüüd oleme põllu peal.

7.3.5 S1: Aga lapsevanem ütleb: „Mul ei ole aega.“

7.3.6 Tiit: Jah, ära sega, ma loen ajalehte, vaatan telekat, ma süön.

7.3.7 Krista: Mõnikord ei ole tõesti aega. Siis lihtsalt seletame ära niimoodi, et ma teen näiteks selle kiire asja ära ja siis mängime. No mõnikord tõesti ei ole aega. Aga üldiselt kui me siin kahekesi või kolmekesi Johannaga koos kodus oleme, no mis mul ikka aega ei ole. Ikka on aega.

7.3.8 Tiit: lapse jaoks on see ju ikka tähtis ka, sest vanemad on ju tema jaoks need, noh kelle jaoks ta tahab ikka hea olla ja kelle arvamus on tähtis talle, et see on ikka jube oluline, et sa leiaks aega.

7.3.9 Tiit: Muidugi mängimisega on ju teine oht ka, et kui sa nagu kogu aeg uusi mängu ja uusi mõtteid pähe topid, siis ta nagu harjub ka sellega jällegi ära, et kõik ongi nagu organiseeritud alati, et sa pead laskma nagu oma toas siin üksinda ka nokitseda, et

7.3.10 S1: Aga ikkagi, kui lapsevanem ei mängi oma lapsega. Kui tal ei ole aega ja tegelikult pole ka sügavat huvi, millest siis laps või millest ka see vanem ilma jääb? Kas jääb millestki ilma? Mis siis nende suhetega toimub.

7.3.11 Krista: Kui on mingisugune mure või probleem, et laps ei pöördu enam vanema poole. Ta läheb võibolla küsib sõbra käest, läheb võibolla kui vanaema on temaga mänginud või suhelnud, küsib vanaema käest, aga lapsevanema ja lapse suhe nagu kannatavad selle üle ka kõvasti.

7.3.12 S1: nad ei ole nii lähedased võibolla tulevikus.

7.3.13 Krista: Nad ei ole nii lähedased jah tulevikus, et laps ei julgegi, võibolla ei tule selle pealegi, et ta võiks seda küsida ema või isa käest.

7.3.14 S1: Niisiis, kui vanem lapsega ei tegele, siis mõjub see halvasti nii suhetele, kui ka lapse loovuse arengule. Tihti mõeldakse, et küll lasteaed tegeleb ja küll kool kasvatab. Aga ei kool ega lasteaed suuda kasvatada rõõmsameelset või hästi endaga toimetulevat inimest, kui vanemad selles ei osale.

7.4.1 S2 (kaadri taga): Ja isegi, kui me tõesti väga tahaks kogu aeg oma lastega kodus olla ja nendega igasuguseid põnevaid asju ette võtta, siis paraku on ju nii, et tööd peab ka tegema. Ja nii juhtubki, et vahel lihtsalt olete sunnitud nad tööle kaasa võtma. See olukord on vägagi tuttav ka Avele ja Aimurile.

7.4.2 S1 (kaadri taga): Avel ja Aimuril on oma perefirma, mis toodab ja valmistab spordiauhindu nagu näiteks diplomid, medalid, karikad, kleebised, auhinnaplaadid.

7.4.3 S2 (kaadris): ja selline teie töö ongi.

7.4.4 Ave: No üldjuhul jah.

7.4.5 S2: Aga tegelikult, mis see teie töö endast kujutab üldse.

7.4.6 Aimur: No meie õnneks on neid võistluseid Eestimaa igas nurgas nii palju, et siis kogu aeg tellitakse. Ja mõnikord on siis selline lugu, et tellitakse täiesti viimasel hetkel, et homme on võistlus, aidake meid välja, tehke meile see sada medalit.

7.4.7 S2: Aga kui kerge või raske on nüüd neid asju ajada ja teha kõike muud tööd ka kontoris, kui kõik lapsed on siin. Kõik neli tükki.

7.4.8 Aimur: No mina võin küll ütelda...

7.4.9 Ave: Tähendab, siis saaks kiiremini, kui neid ei oleks. Et siis saaks poole kiiremini. Et ütleme, kui praegu läheb neli tundi kõigi nende asjade tegemiseks, siis oleks kahekesi piirdunud kahe tunniga.

7.4.10 S2: Kas vahel lähete närvi ka selle peale, et lapsed on kõik siin ja kõik tahavad just siis midagi, kui te tööd teete ja on hästi kiire.

7.4.11 Aimur: Mitte otseselt nüüd närvi aga ma arvan ikka...

7.4.12 S2: No pisut kärsituks muutud ikka?

7.4.12 Aimur: Jah ikka, ikka. No töö on vaja ära teha.

7.4.13 Ave: Pigem lähevad lapsed närvi.

7.4.14 Aimur: Ja siis mõnikord panek sängu ümber ennast rolli, et minul on küll kiire, aga mis ma nüüd lapsena siis pean tegema.

7.4.15 Ave: mhmh

7.4.16 Aimur: ja siis vaata haah ega neil ka nüüd kerge ei ole.

7.4.17 Aimur: No Oskarit ei viitsi keegi hoida. Ta segab kõiki. Ja siis... ja siis... ja siis... me jagame enda ülesanded lihtsalt kõigi vahel.

7.4.18 Aimur: Kui on suur töö ees, siis me helistame vanaemale. Küsime, kas sa võtaksid lapsed.

7.4.19 Ave: Tegelikult me küsime niimoodi nurgaga, et mis sa teed täna.

S2: Ümber nurga juttu ajate vanaemale?

7.4.20 Aimur: jaa, jaa jaa, et mis sa täna teed, kas sa oled tööl või mitte.

7.4.21 Ave: et kui ta ütleb tööl, siis me edasi enam ei räägi.

7.4.21 S2 (kaadri taga): Mida siis teha, kui töö tahab tegemist, aga väikest last pole kusagile jätta? Kas otsida hoidja või võtta ta ikkagi tööle kaasa. Ega siin ainuõiget retsepti anda saagi. Kõik sõltub konkreetsest tööst ja ka lapsest. Ave ja Aimuri õnn on see, et nemad on kahekesi koos. Kui on vaja mähkmeid vahetada või süüa anda, siis saab seda teha see, kel hetkel nii kiire pole. Seda luksust enamik aga meist endale lubada ei saa, kui töötame võõras keskkonnas. Ave võtab igal juhul lapse endaga tööle kaasa, sest ta ei kujuta ettegi, et tema lapsi hoiaks keegi võõras. Aimur on Avega nõus ja arvab, et nii mõnedki keerulised situatsioonid lahenevad iseenesest kui lapsevanem suudab rahulikuks jääda ja vaatab situatsiooni läbi lapse silmade.

7.4.22 S1 (kaadris): See on mulle väga, väga tuttav olukord. Maarja oli kuskil pooleteise aastane, kui ma olin sunnitud teda pidevalt Eesti Televisiooni ruumidesse kaasa võtma. Ja lõpuks ma lihtsalt loobusin, sest see töö produktiivsus oli üsna nulli lähedane ja me tegime sellise otsuse peres, et pigem ma olen kaks päeva ilma lapseta tööl ja teen tööd ja keskendun sellele, kui et mul on viis päeva või seitse päeva laps töö juures kaasas ja on temal ebamugav, on minul ebamugav ja on kõikidel töökaaslastel ebamugav. Meie läksime seda teed, et leidsime hoidjatädi kaheks päevaks nädalas.

VIII SAADE

8.1.1 S1(kaadri taga): Laura-Liisa ja Pille-Riini isa on enamasti kodust ära ja lastega toimetab Merle üksi. Kus ta siis on? Loomulikult tööl nagu enamused isasid.

8.1.2 S1: Mis tööd sa teed Meelis?

8.1.3 Meelis: Juhatan autoremondi töökoda. Teen heaks selle, kui teie olete avarii teinud. Siis me likvideerime selle ära koos Eesti kindlustusseltsidega.

8.1.4 S1: Aga sina oma käsi ju mustaks ei määri.

8.1.5 Meelis: Ütleme sedasi, et töökohustused mult seda ei nõua, aga kui vaja, siis lähen ikka appi.

8.1.6 S1: Mhmh

8.1.7 Meelis: Et päris esteet ma nüüd ei ole.

8.1.8 S1(kaadri taga): Meelise tööaeg on enamasti 10-11 tundi pikk. Nii nagu paljudel teistelgi. Normaalsel ajal ehk siis kell viis, on ta töö lõpetanud viimase viie aasta jooksul

vaid viiel-kuule korral. Ja lastega saab ta päeva jooksul koos olla vaid umbes kolm tundi. Selle on ta tagasi püüdnud teha nädalavahetustel.

8.1.9 S1: Aga kuidas sa oled neile seletanud lahti seda, miks üks isa peab tööl käima selle asemel, et lastega kodus mängida.

8.1.10 Meelis: Hhh, see on väga jõhkralt öeldud, aga kui on poes vaja nukuleti juures üks nukk vaja korvi panna, siis see natuke ongi selgitus, miks ma pean hommikul ära minema ja õhtul tagasi tulema. Nii see kahjuks on.

8.1.11 S1: Kas isadel on oma laste jaoks liiga vähe aega?

8.1.12 Meelis: Ilmselt nagu aja mõistes on jah. Aga kui kvaliteetne on see aeg, mis nagu lapsega koos ollakse? Määravaks saab see ilmselt. Loomulikult võiks rohkem olla. Kui lapsega koos telekat vaadata, siis see ei ole nigu lapsega koos midagi tegemine. Pigem kui see vähene aeg, mis koos olla nagu mõtestatult tegeleda, siis on sellest rohkem tolku. Peab nii kui rohkem lapseks saama ise, ma arvan, kui sa nendega oled. Kritiseldama värvima ja kõike muud tegema.

8.1.13 S1: Aga millest need isad ilma jäävad, kes oma lastega lihtsalt telekat vahivad või noh... nendega ei mängi? Kes ei saa lapseks. Millest nad ilma jäävad?

8.1.14 Meelis: Kas nad ise teavad, millest nad ilma jäävad? Aga vaadake sealt neid Ameerika mandrilt tulevaid seebiseriaale. Sealt on väga hästi näha, kui 16-18 saavad lapsed lähevad kodust minema nii, et nad ei tulegi sinna võibolla enam tagasi. Nad helistavad oma vanematele kaks korda aastas ja see on kogu suhtlemine. Ma arvan, et seal, seal ongi selle asja tulemus. Et kui sa nagu last enda külge ei kasvata, siis sa oledki vanaduses üksinda. See enda külge kasvatamine niikui käibki läbi lapse mängu.

8.1.15 S1 (kaadri taga): Meelis otsustas ühe päeva töölt vabaks võtta, et olla tüdrukutega koos. Vaatame, kuidas ta sellega siis hakkama saab.

Merle: Nüüd siis ma lähen ära ja siis pane nad ilusti riidesse ja sööda neil kõht täis ja vaata, et siis oleks kõik hästi. Olge siis tublid.

Meelis: Yes Boss!

Merle: tšau olge tublid.

8.1.16 Meelis: Kui me olime nagu noored inimesed, Pille-Riin sündis, siis mina läksin haiglasse vaatama vastsündinud Pille-Riini. Siis oli korraks selline tunne, et kes see siin on? Keegi on. Ja sellest tulenev mõte oligi see, et vaat' nüüd ta loodabki Merle peale ja minu peale. Rohkem tal kedagi ei ole. Sa ei saa niimoodi, et lähed minema nüüd.

Sealt see roll nii kui koos hakkabki emal ja isal, et see inimene loodab ainult sinu ja tema peale. Et sa ei saa nii kui kellegi teise kaela seda enam lükata nagu sa oled varem lükanud toa koristamise või midagi sellist.

8.1.17 Meelis: Ma üritan nautida seda aega praegu, kui vanad nad on, sest see on kõige kihvtim aeg. Selliseks 10aastaseks saades eks nad natuke tahaks hakata lahku kasvama sust ja nii edasi sinna minnes. Eks see tulemus toleks hetkeks olegi see, mida praegu nendega teha.

8.1.17 S1: No kui sulle antakse nüüd võimalus jääda nii öelda isapuhkusele ja jääda pooleks aastaks lastega koju. Kas sa jääksid?

8.1.18 Meelis: Ausalt öeldes praeguses situatsioonis ei jääks ilmselt. Et see on töö nagu iga teinegi, see lastega kodus olemine, ja vajab ka harjumist. Merle õlgadel see praegu on olnud ja ta on sellega hästi hakkama saanud, aga olukorra sunnil kindlasti teeks ära.

IX SAADE

9.1.1 S1 (kaadri taga): Kui laps on käitunud nii, et meil on sellest hea meel, kuidas teda siis tunnustada. Kas kiita, talle mingit meelehead anda või mingil muul moel tunnustada? Kui palju üldse kiita, et asi läägeks ei muutuks, või kas kiitust saabki üldse kunagi liiga palju olla.

9.1.2 S2 (kaadris): Kui Karl niimoodi aitab, kas te siis kiidate ka teda?

9.1.3 Krista: Ikka kiidame, sest Karl on siis hästi, hästi vapper.

9.1.4 Tiit: Karl ongi see, kes oskab praegu teha kooki.

9.1.5 Krista: Teised ei oska. Ainult tema teab, kuidas käib.

9.1.6 Tiit: Jaa, sa vaata, kuidas oskab. Teab kuhu marju panna.

9.1.7 Krista: Ja kui palju.

9.1.8 S2: Kas vahel seda ka juhtub, et unustate seda märgata, teda tunnustada või kiita? Või alati ikkagi panete tähele?

9.1.9 Krista: Ta ei lase unustada, sest enne kui me tähele ei pane, ta ei lõpeta.

9.1.10 Tiit: Kui ta ... jah ta ikkagi...No üldiselt me ikka näeme ka. Üldiselt sa ju ikka näed, mis sinu ümber toimub. Ja kui näed, siis me ikka üritame kiita ka, et see, mis ta nüüd tegi, oli küll väga hästi tehtud.

9.1.11

Karl: Emme!

Krista: Mis on poja.

Karl: Ma andsin papagoidele söögi ära.

Tiit: Oi kui tubli. Mis, panid neile süüa või?

Krista: Vaata kui õnnelikud papagoiid nüüd on sest nad on sulle tänulikud, et sa neile süüa andsid.

Karl: Näe, need panin siia.

Krista: Jaa, need panid siia ilusti kokku. Väga tubli oled Karl.

9.1.12 S1 (kaadri taga): Heakskiitu või tunnustust on võimalik mitmeti avaldada. Krista ja Tiit kasutavad reeglina vaid kiitmist. Mänguasjade ostmist või lapsele raha andmist selle eest, kui ta on midagi hästi teinud, nad ei poolda. Sest muidu võibki lapsest kasvada inimene, kes teeb kõiki asju ainult selleks, et midagi vastu saada.

9.1.13 S2: Millised on teil need hetked, kus te oma last kiidate?

9.1.14 Tiit: Ükskõik, mis ta ise teeb. Selline väike tunnustus kulub nagu asja ette. Siis ta teab, et nii on õige teha ja lastele ju meeldib, kui emmel issil hea meel on. Siis kui ta nagu teab, et selliste asjade eest on emmel-issil hea meel, siis tõenäoliselt ta teeb neid asju. Olgu see siis ise riidesse panek või ise riidest lahti võtmine või toa ära koristamine või ükskõik mis asi. See kiitmine on ju tegelikult nii lihtne, et see ju ennast ei väsita. Sa ei pea midagi tegema või otsima sa võid lihtsalt rääkida, kus kohast sa oled lihtsalt paar head sõna ja lapsel on hea meel kohe tükk aega pärast.

9.1.15 S1 (kaadri taga): Paljusid meid on kasvatatud uskuma, et kui lapsele öelda, mis tema juures ei meeldi, siis on see pari võimalus lapsel tulevikus kellekski saada ja kuhugi jõuda. Nõnda siis vanemad ainult kritiseerivad, annavad hinnanguid, mõistavad hukka, manitsevad, käsutavad, loevad moraali. Need kõik on aga lapse jaoks sõnumid, et teda ei hinnata ega armastata sellisena nagu ta on. See on ju vana tõde, et kui lapsele öelda, et ta on paha, siis ta hakkabki üsna suure tõenäosusega halvasti käituma.

9.1.16 S2: Kas tunnustamisega võib ka liiale minna? Muidugi võib ära hellitada. Niimoodi, et esiteks, et mitte materiaalne sõltuvus vaid tunnustamise sõltuvus. Et ta ei teegi midagi. Teeb ainult selleks, et kiita saada. Siis see nagu väsitab kõik ümbruskonna inimesed ära. Või ükskõik kas siis lasteaiakasvatatajad või vanaemad, vanaisad või ükskõik mis sugulased või ennast, et ...

9.1.17 Krista: Siis kui ta ükskord kiita jälle kiita ei saa millegi eest, siis on..

9.1.18 Tiit: Siis on suur tagasilööök.

9.1.19 Krista: ...siis on suur löök jälle tema ego vastu jah.

9.2.1 S2(kaadri taga): Kui eelmise sajandi viiekümnendatel aastatel külas kellelgi oli. Siis oli see külas populaarne koht, sest pool külarahvast käis seda uurimas ja vaatamas. Tehnikaajastul on saanud televiisorist kõige tavalisem tarbeese ning ka arvuti kuulub iseenesest mõistetavana paljude inimeste igapäevaellu. Kui palju aga võiks või tohiks teleri või arvutimaailma sukelduda lapsed ilma, et nad sinna ära upuksid?

Simmo: Issi kuule, miks meil arvuti kodus ei võiks olla.

Aimur: No aga meil oli ju.

Simmo: No oli, aa miks ei võiks?

Aimur: Kas sa ei mäleta, mis siis tuli või?

Simmo: Mkmm

Aimur: Ei mäleta või? Minu arust oli see niimoodi, et mõnikord olid sa väga kaua arvuti taga. Tegid ainult mängu. Oli meil jutt, et teed tähti ja kirjatöid, aga need jäid üldse unustusse.

Simmo: No aga praegu on mul kõik selge ju. Kirjatööd ja muu.

Aimur: Ohohohooo

Simmo: Noh, mis?

Aimur: ja minu arust sa saad praegu piisavalt kõik kontoris ära teha.

Simmo: mkmm

Aimur: Aga mille jaoks sul seda vaja on üldse? Noh? Ütle mulle!

Simmo: Ma ei tea...

9.2.2 S2 (kaadri taga): Aimur teab treenerina, et lapsi on üha keerulisem spordi juurde meelitada, sest palju mugavam on ju oda visata hoopis arvutis. Ja kuna ka nende enda lapsed hakkasid ühel päeval liiga palju arvutimänge mängima, viidigi ühel päeval arvuti kodust kontoris. Kui lastel on nüüd kooliasju vaja teha, siis teevad nad seda oma vanemate töö juures ja nende valvsa pilgu all.

9.2.3 S2: Aga see, mis mujal maailmas toimub, et väga paljud lapsed tõesti eralduvadki sellest reaalsest elust ja... kui suur oht nüüd meie lastel selleks on?

9.2.4 Aimur: Ma arvan, et ta on juba meie lastel ka käes. Mingid arvutimängud ja sellised asjad isegi on noh nagu arendanud mingit ruumilist mõtlemist ja sellist asja, et nagu ma tean, et on uurimus tehtud isegi laste puhul, et need, kes mängivad arvuteid, need saavad asjadest nagu paremini aru ja jagavad seda matsu nagu kiiremini. Nende mõttekiirus on kiirem. Ja ma ei oskagi nüüd ütelda. Mina olen pigem selle teise poolt, et ei mängiks, aga noh

9.2.5 Ave: ... arendaks seda mõtlemist kuidagi muud moodi.

9.2.6 Aimur: ...jah teistel viisidel.

Aimur: aga kas sa neid jutte oled kuulnud, kes on ööpäev läbi arvutis olnud. Tulevad silmad punased peas. Mul on trennis poisid sellepärast tulemata jätnud, nad ise ütlevad, et arvutis mängisin, ma unustasin kõik ära. Täiesti see oht on olemas. Meil ei ole seda vaja.

9.2.7 Aimur: Kui meil oli kodus arvuti, siis nendel oli nagu ka pidevalt ülesanne. Eriti kui Simmo oli väiksem. Oli ülesanne näiteks kolmetähelisi sõnu panna nii palju kui oskas. Lihtsalt ta trükkis siis ja mõtles ja....

9.2.8 Ave: Enne kooli veel jah. Ja siis ta sai mängida alles

9.2.9 Aimur: Või siis kirjutada jõgesid... Siis ta käis vahepeal tuhnis raamatutes, otsis ja siis trükkis jälle. Mina arvan, et see oli nagu hea variant.

9.2.10 S2: Muidugi.

9.2.11 Aimur: Aga mingil hetkel kaob see huvi ka ära....

9.2.12 Ave: Nojah, et laps nagu kasva suuremaks.....

9.2.13 Aimur: Ta saab aru, et teda kasutatakse ära.

9.2.14 Ave: Aga kontoris on küll, et kui tahad mängida siis... meil on nagu võistluse protokolle on ta ära trükinud ja siis peale seda, saab siis, ma ei tea, oma neid asju teha arvutis.

Et on noh enne nagu mingi tööülesanne selle arvutiga. Ta õpib nagu muud funktsiooni ka tegema selle arvutiga, kui ainult internetis surfama ja mängida mängima.

Aimur: Koju teda kindlasti ei tooks, mina arvan.

Simmo: Miks?

Aimur: Kuigi ma olen ise küll mõtelnud, et vahest oleks hea teha maru hästi ka kodus tööd. Aga ma mäletan, et see asi läheb üle pea minul ja teil ja..

Simmo: mkmmm... Ma päevas pool tundi olen.

Aimur: Ei, ma olen seda kuulnud.

9.2.15 S2 (kaadri taga): üsna lühinägelik oleks lapse elust ju ka arvuti täiesti välja arvata. Ja seda meelt ju ka Aimur pole. Lihtsalt kõiges peab valitsema tasakaal. Kui laps enam muuga ei tegele ja hakkab juba ilmselgelt reaalsest elust ja sõpradega suhtlemisest kõrvale jääma, siis on see küll juba ilmseks ohu märgiks, millele vanem reageerima peaks.

Aimuri soovitus on see, et kui kümme korda räägitud jutt ei aita, eks siis võib arvuti ju mingiks ajaks ka katki minna. Nii kogemata.

X SAADE

10.1.1 S2 (kaadri taga): Kõikides peredes tuleb ette olukordi, kus laps tahab üht, vanem aga hoopis teist. Mõlemil on oma vajadused, mis ei kattu ja nii tekibki konflikt.

10.1.2

Tiit: *No mis me nüüd teeme siis, mis nüüd edasi saab.*

Karl: *Ei lähe õue!!!*

Tiit: *Mis nüüd edasi saab poja?*

Karl: *ma vaatan multikat. (Lööb!) Ei lähe!*

Tiit: *Ära niimoodi tee. Lüüa ei tohi poja, nii ei tohi.*

10.1.3 S2 (kaadris): Kui tuttavad on teie perele konfliktised situatsioonid niimoodi, et vanem tahab üht, laps tahab teist?

10.1.4 Krista: Meil on üsna tihti. Päevas ikka päris mitu korda tulevad sellised situatsioonid ette, kus tema tahab veel arvutiga mängida. Sina näiteks tahad juba välja minna. Või kutsud teda sööma, tema ei taha süüa. Ütleb, et mina tulen pärast hiljem sööma. Või siis tahab küünlad ära puhuda. Sina nagu ei taha veel küünlaid ära puhuda, sest tahad, et nad veel põleksid.

10.1.5 Tiit: Kui vähegi on tegemist isiksusea, siis tal on oma arvamus ja see ei pruugigi samal ajal samas kohas oleva teise isiksuse omadega kokku minnagi, nii et tegelikult on see ju täiesti normaalne.

10.1.6

Karl: *Me ei lähe lasteaeda!*

Tiit: *Tead, mis me võiks kokku leppida. Lepime niimoodi kokku, et me jätame praegu selle multika käima siin või pane selle stopi peale, pane seisma. Ja siis me käime lasteaias ära, sina käid lasteaias tööl ja mina käin oma töö juures tööl.*

Karl: *Ma ei lähe lasteaeda!*

Tiit: *Aga kuidas sa üksinda kodus oled? Mis sa siis mõtled?*

Karl karjub: *Ma ei lähe lasteaeda!*

Tiit: *Poja ma saan sust täiesti aru, sa oled väga tubli poiss. Sa oled täitsa..., mulle meeldib, et sa kohe tead nii täpselt mida sa tahad.*

10.1.7 S2: Mida teil rohkem juhtub? Kas see et näiteks teie annate lõpuks järgi või tema annab järgi või leiate selle kuldse kesktee? Või vahel ei leia üldse seda teed?

10.1.8 Krista: Mõnikord ikka anname ka alla. Tiit ütleb, et mina annan rohke alla.

10.1.9 Tiit: No jah, kui mõni suurem probleem on, et ...

10.1.10 Krista: Aga samas me nagu, mina nagu üritan leida rohkem niisuguse lahenduse, mitte päris alla anda vaid et oleks tema ka nõus.

10.1.11

Tiit: *Kuidas sa oled nõus minema lasteaeda. Mis siis teeme, et sina oleks nõus lasteaeda minema hea tujuga ja mina saaks koosolekule tööle minna? Mis me siis nüüd tegema peame? Kuidas me kokku lepime?*

10.1.12 S2: Milliseid vigu vanemad teevad, kui nad on oma lastega konfliktsetes situatsioonides? Mida teie kõrvvalt olete tähele pannud või mida teie ei teeks?

10.1.13 Tiit: No peale surumine. Ütleme, et kui läheb nagu sõjaks, et üks võidab ja ühel on õigus ja teisel ei ole, siis see kindlasti on see, mis kätte maksab ennast, et kui kogu ae on täiskasvanul õigus, siis sellest lapsest saabki selline allaheitlik. Aga kui ka teistpidi, et kogu aeg on lapsel õigus ja kogu ae antakse järi, et kuidas sa ikka teda alla surud, et las ta siis areneb vabalt ja kasvab, siis tast saab tõenäoliselt selline kõiketeadja, kes eriti just teismeliseeas, kui nii on juba ette teada, et tulevad sellised raskemad ajad, kus laps on tark ja vanemad need lubjakad, kes maailmaasjadest midagi ei jaga. Mis siis veel ette kujutada, kui ta on harjunudki kogu lapsepõlve õigust saama igas küsimuses. Mis siis saab, kui ühel hetkel on probleem, mida sa ei saa aktsepteerida näiteks. Suitsetab sul näiteks 12aastaselt. No ma küll loodan, et ei teki sellist asja meie peres, aga kuidas ma talle siis räägin, et see on kole, kui autoriteet puudub täielikult.

Karl: Eiiii

10.1.14 S2: Kuidas te sellesse suhtute, et kui vanemad võtavadki seda asja niimoodi, et konfliktide lahendamine ongi üks lahinguväljal olemine. Et see on mingi metsik võitlus.

10.1.15 Tiit: Siis nad ei ole kõige targemad ja kõige ettenägelikumad lapsevanemad maailmas arvatavasti. Aga tõenäoliselt neil tekib võimalus tagant-järgi targaks saada, aga see on nagu liiklusõnnetustega, et tagantjärgi tarkus ei aita enam. Siis on hilja enam tagasi pöörata midagi.

10.1.16 Krista: Nad võiks võtta seda rohkem nagu mängu. Sa ju ise arened koos lapsega sama moodi. Mõtled välja igasuguseid situatsioonilahendusi. Aga mitte niimoodi, et see oleks tõesti nagu lahing, et kes võidab.

10.1.17 S2: Kas te vahel tunnete, et te olete sellest väsinud ka päeva lõpus, et terve päeva jooksul on tulnud lahendada nii ja nii palju konflikte?

10.1.18 Krista: See on ikka tõesti hästi väsitav. Päeva lõpus on selline tunne, et ma isegi ei jaksa enam vastata küsimusele. Aga ta ikkagi, laps ikkagi tahab ju vastust saada küsimusele, tema ju ei saa aru, et sina väsinud oled.

10.1.19 Tiit: Loomulikult, kui ise oled rohkem väsinud võibolla, et siis sa ei ole neid kompromisse võibolla nii aldis leidma. Siis sa võibolla tahad probleemi ära lõpetada ühe karmi sõnaga. Aga teisest küljest ikkagi... mina olen ennast küll üritanud tagasi hoida, mõeldes ikka sellele, et kes siis lapsest kasvab, kui ma kogu aeg kamandan. Selge see, et ma olen tast kaks korda pikem ja küll mu sõna peale jääks. Aga äkki ta pärast kuulab kõiki lasteaias ja koolis ja... tast võib saada selline käsutäitja, kui ta on harjunud niimoodi, et midagi vastu ütelda ei tohi.

10.1.20 Krista: jah nii, et midagi ütleb. – Ole vait!

10.1.21 Tiit: Jah. Või et täiskasvanul on alati õigus. Ei ole. Ma võin mõne memmekesega väga tõsisesse lahendamatusse konflikti sattuda, kui ta näiteks ütleb mu lapsele, et hoopis peab seda või teist või kolmandat asja nii või naa moodi tegema.

10.1.22 S2: Või et sina oled midagi valesti teinud.

10.1.23 Tiit: Jah, äkki ma mõtlen hoopis teistmoodi, et selles mõttes oleks ehk tõesti parem, kui nendega vähemalt üritada suhelda kui võrdne võrdsega. Sest neil on ka päris targad mõtted peas.

10.1.24 S2 (kaadri taga): Laps saab tõepoolest aru, kui temaga vestelda nagu võrdne võrdsega. Loomulikult nõuab see vanemalt palju rohkem aega ja energiat kui lihtsalt peale käratamine. Aga nii kasvab teie lapsest pikapeale inimene, kes tahab ja oskab ka teie vajadustega arvestada. Nõnda sai ka Karl lõpuks aru, et isa ikkagi peab tööle minema ja nõustus lasteaeda minema, sest Tiit lubas temaga õhtul kohe mitu arvutimängu mängida.

10.1.25 S2: Mina olen pannud kodus seda tähele, et vahel kui tuleb suur riid majja ja on vaja neid konflikte lahendada, et vahel sa nagu ei leiagi neid lahendusi, sest mõlemad on nii närvis, et peavad eralduma. Et üks on ühes toas, teine teises toas, natuke mõtleme seedime ja siis tuleme jälle kokku, ükskõik kumb siis otsib uuesti kontakti, siis räägime kõik rahulikult läbi ja leiamegi lahenduse.

10.1.26 S1: Jah, sest kui emotsioonid on laes, siis ei olegi ju võimalik mitte mingisuguseid läbirääkimisi ju pidada. Ja kui keegi väidab, et nende peres konflikte ei ole, siis mina seda ei usu. Siis see inimene seda lihtsalt ei näe või ei taha näha.

10.2.1 S2 (kaadri taga): Laste kasvatamisel kasutatakse tihti sellist terminit nagu piiride seadmine. Lasteaiakasvatavad arvavad, et piirid annavad lapsele turvatunde ja teevad elu arusaadavamaks. Aga milliseid piire Merle ja Meelis oma lastele seavad.

10.2.2 S1: Mis võiks saada sellest lapsest, keda ei ole õpetatud väiksena nendest reeglitest kinni pidama ja siis ta astub suurde ellu...

10.2.3 Meelis: Siis ta lähebki vastuollu selle ühiskonnaga.

10.2.4 S1: Et tema enda elu läheb keerulisemaks.

10.2.5 Meelis: Muidugi ega siis ühiskond ei hakka alluma tema harjutud seadustele vaid see peab ikka vastupidi olema. Ja kui on algusest peale niimoodi meeldivalt suunitletud sinna poole last, et see on lihtsalt niimoodi, siis ei ole ju sellest midagi hullu. Sest ega meil siin ju sõjaväekord ei ole. See on ikkagi ju meeldiv eluviis ja elulaad ja minumeest meeldivalt piiritletud ju kõikide oma asjadega, et kõigil hea elada oleks.

10.2.6 S1: Aga mis võiks tulevikus juhtuda selle lapsega, kelle on väga ranged piirid ja reeglid tema lapsepõlves seatud?

10.2.7 Meelis: Enamus inimeste puhul küll paneb see inimese sissepoole elama ja kunagi kas tahab see sealt välja tulla mitte õigel moel või murrab selle inimese seest täitsa maha.

10.2.8 S2 (kaadri taga): Nii ongi Merle ja Meelis leidnud kuldse kesktee – piire on seatud just täpselt nii palju, kui neid parasjagu vaja. Lapsi pole liigsete keeldudega ahistatud, aga samas pole neile ka kõigeks vaba voli antud.

10.2.9 S1: Aga mida te arvate sellisest olukorrast, kui üks vanem lubab rohkem kui teine.

10.2.10 Meelis: Minu meelest kehtib see nagu lahus elavate vanemate puhul esiteks.

10.2.11 S1: Või vanemad, kelle omavahelised suhted on halvad.

10.2.12 Merle: Jah, seda ka.

10.2.13 S1: siis tekib neil omavaheline konkurents.

10.2.14 Meelis: ja teine asi on see, et see teise arvamuse vastu minek peab olema nagu ilma lapse juuresolekuta. See tuleb omavahel selgeks rääkida.

10.2.15 S2 (kaadri taga): Miks siis ikkagi lapsed püüavad reegleid lõhkuda ja piire rikkuda? Nii nad õpivad lihtsalt elu tundma, et aru saada, kui kaugele mingi teoga võib minna. Psühholoogid näiteks arvavad, et lapsed ei protesteerigi mitte reeglite vastu, vaid selle vastu, kuidas neid rakendatakse. Nii et piiride kehtestamine on igal juhul vajalik, aga nende selgitamine peaks olema lapsele arusaadav ja antud läbi armastuse.

10.3.1 Aimur: Mina näen oma unistustes küll niimoodi, et kogemata üks päev lähevad kõik telekad katki ja siis ei ole mitte midagi. Ja siis on vaikus.

10.3.2 S2: Ja mis siis saab?

10.3.3 Ave: Ma arvan, et siis on lihtsalt.... elu seisma ei jää ma arvan.

10.3.4 Aimur: Aga kindlasti siis jääks aega rohke lastega tegeleda. Siis ma mõnikord ise ei jääks teleka ette õhtul magama või tukkuma.

10.3.5 S2 (kaadri taga): Mõnes teises peres jääks aga elu seisma, kui televiisor puruneks. Paraku on tõesti nõnda, et üksteisega suhtlemise asemel kiputakse tõesti vaid telerit oma partneriks pidama. Reklaamid ja saated teevad meie eest valikuid ja otsuseid ning läbi teleriekraani samastutakse filmikangelaste elu ja mõtetega. Kõige vastuvõtlikumad on mõjutustele väiksemad pereliikmed. Ja seepärast ongi väga oluline, mida nad telerist vaatavad.

Aimur: Kuule, me oleme rääkinud, et neid seebikaid ei ole vaja vaadata lihtsalt.

Simmo: Me tahame selle lõpuni vaadata.

Aimur: Ei, mina arvan, et minge tehke üks piljard näiteks.

Simmo ja Kätri: Ma ei taha.

Mattias: Seebikas on jumala lahe. Näe vaata beebi ja...

Aimur: Aga kuule, kes mulle tahaks piljardis pähe teha?

Simmo: Mkmmm

Aimur: Davai mängime:

Simmo ja Kätri: Mkm, ei.

10.3.6 S2 (kaadri taga): Seebiseriaale ja vägivaldse sisuga filme Ave ja Aimur oma lastel vaadata ei luba. Nad arvavad, et üleüldse peaks teleris rohkem igasuguseid õpetlikke saateid ja filme olema. Neid nad oma lastel vaadata ei keelaks.

Aimur: Lähme, lähme noh...

Simmo: Eii... ma tahaks selle lõpuni vaadata.

Aimur: Tule ma aitan sul lõpuni vaadata, tule.

Aimur: Kõik läksime üles, teeme ühe piljardi.

10.3.7 Aimur: Vahest harva on ka selline kiire lõppmäng – lihtsalt telekas läheb kinni ja ongi kõik. Siin on karm issi mõnikord ja ongi kõik.

10.3.8 Ave: Ega nad sellele nagu vastu ei vaidle.

10.3.9 Aimur: Siis on mõni minut nagu paha tuju, aga siis on nagu kõik ka läinud pärast. Et kui peale seda kinnipanekut veel seletad, mille pärast see sai niimoodi tehtud.

10.3.10 S2: Mida teie lapsed vaatavad televiisorist enamasti?

10.3.11 Aimur: Vaatavad ikkagi oma neid lastesaateid. Aga kuidagi harjumuspäraselt hommikul pannakse, et uudiseid kuulata, et siis uudiste ajal. Aga õhtuseid saateid ja filme vist tahetakse vaadata, aga siis tuleb see kustumine vist ruttu ja rahumeelselt.

10.3.12 Ave: Aga nüüd Oskar on hakanud vaatama Teletupse, oi talle meeldib.

10.3.13 S2: Kas see on nagu paratamatu, et nii väikesed lapsed selle televiisori ja meediaga kõigega kokku puutuvad, et mõned inimesed ju taunivad seda. Püüavad last võimalikult kaua kõigest sellisest eemal hoida.

10.3.14 Aimur: See on täpselt kahe otsaga asi, et kas kolm on hunnik või ei ole. Täpselt see.

10.3.15 Ave: Ei noh, tegelikult on see elu paratamatus, sa ei saa ju

10.3.16 Aimur: Ei... saaks ka ilma olla

10.3.17 Ave: jah

10.3.18 Aimur: Mitte midagi ei juhtu lapse puhul.

10.3.19 Ave: No lapse puhul vast jah mitte. No suur inimene saab ka ilma olla ega siin ka midagi ei juhtu.

10.3.20 Aimur: Suhtled rohkem. Ma annan lihtsalt au nendele inimestele, kes seda suudavad teha. Aga võibolla me lähme lihtsalt ise nagu kergema vastupanu teed ja endal on seda askeldamist rohkem. Noh laste kõrvalt midagi tahaks muud ka teha ja siis on hea panna ta televiisori ette ja....

10.3.21 Ave: Et lähed tood kas või õuest puid, ta vaatab sellel hetkel seda filmi või noh, multikat või midagi.

10.3.22 S1: Meil oli mõni aeg tagasi niimoodi, et viisime televiisori pooleks aastaks minema sellepärast, et Maarja vaatas kogu aeg ainult multikaid. Tuli lasteaiast ja tundide viisi ta võis ainult vaadata. Ja siis me mõtlesime, et no mis siis nüüd teha. Et viime minema televiisori. Tulemus oli positiivne sellepärast, et Maarja hakkas rohkem joonistama ja meie hakkasime ka temaga rohkem õhtul tegelema, sest ta nõudis rohkem tähelepanu. Ja me hakkasime talle näiteks raamatuid ette lugema ja tegelikult oli see kõik väga positiivne. Aga ma ei arva, et see on nagu lahendus.

10.3.23 S2: Telekas ära viia...?

10.3.24 S1: Jah, et nii nagu peakski. Noh et see mõõdukus oleks ikkagi see märksõna.

10.3.25 S2: Televiisor on selles mõttes suhtlemisvahend ka laste puhul, et nad omavahel räägivad, kas keegi nägi seda või teist multikat ja siis kommunikeeruvad nagu läbi selle.

10.3.26 S1: Aga lähme nüüd ära, las Aimur magab edasi.

11.1.1 S2 (kaadri taga): Seppade pereelu on pärast uue ilmakodaniku sündi oluliselt muutunud. Televiisorit vaadatakse vähem, õhtul kui beebi on magama jäänud püütakse ka ise kohe uinuda. Süüa on hakanud rohkem Mikk tegema, sest enamuse ajast toidab Kristina last. Selle elunädala sisse on mahtunud hästi palju rõõme, aga ka magamata öid ja väsimust.

11.1.2 Kristina: Ma alles praegu ausalt öeldes julgen teda niimoodi korralikult sülle võtta. Muidu ikka mähid teki hästi palju ümber, siis on julgem võtta. Aga Mikk ikka hästi julgelt võtab ja ta ongi nii, et öösiti tema käib temaga mähkut vahetamas või õhtuti või

päeval, kui ta kodus on. Mina üritan vähem teda niimoodi tõsta ja ... Tema kuidagi oma suurte kätega võtab ja kõik on kontrolli all. Mina nagu hädavares.

Vahepeal siin kukkusin pabistama, et neli tundi järjest siin vedelen. Nõud pesemata ja selline paha tunne juba, et tolmu võiks pühkida ja issand kui häda ma olen. Sellised nutuhood juba hakkavad vaikselt juba üle käima. Siis hakkasin ennast rahustama, aga see ongi minu töö praegu. Lihtsalt olla siin siruli ja süüa teda nii palju, kui ta nõuab. Riik mulle maksab ju isegi palka selle eest.

11.2.1 S1 (kaadri taga): Kui inimene täiskasvanuks saab, siis kipub juhtuma see, et ta unustab ära, milline on maailm lapse pilgu läbi. Ja kuna suur inimene on tihtipeale enda probleemidesse ja muredesse uppunud, siis tundub talle, et lapsel polegi muresid. Või vähemalt pole tegu millegi tõsisega.

11.2.2 S1: Kas teie lastel ka muresid on?

11.2.3 Ave: On ikka.

11.2.4 S1: Noh, näiteks.

11.2.5 Aimur: Kellel see ei oleks.

11.2.6 Ave: Igal inimesel on.

11.2.7 Aimur: Ainukene asi, kas me alati sellest aru saame...

11.2.8 Ave: Ja välja näitame.

11.2.9 Aimur: ..et kas ta on mure või häda või... Ja kas me välja näitame, kui palju me nendest hoolime ja...

11.2.10 Ave: Ega täiskasvanud ka ei näita, et tal nüüd iga kord mingi mure on.

Ave: Simmo, mis viga?

Simmo: Midagi...

Ave: No on ju, ma näen, et sul midagi viga on.

Simmo: Ei ole.

Ave: On ju.

Simmo: Mis siis.

Ave Noh mis siis, näe on ju nüüd ütled välja, et sul on ikka midagi viga. Enne ütlesid, et ei ole. Mis see viga on siis. Räägi.

Simmo: Mmmm.

Ave: Miks?

Simmo: Ma ei taha...

Ave: Aga mina tahan. Aga tead, kui sa ise endale hoiad, siis sa lähed varsti lõhki.

Simmo: Mis siis.

11.2.11 S1: Aga millised on need põhilised vead, mida vanemad võiksid teha, kui nad näevad, et lapsel on mure?

11.2.12 Ave: aga tihtipeale ei nähtagi.

11.2.13 Aimur: Jah, ei kuula ära last.

11.2.14 Ave: Jah just. Või tegelikult noh, iga vanem peab oma last ka tundma. Või noh, see on ka jama noh, kui laps nagu... võibolla mõni laps nagu kisub kõik endasse, et noh nagu ei ...

11.2.15 S1: Ei räägigi.

11.2.16 Ave: ... ei räägigi. Aga ta peab mingit moodi nagu välja näitama seda.

11.2.17 S1: Et see kehakeel ikkagi.

11.2.18 Ave: Jah kehakeel, et kas tal on nägu nii ära või ta on muidu, nagu ei püsi pudeliski. Siis on ta noh, kas loeb või läheb kohe õppima, kui ta tavaliselt ei lähe ju kohe õppima. Või mida iganes. Iga vanem peab ju ise oma last tundma nii palju, et tõesti siis... Noh ta tuleb koolist, kõik küsid ära, vaatad päeviku, küsid, et kõik on hästi. – Hästi.

Aga ikkagi on noh, tegelikult on ju lapsel mure. Et tal ei ole ju see otsaette kirjutatud või kuhugi selja peale, et sa näed. Oskad ise lugeda, sa pead nii palju oma last tundma, et sa nagu ...

11.2.19 S1: Saad aru.

11.2.20 Ave: Saad aru jah.

11.2.21 S1: Et esimene etapp on ...

11.2.22 Ave: Esimene on see, kui sa juba näed ja kui ta siis ise tuleb rääkima, siis raudselt pead ära kuulama.

11.2.23 Aimur: Mina olen nagu püüdnud selles mõttes vaikselt kuulata, siis kaasa tunda, siis aru saada, kas see on nagu tegelik mure või on

11.2.24 Ave: Mingi hetkeseis.

11.2.25 Aimur: lihtsalt mingi muu asi. Et siis vastavalt sellele, kuulan vaikselt ära ja siis ma mõtlen, mida ma nüüd ütlen selle peale.

11.2.26 Ave. Et teinekord on jah, et see on nagu hetkeemotsioon, et

11.2.27 S1: Nojah, siin ongi nüüd see vanematarkus, et ära tunda, mis on mure ja mis..

11.2.28 Ave: Mis on nagu tõeline mure ja mis

11.2.29 S1: jah...jah

11.2.30 Aimur: Tihtipeale aitabki see, et mõtled, et mis mina sama vanalt tegin. Et mis moodi ma ise käitusin sama vanalt.

11.2.31 S1: Kas kuulamisel ja kuulamisel on vahe? Kas kuulamisel saab ka mingisuguseid vigu teha.

11.2.32 Ave: Nojah, üks asi on selline passiivne kuulamine, et las ta siin kõrval kõneleb, kui ta tahab, aga me ju....

11.2.33 S1: Ma tegelikult ei kuula.

11.2.34 Ave: Jah ma tegelikult ei kuula, mu mõtted on noh näiteks, et ...mida iganes, et mida täna süüa näiteks teha. Aga tema jahub siin oma mingist murest. Noh niiöelda murest. Aga minul on praegu tõsine probleem, mida ma süüa teen. Noh, et see ei ole ju tegelikult kuulamine.

Ave: Noh, aga parandad ära neljapäeval ju... onu. Noh, lähme nüüd sööme ära.

Simmo: Noh..

Ave: Sa ju tead, et emme issi ikka armastavad sind ju, üks kaks ees või taga.

Simmo: Jah.

Ave: Noh jah mh jah...

Ave: Hakkas sul nüüd kergem või?

Simmo: Ei.

Ave: Ei hakanud vä? No davai lähme.

11.2.35 S1 (kaadri taga): Kaasaegses psühholoogias räägitakse palju aktiivsest kuulamisest. Mille eesmärk on sada protsenti kuulamisega kohal olla ja suunata last oma küsimustega nii kaugele, et too leiaks ise lahenduse.

11.2.36 S1: Aga mis te arvate, kuidas tunneb ennast laps, kes on ära kuulatud ja kes on aru saanud, et ema on tema murest aru saanud.

11.2.37 Ave: Et asi on lahendatud ja tema elust on nagu kustutatud see asi. Aga kui tal ei ole kellelegi rääkida, siis tal on see kogu aeg sees. Tal võib see ju mitu aastat kripeldada sees või noh...

11.2.38 Aimur: Need võivad kuhjuda.

11.2.39 S1: Jah just, see kasvab, see on selline lumepalliefekt, see kasvab ja kasvab ja kasvab.

11.2.40 Ave: Ja üks hetk ongi, et kui ta on seal õitsvas puberteedis, et kõik need pahed ja viitsimised, mitte viitsimised need kõik tekivadki võibolla sellest, et ei ole ükskord ära kuulatud. Laps pole saanud rääkida. On teine kord ja siis tal tekibki tunne, et ah, mind nagunii pole kellegil vaja.

11.2.41 S1: Kas lapsevanem, kellel on endal suur probleem, suur mure, kas ta üldse suudab oma last kuulata.

11.2.42 Aimur: See ongi see lapsevanema meisterlikkus, et kui palju ma saan tööasjad ära unustada. Me ise oleme küll üritanud ikka tööasjad rohkem töö hoida ja koduasjad siis on pereasjad.

11.3.1 Tiit: Isiklikult mina arvan küll, et tegelikult peaks saama läbi ilma lapsehoidjateta vähemalt kolm aastat. Võibolla on raske usaldada niimoodi oma last täiesti sellisesse olukorda, kus sa ei tea, mis nagu toimub, sest noh kui mõelda neid hirmsaid Ameerika videoid, mida me oleme telekast näinud. Kuidas on seal väga toredad lapsehoidjad olnud, aga siis kodukaameratega on järsku leitud, et ohooo...tegelikult on inimeses üks teine mina ka veel peidus võibolla, kes hoopis teistmoodi käitub. Ega väga väikese lapse puhul ei saa siis nagu aru ka, et mis seal siis nagu toimub sellel ajal, kui sind ei ole. Ma muidugi nii paranoiline ei ole, et kindlasti kõigiga nüüd nii juhtub, aga lihtsalt, kui võimalik, siis tegelikult oleks ikka lahendam, kui ise oma lapsi kasvatad.

11.3.2 S1 (kaadri taga): Nõnda siis otsustasidki Kritsa ja Tiit, et Johannale lapsehoidjat ei võetagi ning Krista loobub ahvatlevast tööpakkumisest.

11.3.3 S2: Mina küll ei kujuta ette, kui ma peaksin hakkama täiesti tühja koha pealt lapsehoidjat otsima. Õnneks ei ole mul seda vaja olnud sellepärast, et mul on selline suurepärane ema, kes on mind palju aidanud, aga mul oleks, ma ei tea, miljon hirmu selle ees, kui ma peaksin täitsa võõra inimese võtma. Kohutavalt kardaksin.

11.3.4 S1: Mina kujutan küll väga hästi ette, mis tähendab, kui sul on kodus lapsehoidja. Ma olen kasutanud oma elus kolme lapsehoidja abi ja üks neist on olnud täiesti võhivõõras inimene. Ja hetkel on üks päris ea tuttav, kes mu nooremat last hoiab ja ma olen küll väga, väga, väga rahul sellepärast, et ta ei tee seda raha pärast ja see on tunda, et ta lihtsalt armastab lapsi. Aga ma olen selles mõttes Tiiduga hästi nõus, et kui vähegi võimalik, siis tuleks ikkagi oma lapsi ise kasvatada, sest kuni kolmanda eluaastani ei vaja

lapsed mitte midagi rohke muud, kui armastust ja turvatunnet, sest see on see, mida nad võtavad terveks eluks kaasa. Ja kes saab rohkem armastust ja turvatunnet pakkuda, kui enda vanemad.

XII SAADE

12.1.1S1 (kaadri taga): Koolimine on pere elus suur muutus ja ka väga oluline murrang lapse arengus. Vanem peab hakkama arvestama saja uue piasjaga ning tihtipeale käibki kogu elu nüüd selle järgi, mis kell laps kooli läheb ja millal ta sealt tagasi tuleb. Kuigi Pille-Riinil seisab koolimine ees alles aasta pärast mõtlevad vanemad sellele väga palju ning Merle püüab Pille-Riini kooliks igati ka ette valmistada. Tähti ja numbreid hakatigi talle õpetama juba enne neljandat eluaastat.

12.1.2 Merle: Igal õhtul enne magamaminekut ikka loed mõne raamatu ja siis ta küsis, mis tähed need on, kui ta veel ei teadnud tähti. Siis hakkas vähehaaval minema edasi.

12.1.3 S2: Mis sa arvad, mida siis laps peaks oskama enne, kui ta kooli läheb? Mida sina siis nagu püüad praegu talle vaikselt suunata õpetada.

12.1.4 Merle: No loodame, et saame selle lugemise ikka selgeks, et tal on endale kergem ka kas või neid juturaamatuidki lugeda endale kas või ette. Ja siis natuke ikka kirjutamist, arvutamist. No midagi ikka, et ta midagi ikka aimab sellest, et päris ... päris nii ka ei ole, et ta läheb kooli ja ei tea asjast ei mitte mõhkugi, et pole näind ega kuulnud.

12.1.5 S2: Et tänapäeval vist päris niimoodi ei saa kooli minna.

12.1.6 Merle: Ei loomulikult ei saa.

12.1.7 S1 (kaadri taga): Merle ei tea veel päris täpselt, millisesse kooli Pille-Riin läheb. Valida on Nõmme ja Hiiu põhikooli vahel. Eliitkooli panemise mõtteid neil pole, sest need asuvad kõik kaugemal ning sellisel juhul peaks hakkama lapsi igapäevaselt kooli ja tagasi autoga vedama. Valik tehaksegi nüüd selle järgi, milline koolidest asubki kõige lähemal.

Merle arvab, et lapsele tuleks kindlasti kasuks ka eelkool. Eriti neile, kes lasteaias ei käi ja kes pole harjunud omavanustega suhtlema.

12.1.8 Merle: Siis on see tuttav kool, kuhu ta järgmisel aastal läheb ja ei ole hullu. Õpib seda tunnisolemist ja kuulamist ja kõike. Ma arvan, et tegelikult see tuleks kasuks.

12.1.9 S2: ...et käia.

12.1.10 Merle: Jah, et kui ta läheb sinna kohe niimoodi järgmine aasta esimene kord, esimest korda, et siis ehmatab võibolla kõik ära: uus maja ja uued inimesed ja õpetajad ja.

12.1.11 S1(kaadri taga): Merle peamised hirmud seoses koolimine kuga poel seotud mitte Pille-Riini hakkama saamisega, vaid sellega, kui turvaliseks kujuneb tema teekond kooli.

12.1.12 Merle: Kuigi see tee on siin hästi lühikene, et ei ole lapsel vaja sõita sinna millegagi, et kõnnib paarsada meetrit ja on koolis, aga ikkagi... Mõtled, kuidas ta läheb ja kuidas ta tuleb ja kas ta ikka vaatab neid autosid ka, kui ta üle läheb kuskilt.

12.1.13 S1: Pille-Riin aga päris nii ei arva. Temal on teised hirmud.

12.1.14 Pille-Riin: Ma olen mõelnud, et seal on nagu pahad poisid ja nad hakkavad haiget tegema. Meil on üks lasteaia, üks paha poiss.

12.1.15 S1 (kaadri taga): Väiksena oli Pille-Riini huvi õppimise vastu isegi suurem. Nüüd kuueaastasena tuleb tihti ette hetki, mil ta proovib sellest kõrvale hiilida.

12.1.16 Merle: No eks ta siin püüab keerutada igasugu asjadega, et küll selg valutab ja paha olla. Aga kui pole teinud, siis teeme ikka lõpuni ära, et ikka käsin teha. Aga noh, kui näed, et laps on tõesti väsinud, siis loomulikult pole mõtet. Siis ei anna mingit tulemust, siis ei jää meelde ka midagi.

12.1.17 S1(kaadri taga): Tõepoolest, jõuga sundida ja lapse kalla näägutada, miks ta ei oska, pole mõtet. Sest muidu võib laps juba väiksena tunda, et õppimise näol on tegu millegi ebameeldiva ja kohustuslikuga, millega ta nii kui nii hakkama ei saa. Õppimine peaks olema lõbus ja mänguline. Siis on kõigil tore. Ja lapsel ei teki ka mingit tõrget.

Lisa 2 - Analüüsiks kasutatud visuaali lahtikirjutus

Mikk ja Kristina:

1.

1. Visuaal: Kristina istub laua taga, sööb apelsini ja nõuab midagi süüa. Mikk seisab külmkapi juures ja püüab naise isule vastavat sööki leida.

Tekst: M: Äkki fetajuustu?

K: Midagi magusamat võibolla.

M: Hmm, siis vaatame altpoolt. Eee.. jäätist?

K: Ma ütlesin süüa tahan, soolast, normaalset sööki.

M: Äe...siis vaata eile sulle maitseid oliivid hästi.

K: Jäk!

M: vorstisaia?

K: Üldse pole meil midagi normaalset süüa või? (*tõuseb püsti, läheb ära*)

M: No aga mingisuguseid kalkunisuupisteid sulle?

2.

2. Visuaal: Kristina ja Mikk laovad matka- ja spordivarustust riiulisse. Kristina annab redelil seisvale Mikule erinevaid pampe kätte.

Tekst: S2 (kaadri taga): Kristina on 30aastane ja töötab Riigikogus arvutispetsialistina. Põhitöö kõrvalt on lõpetanud Kunstiülikoolis arhitektuuri eriala. Sõbrad peavad teda hästi tugevaks inimeseks, kes tahab elus kõike proovida ja kellele meeldib meestele nende aladel ära teha. Ta on võitnud mehi nii lõuatõmbamises kui kätekõverdustes.

Visuaal: Mikk ronib surfilauaga mööda redelit lae alla. Kristina hindab olukorda alt.

K: No see nüüd küll ei lähe, kas ma aitan või?

3.

3.Visuaal: Mikk räägib Kristinast. Kõrvale on monteeritud videolõik, kus Kristina ronib mööda kaljuseina üles.

Tekst: M: Tead, jube hea on kiidelda teiste meeste ees: Näe minu naine tõmbab lõuga seal, mine proovi ka.

S2: Kuidas sina oma naise rasedust ise enda peal tunnetad või tunned?

M: No ikka tujukas natukene, aga rohkem sihuke koduarmastaja ja siis on ikka rohkem kodus ja poeb rohkem külje alla ja on nagu tunda, et vajab nagu rohkem tuge.

4.

4. Visuaal: Kristina ja S2 tassivad lauajuppe ja telliskive ja ehitavad neist telerile riuli.

Tekst: S2: No ütle, kas sa vahel ei karda niisuguseid asju teha.

K: Praegu ma olen ikka väga tagasihoidlik. Esimese lapsega...

S2: Kus ma need(otsib kohta, kuhu lauda panna)

K: siia (näitab kuhu)...sai lausa betooniämbrist toas tassitud. Nii et pole midagi. Üritan, sa ju tunnetad ära, kas see teeb sulle liiga või ei tee.

S2: Nojah, aga räägitakse ju igasuguseid asju, et ei tohi käsi üles panna ja igasugu legende on ju.

K: Proovin nagu aru saada, et kui on tõesti paha olla, siis ma ei tee.

S2: Aga remondis uues kodus oled sa ju osalenud kogu aeg?

K: Siin ikka kogu aeg. Siin sa värvitud seinu ja põrandaid lihvitud ja.. Ikka peab ju kätt pulsil hoidma, muidu ei tea, mida mees kokku keerab (naerab).

.....mehele üllatus ...õhtuks.

S2: Naine tegi valmis riuli!

Tiit ja Krista

5.

5.Visuaal: Tiit ja Krista sõidavad lastega autos koju. Tiit juhib autot, Krista istub Karli ja Johanna vahel tagaistmel.

Tekst: S1 (kaadri taga): Tiit ja Krista elavad Tallinnast 40 km kaugusel, kuid käivad mõlemad linnas tööl. Krista on hetkel küll kodune, sest lisaks kolmeaastasele Karlile, on peres nüüd ka kolmekuune Johanna.

6.

6. Visuaal: Tiidu ja Krista pere on jõudnud koju ja astub kortermaja uksest sisse.

Tekst: S1(kaadri taga): Ja kuigi nad ei ela hetkel 13korruselises majas, korteris 13, on neil plaanis soetada endale vähemalt 13 last.

7.

7. Visuaal: Krista räägib Tiidust. Pool kaadrit võtab enda alla video peost, kus Tiit laulab karaoket.

Tekst: Krista: Talle väga meeldib särada seltskonnas... Aga muidu on ta hea pereisa ja armastab oma lapsi meeletult, pööratult. Kui me isegi ei võta mingi tund aega vastu telefoni, siis seal on hästi palju vastamata kõned. *(taustaks kõlab Tiidu laul)*

8.

8. Visuaal: Tiit tuleb tuppa, võtab jope seljast ja asub siis hädaldavat Karli aitama, kes ei jaksa end ise riidest lahti võtta.

Tekst: Tiit: sõprade naiste arvates on küll pidanud minu abikaasa hästi väike ja vaikseke ja allaandlik olema, aga tegelikult pole siin erilist kahtlust, kes see perekonnapea on.

Krista: Sina!

9.

9.Visuaal: Tiit ja Krista mängivad Karliga.

Tekst: *(kaadri on eelnenud Tiidu tekst, et lapse jonniolukordi ei tohi jõuga lahendada, vaid tuleb pidada läbirääkimisi ja ilusti ära leppida. Muidu võib siis, kui laps on täiskasvanu ja vanematel tema abi vaja on, laps õelda, et kobi vanadekodusse)*

T: Jänku hüppab hops ja hops, sabaots teeb sops ja sops.

Aimur ja Ave

10.

10.Visuaal: Üle lumise välja tuleb koju neljalapseline Sääritsate pere koeraga. Vastavalt tekstile näidatakse kõiki pereliikmeid eraldi ka lähemalt.

Tekst: S1 (kaadri taga): Sealt nad tulevad. Kõige ees on Simmo, keda teised kutsuvad Simpsoniks. Punase jopega on Kätri-Avelin, keda kutsutakse Kätuks. Järgmised on ema Ave, kes on kodune, ja isa Aimur, kes töötab lasteaias. Kelgul on kõige väiksemad, nelja-aastane Mattias ja seitsmekuune Oskar. Nende elukohaks on pisike Võduvere küla keset Eestit ja pere märksõnaks on koostegemine. Koos käiakse matkadel, kala püüdmas, sporti tegemas, kuuske otsimas ja koos tehakse ka pannkooke.

11.

11.Visuaal: Ave ja Aimur istuvad koos Piret Jõemägi ja lastega köögis laua taga. Lapsed segavad kaussi pannkoogitainast.

Tekst: S1: Ave ja Aimur. Teil on neli last. Millised on teie pere laste omavahelised suhted?

Ave: Oleneb olukorrast

Aimur: Mõnikord on super. Päev otsa mitte midagi. Vaatad, et ideaalsed lapsed. Aga teine päev võib olla sihuke, et ...noh tõesti nagu oleks magnetormid või midagi sellist.

Või näiteks hästi süütu olukord, vähemalt meie jaoks: Simmo läheb Kätu tuppa ja laseb kõhutuult ja teine on hingepõhjani ja pisarateni solvunud ja siis ta võib ka pool tundi seal olla. Muidugi me läheme ja lepime ja räägime, aga no ikka juhtub.

Ave: Kui vahel, noh, kaks tükki on omavahel, siis nad saavad hästi läbi, või noh, mitte hästi, üks nad saavad neljakesi ka vahel hästi läbi.

Aimur: Oleks vanematel aega, nad pühenduks ainult lastele. Ma arvan, et siis oleks ka see asi, poole kergem.

12.

12. Visuaal: Aimur püüab lohotada solvunud Mattiast. Ave tuleb, Oskar süles. Annab Oskari Aimurile, Aimur annab jälle õnnetu Mattiase emale.

Teksti pole, ainult taustamuusika.

Meelis ja Merle

13.

13.Visuaal: Meelis, Pille-Riin ja Laura-Liisa istuvad ümber köögilaua. Meelis sööb putru, Merle seisab tema kõrval ja tõstab lastele putru taldrikusse ja paneb pudrule võid peale. Meelise taldrik saab juba tühjaks, aga Merle pole ikka veel aega saanud, et maha istuda ja teistega koos süüa. Üle ekraani tantsiskleb kiri „Armustus esimesest silmapilgust“.

Tekst: S2(kaadri taga): 11 aastat tagasi kohtusid Võsu diskoõhtul 16aastane tüdruk ja 19aastane poiss, kes armusid esimesest silmapilgust. Nüüdseks on neil kaks vahvat tüdart ja väike maja Nõmmel, mida nad tasapisi renoveerivad.

14.

14. Visuaal: Meelis astub oma töökoha uksest sisse ja jalutab kontorilaua juurde.

Tekst: S2(kaadri taga). Meelis, kes on autotöökoha juhataja, on ka suur tantsu-, laulu- ja kalamees. Merle arvab, et kui ta mees saaks, siis ta ilmselt istukski kogu aeg õng käes veekogu ääres.

15.

15. Visuaal: Merle on tütardega voodis pikali ja püüab väiksemat tüdart kaisutades neid ilmselt magama panna.

Tekst: S2 (kaadri taga): Merle on ametilt kosmeetik. Aga tööle läks alles hiljuti, sest tundis, et lastel on teda kodus rohkem vaja.

16.

16.Visuaal: Laura-Liisa vaatab voodil raamatut, Pille-Riin marsib mööda tuba ringi, hoiab näpuga ninast ja jutustab midagi. Tuppa tuleb koer.

Tekst: S2(kaadri taga): Meelis ja Merle leiavad, et perekond on üks võimsamaid asju ja on äärmiselt tore, et neil on niisugune elu, kuhu kuuluvad ema, isa, kaks last, koer ja kass.

Lisa 3 – Ekspertintervjuu Piret Jõemägiga Tallinnas 11. septembril 2007. aastal

Mis ajendas pereteemalist haridussaadet tegema?

Enda kogemus. Mul sündis laps ja ma hakkasin kokku puutama selliste kasvatusalaste küsimuste, probleemidega ja ma pidin hakkama neile vastuseid otsima. Noh, et kui laps jonnib, et mis ma siis nagu teen või. Pidin hakkama kuhjade viisi raamatuid lugema, otsisin internetist, ajakirjadest igalt poolt. Ja siis ma sain aru, et tegelikult puudub sellealane saade. Täiesti.

Siis ma nägin, et kõik hakkasid ümberringi sünnitama, kõik.. Tegelikult kui sa telemajast välja saad, siis sa hakkad nägema reaalsel elu. Milliste probleemidega inimesed tegelikult kokku puutuvad. Mida nad tegelikult mõtlevad. Kui sa oled telemajas tööl, siis sa lähed sumaki sinna sisse. Sul puudub tegelikult pilt, mis reaalses elus toimub. Sa suhtled ainult teelinimestega või nendega kellega sa intervjuud teed. Sa lähed hommikul vara tööle – hommikul lähed pimedas, õhtul tuled pimedas – sa ei saa päeva jooksul majast välja ka. Tegelikult sul ei ole mingit objektiivset pilti.

Aga kui sul tekivad lapsed, siis sa hakkad suhtlema hoopis teistsuguste inimestega ja siis sa hakkad aru saama sellest, millised probleemid tegelikult on. Ja ma saan ühtepidi aru ka miks sellist saadet ei olnud. Sellepärast, et ega telemaja inimestel väga palju ei ole lapsi. Nad teevad tööd kogu aeg. Nad ei julge rongi pealt maha astuda, sest mis nende karjäärist saab siis. Ja ongi, et telemaja on täis tegelikult üksikuid naisi. No mitte üksikuid, aga selles mõttes, et ilma lasteta. Nad ei julge rongist maha astuda.

Ma täpsustaks nüüd pisut, et millal täpselt see saate idee ikkagi tekkis, kui algul oli tükk aega lihtsalt segadust ja olukorraga kohanemist.

Mis aastal või...? 2001 või.. 2000 sündis mul laps. Tegelikult ma hakkasin enne juba natuke otsima. Vaata kui jääd dekreeti, siis hakkad ikka sellealast kirjandust rohkem lugema. Siis ma juba hakkasin mõtlema, et aga kui ma sellega kokku puutun ja sellega, et mis siis on...

Aga see aktualiseerus, siis kui laps hakkas rohkem tegutsema ja oli vaja temaga rohkem suhelda. Kui ta hakkas jonnima ja nii edasi. Et mingi 2001 ikkagi.. No mingid mõtteivad mul hakkasid ikka juba siis kui ma rase olin, et sellist saadet nagu ei ole. Ütleme, et 2000 või 1999, sest siis ma olin rase juba. Siis tekkis nagu idee, et sellist saadet võiks olla. Aga see ei olnud selline idee, et hakkame nüüd kohe tegema. See oli lihtsalt ideepoeg. Ja siis jah, poolteist kuni kaks aastat läks aega enne kui ma tegelikult.... kui ma hakkasin suhtlema nende inimestega väljastpoolt Maja (*telemaja – P.E*), kellega ma kohtusin, kui ma lapsega jalutasin ja kui ma perearsti juures käisin. Igal pool ma nägin, et tegelikult sellist saadet on vaja. Et ta on nagu elust endast välja kasvanud, sellepärast ta läks nii populaarseks. Enamus saateid, miks nad ei ole populaarsed, on sellepärast, et nad on pastakast välja imetud ideed, mida ei ole tegelikult mitte kellelegi vaja.

Lähme siis natuke konkreetsemaks. Saate teemavalik, see nüüd oli suhteliselt lai. Mille põhjal see sai tehtud?

Enda huvide põhjal. Selle põhjal, mis konkreetselt huvitab. Ma sain aru, et hästi huvitav on see, et ma nägin, et igal pool ümberringi hakkavad naised üha rohkem sünnitama ja ma mõtlesin, et nii huvitav oleks tegelikult seda rasedust...noh, mu enda rasedus oli nagu nii huvitav, sest ma kogu aeg jälgisin ennast kõrvalt. Kuidas mu psüühika muutus, kuidas

ma väliselt muutusin, mida ma siis mõtlesin, mida ma hiljem mõtlesin. See tundus mulle nagu nii huvitav. Selles mõttes ma tahtsin raudselt, et raseduse jälgimine oleks nagu sees, sest see oli mulle endale tohutult huvitav.

Kui ma mõtlen, et need, kes pole sünnitanud, nende jaoks on raudselt see huvitav, kui nad näevad võimalust ja nad hakkavad juba mõtlema, et huvitav, kas mina muutun ka selliseks emotsionaalseks ja hakkan seal pirtsutama ja mingi hetkel ei taha mingeid asju süüa enam. See oli õudsalt huvitav, sest see oli mulle endale tohutult huvitav. Ja kõiki rasedaid huvitavad alati teised rasedad. Ja ka need, kes on juba ära sünnitanud, neid huvitab ikka, et oot, milline kõht sellel oli. Onju! Noh selles mõttes, see oli raudselt üks asi, sest see oli mulle endale hästi huvitav.

No ja siis puhtalt nagu see, et ma kujutasin nagu ette neid... Ütleme kui see saade nagu ikkagi teoks sai, oli mul sündinud juba ju teine laps. Oli vist või. Issand, mis aastal see oli...

Kaks last oli olemas küll, üks oli vist kümne kuune seal saate ajal.

Oli jah, ma ei mäletagi enam mis aastal täpselt. Et siis mul oli juba ühe lapsega teatud etapp läbitud, kõik need jonniperioodid ja kehtestamised. Ja tegelikult uue lapsega tulid ikkagi mingisugused täiesti uued asjad. Ja seetõttu oli raudselt väikelapseperiood, beebiperiood ja siis see väikelaps – noh need lapsed, eksju, kes mul nagu endal olid. Ja siis ma juba nagu mõtlesin ette, mis mind lähiaastatel ootab. Ma ei tahtnud rääkida asjadest, mis mind ennast ei huvita või millest ma midagi ei tea.

Sest televisiooni põhi viga minu arvates on just see, et räägitakse asjadest, millest mitte midagi ei teata. Ja räägitakse sellise näoga, nagu nad teaksid, aga tegelikult nad ei tea mitte tuhkagi. Ja tegelikult on see ekraanil tunda ja näha ja seda ma ei tahtnud. Ma tahtsin rääkida sellest, millest ma tõesti midagi tean.

Ja jah noh, et mõtlesin jah, et me ei hakka nagu päris teismeliseikka minema, sest saade oleks tulnud juba liiga lai ja saate maht ei oleks kannatanud.

Sellest oleks vahest jah juba mitme aasta pikkune sari tulnud?

Jah, jah. Ja selles mõttes jah, et ühte pidi see oli nagu täiesti reaalne aeg, et mahutada pooltunnise saate sisse need lõigud seal kuni kooliminekuni. Ja teiseks see oli konkreetset kogemusest ja konkreetset vajadusest. Ja ma ei oleks osanud ka ühestki teismelise asjast rääkida. Mitte midagi.

See pole enda kogemus?

Absoluutselt. Me püüdsime hästi ausad olla.

Aga milline oli see taustamaterjal, mille põhjal seda stsenaariumi kirjutati? Mida seal kasutati?

Eee...sa mõtled kõik need kaadritagused tekstid. Et millel need põhinesid?

Põhimõtteliselt jah.

No kõigepealt eksju, kõigepealt oli see, et siis kui seda saadet üldse välja pakkusime ETVle, siis kõige keerulisem selle saate juures oli saate maha müümine. Sul võib olla super idee, aga sa pead tõestama, et sa ei ole kaamel. Isegi sellise saate idee maha müümine niiõelda riigitelevisioonis kestis poolteist aastat....Sa kujutad ette.... Ja siis

praegu vaatad, mis on eetris, sihukesed saated nagu Paar, mis on täiesti mõttetu ja siis on tõesti järjest niisuguseid saateid, mis tegelikult ei lähe mitte kellelgi korda. Sa vaatad ja siis pärast kehitad õlgu: *So What?*. No mis ei too nagu mitte mingisugust, mis ei aita nagu mitte kedagi, et... ok.. ma nagu..ma lihtsalt ei saa aru noh, miks peab mõttetust tootma.

Ja meil läks poolteist aastat, et see idee üldse ETVle maha müüa. Sa pead ikka tõestama, et seda on vaja.

Ja siis oli see muidugi, et mul... ja nad muidugi tahtsid juba ette, et mis teemasid nagu veel on. Sest nad arvasid, et siit võib kaks kolm saadet teha ja teemasid ei ole rohkem. Tegelikult ongi see, et otsustajateks on inimesed, kel endal lapsi pole. Nad arvasid, et saabki teha ainult kaks-kolm saadet ja kõik. Tegelikult seda saadet oleks võinud siiaamaani jätkata ja teemasid oleks maa ja ilm olnud.

Nii ja siis ma paningi kirja mingi 40 teemat. Lihtsalt jälgisid nagu oma elu, eksju. Ja siis ma sirvisin sellist ajakirja ka nagu Pere ja Kodu, et millest seal räägitakse, otsisin internetist igasugu foorumitest, ma jälgisin foorumeid, millest kirjutatakse, millised on need teemad, millest emad omavahel räägivad.

Need on siis ikka perefoorumid?

Jaa kõik need Perefoorimid ja muu. Perefoorumi portaali ja siis Pere ja Kodu ajakiri ja siis ma läksin raamatukokku ja võtsin ette noh umbes sellise hunniku raamatuid (*näitab laual u 40 cm kõrgust kujuteldavat virna*), mis on laste kasvatamisest ja vaatasin millest seal kirjutatakse. Ja siis ma nägin mingil hetkel, et mis asja ma otsin, mul on endal siin (*näitab pead*) kõik need asjad olemas. Kõik need samad teemad, millega ma ise igapäevaelus kokku puutun, kõigest sellest kirjutatakse. Kõik need probleemid on täpselt samad. Siis loomulikult vestled oma tuttavatega. Igal pool oli märkmik kaasas, kirjutasin üles.

Ja mingil hetkel, kui see asi oli juba paigas kõik enam vähem, siis ma sain aru, et seda asja on üksi ikkagi raske vedada, et ikka peaks olema keegi... Noh, kuna Margusel oli endal suur koormus... Margus nagu pani selle...Tegelikult eks me Margusega köögilaua taga neid asju arutasimegi. Ja siis me ikkagi nägime.. no kuna temal oli tohutu koormus sel ajal peal. Et tema saab.. ta ei saa isegi võttel kaasas olla, aga ta saab selle asja kokku panna, seda monteerida. Noh, et hea oleks ju kellegagi arutada. Üks asi on mehe pilk, aga teine naine võiks nagu kõrval olla ja siis ma võtsin oma kursakaaslase, kellel oli ka sama vana laps kui minu vanem laps ja siis.. noh paar teemat tuli sealt ka, sest tema nägi oma vaatenurgast asju. Ja siis tema tõi jälle oma kogemuse sisse.

Aga see, et eksperte sisse polnud toodud, see oligi nii mõeldud?

See oli ikkagi taotlus jah. Alguses me isegi nagu mõtlesime, et võiks nagu olla, aga siin ma annan tõesti ETVle au, et nemad nagu ütlesid, et kui ...et las ta ollagi selline nagu natuke *reality* moodi, et ühed vanemad räägivad teistele vanematele. Ja tegelikult see eksperdi arvamus seal oli, aga see oli kaadritaguste tekstidena.

Tegelikult mul on terve trobikond... kuna ma olen ise ka õppinud psühhoteraapiat ja ma õppisin juba tollal seda psühhoteraapiat, siis mul on tegelikult ümber psühhoterapeutide ring, kellega ma neid asju tegelikult arutan. Kes ei olnudki huvitatud sellest, et nende nimed kuskilt läbi käiks, aga kellega ma neid asju arutasin. Nii et tegelikult ma konsulteerisin nende tekstide tegemisel ikkagi ekspertidega. See ei olnud... muidugi osalt oli see ikkagi oma kogemus, aga kui mul tekkis ikkagi mingi küsimus, siis ma konsulteerisin. Et kui on seal lause „Kaasaaegne psühholoogia arvab” või

„lastepsühholoogid arvavad,” siis tegelikult on see väga põhjendatud, see ei ole mul välja mõeldud.

Lähme nüüd osalejate juurde. Kuidas nende valik käis?

Noh, tead kuidas sellega teles asjad käivad. Kõigepealt käid oma tuttavad ja sõbrad läbi. Aga selgus, et sealt keegi ei taha nagu osaleda. Et noh, põhimõtteliselt sõbrad ja tuttavad käivad meil nagu kõikidest saadetest läbi (*naerab*). Et siis põhimõtteõiselt kõik need pered, kes osalesid, mitte ükski neist polnud sõprade ringist. Vaid olid kellegi tuttavate tuttavate tuttavad. Mingi neljas-viies ring. Aga nad olid ikkagi leitud...

No esimene ring oli see, et saatsin kõigepealt sõpradele meili, nii, kes tahab osaleda, kellel lapsed on. Nemad keegi ei tahtnud. Siis nemad saatsid oma sõpradele. Siis sealt läks ja läks ja läks ja lõpuks ikkagi läbi selle meilinduse, läbi selle listi, lõpuks sealt tekkisid siis huvilised, kes olid põhimõtteliselt huvitatud nagu..et noh, kes on kodus istunud ja kellele meeldib esineda ja..

No selle ühe perepaari, selle Nõmme pere, selle ma leidsin lasteaia kaudu, sest meil oli tõsiselt mure, et kõik olid poistega pered ja meil oli hädasti tüdrukuid ka vaja. Ja siis ma läksin oma lapse lasteaiakasvataja juurde ja ütlesin, nii, mul on nüüd vaja ühte pere, kus on kaks tüdrukut. Ja siis põhimõtteliselt lapse lasteaiakasvataja siis nagu otsis, et no näed, siin on üks pere, kus on umbes nii vanad tüdrukud.

No ja muidugi ka, seal oli niimoodi, et ega see...seal tuli nagu niisugust kavalat taktikat kasutada, sest ega nemad nagu... Naine nagu tahtis aga mees ei tahtnud, sest neil oli remont. Õigemini nad hakkasid just maja ehitama ja nad elasid nagu kastide otsas ja nende enda jaoks oli üsna morjendav olukord.

No ja siis naise jaoks oli nagu lahe, et uus kogemus ja üks ta natuke edev oli ka, aga mees ütles, et ei noh ja et raha ka veel ei saa, no mis. No nemad olid täitsa võhivõõrad inimesed ka veel. Ja määravaks saigi siis lõpuks see, et pidime jooma selle mehega seal ma ei tea, mitu pudelit õlut ära ja rääkima poliitikast ja sellest kui nõme on elamuplaneering, sest nemad hakkasid just maja ehitama. No ühesõnaga maast ja ilmast ja siis veetsime mõnusalt kaks tundi lihtsalt aega. Ja siis kui hakkasime laiali minema siis ütlesime, et okei, et ei taha, siis ei taha, mis siis ikka. Ma nagu intuitsiooniga sain aru, et sellele mehele ei saa nagu peale suruda neid asju ja siis ta hakkas nagu tundma, et nii väga ei pressitagi peale ja siis ta ütles: „oot-oot, aga me veel mõtleme selle peale.” Sihuke haugi tüüpi mees (*naerab*). Aga nad olid hästi toredad ja väga, väga rahul.

No tegelikult me tegimegi selle osalejate jaoks ja see oli *fun*. Kui me ikka tulime oma kaamerate ja kolaga kohale, siis me võtsime kõiksugu toidud kaasa ja selline seltsielu käis ikka. Kuna nad selle eest raha ei saanud, mis on täiesti ebanormaalne, sest nad raiskasid sellele ikka tohutult aega. Me istusime vahel ühe loo pärast päev otsa. Inimesed olid oma tööajast, siis me ikka tegime nii, et oli mõnus seltsielu: veetsime mõnusalt aega, sõime head ja paremat vahepeal.

Aga kas neid tahtjaid selle suure meiliringinduse peale...

Oli vähe.

Kas neid tuli täpselt see neli peret täis või oli seal ikkagi mingi valikuvõimalus ka veel?

Pigem oli see, et neid oli vähem ja siis selle ühe Nõmme pere, vaata, me ju otsisime spetsiaalselt veel juurde. Meil oli proovi saade tehtud. ETV ütles ju niimoodi, et nii...nüüd tehke proovisaade, siis vaatame selle pealt, kas me võtame või ei võta. Siis me tegime oma rahadega proovisaate valmis ja seal oli tegelikult Vaherite pere üldse. Ja tegelikult see proovivõtte näitas seda, et nad hakkasid esinema, liiga näitlema. Nad ei olnud need, kes nad on. Ja me vaatasime, et läheb selliseks koduteatriks nagu kätte ära, et see meile endale ka ei meeldinud. Aga õnneks nad said ise ka aru, et nad nagu ...

Vaata nemad nagu esinejad eksju professionaalsed, selles mõttes, et nad teenivad ju tsirkusega raha, oma lastega tegelikult raha, et kuna raha me ju maksta ei saanud, siis nad ka loobusid. Sest esiteks see oli neile suur koormus ja teiseks raha ka ei saanud ja siis nad loobusid pärast proovisaadet ja tegelikult jah, see tuli üritusele kasuks. Ja siis me leidsimegi Nõmme pere. Aga need, proovisaade oli reaalselt juba valmis ja meile öeldi, nüüd andke tuld ja meil einoh, kuu aja pärast pidid hakkama võttes, need olid reaalselt juba paika pandud ja siis me alles otsisime endale uut pere.

Saan ma siis nüüd õigesti aru, et valikuvõimalust suurt ei olnud, aga kas mingi peremudel või, või selline eeskuju oli ikka ees, seda valikut tehes?

Peremudel oli ees loomulikult. Me ikka mõtlesime... No mis selle saate eesmärk oli – ühte lausesse kokku võttes – Tehke lapsi! Tehke lapsi, et tegelikult on, noh... Ja me tahtsime selle saatega julgustada, et näete, ei ole hullu midagi selles mõttes, et sa üksi pole loll lapsevanem. Kõigil on need probleemid. Ja me tahtsime ikkagi propageerida tervet pere.

Muidugi oli seal variante, et üksikema ja oli üks selline variant, et mees töötab kogu aeg välismaal ja on üldse välismaalane ja nii edasi. Me tahtsime, et oleks võimalikult... see oli küll... pere peab olema terve – isa ja ema peavad olema olemas. See oli raudbetoon. Esiteks see on positiivne ja niikuinii kõik, noh enamuse kasvatab siin üksi oma lapsi, aga meie näitame tervet peremudelit. Teiseks oli see, et me tahtsime, et oleks nii linn kui maa. Selleks me spetsiaalselt otsisime. Kuna ma olen ise Jõgevalt pärit, siis me otsisime nagu sealt kandist ja üldse Kesk-Eesti eksju. No päris Võrru me ei hakanud sõitma, sest noh tehnilistel ja materiaalsetel põhjustel, sest on vaks vahet, kas me sõidame Jõgevale või Võrru. Esiteks bensiinikulu ja teiseks me saame vähem salvestada, sest see aeg.. ja noh need mängivad ikka rolli.

No kindlasti pidi olema üks maapere, linnapere ja siis me tahtsime, et oleks.. Me ikkagi raalisime selle vanuse tegelikult välja, sest tahtsime, et kogu see vanus oleks ikka kaetud. Et oleks päris pisike beebi, kes on just sündinud, kellega oleks mähkmeprobleemid ja tõesti kuni selleni välja, et tõesti laps läheb kooli. Kõik need vanused pidid olema kaetud ja siis loomulikult nii tüdrukud kui poisid. See tegi selle valiku natuke keerulisemaks. No me teadsime...noh need punktid olid meil nagu ees ja selle järgi me tegelikult otsisime.

Et kohe alguses, kui meilindus peale hakkas, oli siht silme ees?

Jah, siis me teadsime juba täpselt, mida meil vaja on. Ja tegelikult see kujunes iseenesest, et see rase oli venelane. Ja pärast me mõtlesime, et jumala lahe, et segaperekond on ka esindatud. Neid on ju palju ja siis tekiks ka täitsa uus vaatajaskond ka venelaste hulgas. Tema sõpruskond vaatas kõiki saateid. See kujunes jah juhuslikult. Aga jah üldiselt need punktid nagu olid...meil oli üsna täpselt teada, millist saadet me teeme. See oli mul peas nii küpsenud ja nii valmis, et tegelikult see tuligi täpselt selline, nagu ma ette kujutasin.

Aga kas oli ka selline sotsiaalne profiil, et nüüd sissetulekute, vanemate teenistuse või selle järgi mis tööd nad teevad?

Ei.

Aga lähme siis selle juurde, milline oli saates osalejate roll stsenaariumi valmimisel. Ma saan aru, et see valmis osalt ka ühise rühmatööna.

See oli niimoodi, et kui võte lõppes, siis me istusime maha ja tegelikult osad teemad...Muidugi mul oli need 40 teemat või rohkemgi, olid paberil juba enne, ma lähtusin nendest ja siis ütleme Kristi (*Kristi Aule*) perest ka. Kui oli vähegi võimalik, siis tegime nii, et kui võte lõppes ära, istusime perega maha ja küsisime nii, et punkt üks, punkt kaks, punkt kolm, mis teid vaevab? Kui oli seal valida, siis me lähtusime ikkagi konkreetsest sellest. See sama see Karli hammustamise lugu.. ei mitte hammustamise vaid näpistamise lugu – see oli täiesti noh, et Krista täitsa nuttis ikka, see oli täiesti reaalne probleem sellel lapsel. Ja tema sai natuke infot sellest eksju ja ta oli sunnitud ka natuke materjale lugema, mida ajakirjanduses sellest kirjutatakse, mida raamatutes sellest kirjutatakse. Nii ta haris ühtlasi ka ennast. Ja see oli täiesti reaalne probleem ja seda oli väga lihtne meil salvestada, sest see oli täiesti olemas.

Aga osade teemadega oli see, et kui meil lõpus juba oli see, et peredel nagu ei olnudki enam muresid, siis me võtsime ikkagi need, mis olid ikkagi ka meie enda nägemuses probleemid, mis ka minu ja Kristi perest läbi on käinud, siis need olid ikkagi lavastatud. Ja kuna ma olen kunagi õppinud näitejuhtimist ja olen kolm-pool aastat teinud lastega näiteringi, siis ma tean üsna täpselt, kuidas lapsed mängima panna. Kuidas tekitada sellist seisundit, et nad mängiks mingeid asju. Et tegelikult on seal lavastust ka...

Nagu näiteks?

Noo.. Pimeduse lugu, hirm. Tegelikult Karlil oli ka natuke, aga see, et see kätte nagu saada. Selleks me ikkagi istusime jälle päev otsa seal. Samamoodi jonni asi – me ikkagi viisime lapse selleni, et ta jonnima hakkas. See on küll ebaeetiline, aga mitte midagi ei olnud nagu teha. Vanemad hoidsid teda üleval, sest laps hakkab jonnima siis, kui ta on väsinud. Nad ei lasknud.. Me tulime pärast lõunat, lapsel oli ammu une aeg ja nad hoidsid teda lihtsalt üleval, nad ei lasknud tal magama minna. Või oli see, et issil on kiire, kiire, kiire, issi peab minema tööle, et Karl ei tahtnud lasteaeda minna. Vaene laps toodi just lasteaiast ju ära.... Ja siis tuleb ema, et lähme lasteaeda. „Ei lähe!” Et tegelikult noh, sellised asjad...

Või see, et seal Nõmme pere loos eksju, mul oli ikka väga loominguline töö. Selles mõttes, et ... no vahel oli endal ka muidugi lapsest kahju.. Pärast me muidugi seletasime ja võtsime tal pinged maha seletasime talle ära, et on mäng ja.. Neid oli palju, neid oli palju, tegelikult neid oli enamus. Aga see oligi tegelikult see, mis seda saadet vaatama pani.

Aga kuidas see selgitustöö lapsele kohale jõudis, kas ta sai ikka aru?

Ei me seletasime talle ikka pikalt ja põhjalikult, et see on mäng, et näe televiisoris on ka. Pärast läks pool aega tegelikult lapse maha rahustamisele. Kui seal oleks kõrval olnud lastepsühholoog, siis ta oleks tõenäoliselt keelanud selle saate tegemise üldse ära, sest me provotseerisime küll jah. Kui see loomulikult ei tulnud, siis me pidime selle olukorra tekitama.

Nõmme pere juures oli ka, see piiride ületamise lugu näiteks. See, et ei tohi. Ei tohi tikke puutada ja siis ma andsin ikkagi lapsele tikud kätte ja kuna oli keelatud, siis laps huviga hakkas kohe vaatama. Ja siis tuli ema ja küsis, mis asja sa siin teed ja laps hakkas reaalselt nutma selle pärast. Aga no kui oli vähegi see olukord juba olemas, siis loomulikult me kasutasime seda ära. Me ikkagi traumat ei tekitanud. Või kui me läksime Nõmme perega sinna, see et lapsed ei oska väljas käituda. Läksime Nõmme sõõrikubaari ja ütlesime no nüüd tehke, mis tahate, siis Pille seal pani nätsu igale poole ja laulsid üle selle seal mõnuga. Aga suuremad lapsed tulid selle mänguga kaasa. Nad juba teadsid, et see on mäng ja nad lihtsalt mängisid kaasa.

Seal oli puhtalt see, et minu kui lavastaja oskused said ära rakendatud. Väiksematega oli muidugi raskem. Tuli ehedam, aga pärast oli keeruline. Me ikkagi rahustasime ta maha ja laps ei jäänud nutma ja karjuma ja talle ei jäänud see tunne, et talle on ülekohtu tehtud, ta sai ka lõpuks aru, et see on mäng.

Kui palju oli ikkagi neid teemasid kogu sellest teemaderingist, mis tulid peredega koos arutades juurde?

Kui protsentuaalselt võtta, mis peredest endast välja kasvas, siis mingi 30-40% ehk. Tegelikult päris suur hulk, noh et ise ka ju mõtlesid ja kirjutasid kohe üles, kui midagi jooksvalt üles kerkis. See võtteeperiood oli ikka päris pikk, see oli ju aasta. Seal ikka ühteist ikka arenes.

Kui need teemad nüüd pereringis välja kasvasid, siis sa käisid nad jälle üksipulgi läbi ja käisid ja lappasid kirjandust?

Ikka jah. See oli tegelikult tohutu töö. Kõigepealt oli idee eksju ja siis sa hakkad nagu mõtlema, kuidas seda ideed nagu eee... kuidas teda ikkagi üles ehitada nii, et sellest samast tuleks lugu. Tegelikult oligi, et meie Margusega ikkagi panimegi selle nagu paika. Et noh Kristil endal oli ka väike laps ja ega me ei eeldanudki, et tema roll seal... noh tema roll ei pidanudki väga suur olema. Meil oli vaja mõttekaaslast, kellega vahepeal midagi arutada.

Nii aga lähme saate rolli juurde. Sa ütlesid varem, et saate suur eesmärk oligi, et tehke lapsi. Seda võibki siis võtta kui esialgset eesmärki?

Jah, ja no et julgustada ikkagi vanemaid, et tõesti, sina ükski ei ole loll lapsevanem, vaid kõigil on täpselt need samad probleemid. Et julgustada. Vanemate põhiprobleem mingil hetkel on see, et ma olen läbi kukkunud lapsevanem. Mingil hetkel tekib see tunne. Aga just et julgustada, et nii see pole ja kõik maadlevad samade probleemidega. Ole lihtsalt julgem ja otsi abi ja loe materjale. Julgustada just.

Kas see eesmärk nüüd mingil moel saate tegemise jooksul muutus ka?

Ei selles mõttes...nojah, minu meelest need saated, kus eesmärk nagu muutub, tähendab seda, et vundament on üsna õhuke, kui see saatesarja keskel nagu muutub. See eesmärk oli meil üsna kindlalt paigas ja me lähtusime empiiri...Tegelikult kui me hakkasime esimest saadet tegema, siis muidugi ta muutus, sest meil tulid ju perede teemad juurde. Aga põhimõtteliselt mul oli ju nende kolmeteistkümneme saate struktuur nagu enam vähem oli paigas. No teemad üksikud, mõni kukkus ära mõni tuli juurde, aga põhimõtteliselt struktuurid olid ikkagi üsna paigas ja ma teadsin juba umbes, millega see lõpeb. Et see

pea lõppema sellega, et Kristina laps saab nime ja on ühe kuune ja...et see rasedus oli... Sellega olid teemad kõik ikkagi absoluutselt juba paigas ja ikkagi need teised teemad ka, mis juurde tulid, kuidagi pidid sinna ikkagi ju sobima. Ega ta ei muutunud.

Milliseks te tegijatena selle saate rolli hindasite ja hindate praegu?

Sellega on siamaani nii, et inimesed tulevad tänaval juurde ja küsivad, millal jätkub. Osad vaatavad televiisorit jube vähe, ja nad ei ole aru saanud, et see sari on lõppenud, sest perekeskustes ja perearstikeskustes näidatakse neid osasid suurel ekraanil, mingid ravimireklaamid on vahel. Iga kord, kui ma lapsega perearstile lähen, iga kord näen meie lugusid jälle. Mul on kuidagi imelik juba, kogu aeg ühed ja samad lood. See oli mingi sotsiaalprojekt. ETV veel küsis minu käest luba, kas neid võib kasutada, nii et kõik need saated jooksevad, välja arvatud see raseduse lugu. Inimesed istuvad, ootavad perearsti ja vaatavad. Ma ei tea kuidas mujal Eestis on, aga Tallinnas on küll. Ja inimesed ei saagi aru, et läbi on ja küsivad ikka, et millal uued osad tulevad. Minu arvates oligi see roll ikkagi päris suur. See oli uskumatu. Ainult kolmteist osa ja millalgi ma vaatasin neid reitingunumbreid ka. Ma ei mäleta neid enam täpselt aga, sellel eetri ajal, kus inimesed ikkagi toimetavad ja teevad oma tegemisi, aga see reiting oli ikkagi päris kõrge. Selline sotsiaalse taustaga saade.

Ja mis oli nagu lahe oli see, et lapsed tõid oma vanemaid telekate juurde. See oli laste lemmiksaade. Jube lahe on ju vaadata, kuidas teine jonnib.

Kui nüüd väärtustest rääkida, siis millised on need väärtused, mida saade edastab tegijate hinnangul?

Noh pereväärtused eksju – terve pere. See, et jääda rahulikuks, sest enamus lapsevanemaid väljub endast. Et ikkagi jääda rahulikuks ja püüda sõnadega asju lahendada. Kuigi meil oli see vitsalugu seal, aga pigem oli see just selleks, et tekitada nagu.... noh tegelikult oli ju ikkagi see, et me rääkisime, et vitsa pole vaja. Tegelikult. Kuigi mina läksin ka oma lapsega metsa vitsa otsima onju.. Mõte oli ju ikkagi selles, et vitsa pole vaja. See oli täiesti hämmastav milline diskussioon tekkis sellest Perekooli portaalis. Inimesed läksid keema. Aga tegelikult see oligi asja mõte, et nad hakkaksid arutlema. Et inimesed hakkaksid mõtlema ja nende teemade üle arutlema. Et nad ei arutleks selle üle, mida täna selga panna või mida täna lõuna- või õhtusöögiks teha. Et nad arutleks selle üle, kas niimoodi on eetilise või ei ole. No minu mees tahtis selle loo isegi nagu karmimaks keerata, et keerata just nimelt see kruvi nii põhja, et nad hakkaksid sel teemal arutlema ja suhtlema, aa ma olen niigi barrikaadidele juba viskunud (naerab). Sest mina olen absoluutselt vitsavastane – 100%. Tegelikult ma läksin natuke oma põhimõtete vastu juba seal, sest ma ikkagi läksin lapsega metsa vitsa otsima. Tegelikult meil ei ole mingit vitsa kodus. Ja ma isegi nagu viskusin barrikaadidele ja pärast käisin ja süda valutas ja ma rääkisin iseendale vastu. Aga see oligi eesmärk, et natuke keerata seda kruvi, et nad hakkaksid sellele rohkem mõtlema ja arutlema. Tekkis sihuke emotsioon, see ei jätnud kedagi külmaks see lugu. Kõik on oma lapsi karistanud – 99%.

Üks neist põhiväärtustest oligi see, et vägivallatu suhtlemine oma lapsega. Ja kui üks on see vägivallatu suhtlemine, siis teiseks on üldse suhtlemine oma lapsega. Kui ma vaatan ümberringi, siis miks tekivad probleemid lapsevanematel on see, et lastel ja vanematel pole kontakti. Ja laps muutub pahaks siis, kui ta tajub ära, et tal pole kontakti oma vanemaga. Just kontakti hoidmine ja selle loomine on oluline.

Palju te ise kõrvalt jälgisite seda, et milline reaktsioon või tagasiside saate peale tuli?

Kui nüüd mõelda, siis tegelikult olid selle salvestamise ajal kogu aeg käed-jalad tööd täis ja sellele ei olnud aega mõelda. Ma ütlen, et minu enda noorem laps tänu sellele jäi nagu kasvatamata. Me pidime selleks ajaks lapsehoidja võtma, sest ta oli ikka nii väike. Mõtlesin pärast, et natuke sai ikka ohverdatud oma pereelu küll selleks.

Aga hästi palju tagasisidet oli ikka, sest ma suhtlesin nagu nende normaalsete, tavaliste inimestega elust eksju ja nende seas polnud mitte ühtegi peret, kes poleks seda saadet näinud. Ma mõtlesin, et tõesti, vaadataksegi nii palju televiisorit!

Ma paar korda seal Perekooli portaalis käisin lugemas foorumit, aga mul väga ei olnud aega. See ei olnud niisugune eraldi eesmärk, et kindlaks teha, kas meie saade on nüüd nii populaarne. Kui tagasiside tuli, siis ta tuli...kuski lehtedes kirjutati ka, aga ma ei jõudnud neid lugeda. Teine saatejuht ütles, et on kirjutatud.

Aga milline osalejatepoolne tagasiside oli?

Väga positiivne. Nad olid väga rahul selle osalemisega, sest esiteks oli see väga huvitav. See kiskus neid nende tavarutiinist välja. Ja samamoodi, ka nemad hakkasid mõtlema nende teemade üle. Muidu nad oleks ka võibolla lasknud minna. Tänu sellele nad hakkasid rohkem suhtlema oma lastega, rohkem mõtlema kuidas konflikte lahendada vägivaltatult. Ka nendel oli see... sellel päeval oli terve pere koos. See oli nagu sihuke pereüritus neil.

Räägime nüüd natuke sellest, kuidas te neid väärtusi püüdsite edasi anda. Selles mõttes, et seal oli kasutatud igasugu vahendeid – nii visuaalne pool, sisuline pool kui ka oma kommentaarid, mis te saatejuhtidena Kristiga andsite.

Me püüdsime ikka kõiki televisiooni võimalusi ära kasutada. No vitsa lugu oli täiesti erandlik, sest see oli selline šokiteraapia. Pärast seda me ikka nagu näitasime... Pärast seda mina nagu ei olnud nõus minema enam sinna teise äärmusesse. Et me ikkagi püüdsime pildiga näidata ka seda, mida me ikkagi tahame sisuliselt ka öelda. Vitsa lugu oli ainus, kus me kasutasime seda efekti, et me tegelikult tahame öelda, et ära kasuta vitsa. Ja seal pildis me näitasime, keerasime asja just niimoodi, et näidata, et see oli nagu täiesti šokk näha seda, kuidas laps hakkab nutma, kui temaga minnakse vitsa otsima. Ehk siis pilt ja sisu tegelikult rääkisid nagu erinevat keelt.

Seda võtet on enne ka kasutatud ja tegelikult see toimib. Aga mina siiski leidsin, et me ei peaks rääkima, et võibolla kui me vaatame seda lapse poolt, siis nad saavad ikkagi valesti aru sellest. Me enam nagu seda võtet ei kasutanud, nii et üldiselt pilt ikka toetas sisu.

Kuidas saade talle antud eesmärki täitis?

Minu meelest ta täitis.

Millest sa seda järeldad?

Selles samast tagasisidest, kuidas inimesed tulevad tänaval juurde ja ütlevad, et näed ma ikka hakkasin sellele kohe mõtlema, et peab ikka rohkem lapsega aega veetma ja rääkima, rääkima, rääkima. Peab lapsega mängima. Tihti ei mõelda sellele, kui oluline on, et sa mängiksid lapsega koos. Mõeldakse, et täidetakse oma igapäevast kohustust

sellega, et see on täitsa ok, kui laps on toidetud, kasitud, rietatud ja ongi kõik. Paljud ei olnud mõelnud sellele, et sealt tuleb veel samm edasi minna, et see kui sa lapsega ei mängi ongi põhjus, miks sul kontakti ei ole ja see, kui sul kontakti ei ole, siis tulebki lõpuks tüli ja tüli kasvab lõpuks võõrandumiseks eksju. Et inimesed... vähemalt see tagasiside, mis mulle on tulnud, võibolla mulle kõiki negatiivseid asju ei öelda tõenäoliselt ka...aga minule on tulnud hästi positiivne ainult. Et üldse nagu lapsevanemad hakkasid rohkem mõtlema, et lapsega tuleb rohkem tegeleda.

Kas oli ka mingit negatiivset tagasisidet?

No portaalides vaata, seal on ju ikka igasugust. Minu meelest üks oligi see, et heideti ette, miks ei ole professionaalseid psühholooge rääkimas. Aga see ei olnudki meie eesmärk. See oli meil läbi mõeldud ja see oli taotlus, et me seda ei kasutanud. Nad olid seal, aga nad olid kaadri taga. Mõttele kui oleks hakanud miski tähtsa näoga prillidega tädi rääkima, see poleks sobinud sinna saatesse. See oleks vahepeal asja ära lõhkunud ja praegu oligi, me mängisime seda mängu – no meie Kristiga olime ka ju lapsevanemad – ühed lapsevanemad jagavad oma kogemusi teiste lapsevanematega. Ja see oli nagu meie roll ja see mudel, millest me lähtusime.

Milline su ametlik roll selle saate tegemisel siis oli? Kuidas sa ennast ise tituleerid?

Ma võiks öelda, et ma olen autor. Selles mõttes, et see on ju algidee eksju.. tegelikult tegin ju... mina panin need teemad paika, kirjutasin stsenaariumi, kirjutasin saatetekstid lahti. Pärast lõpus hakkas Kristi aitama, sest ma lihtsalt ei suutnud. Et Kristi kirjutas tekstid lahti ja saatis mulle, aga mina panin lahti kirjutatud tekstide järgi ikkagi režiiistsenaariumi kokku ja ma tahtsin minna montaaži ka, aga lõpuks enam ei jõudnud. Siis Margus (*Margus Jõemägi*)pani siis minu stsenaariumi järgi montaažis kokku. Nii et tegelikult ma arvan, et ma olen autor.

Õnneks mul on see kogemus, et ma olen 12 aastat teinudki üksi asju, et ma olen harjunud sellega, et ma olen nii toimetaja, saatejuht kui režissöör. Ma ei oskagi teistmoodi teha.

Milliste saadete tegemisel sa veel osalenud oled?

Oi issand, igasuguste. Sarnastel muidugi mitte, sest see oli konkreetsetest vajadustest välja kasvand. Ma olen ju teinud kultuurisaateid. Selliseid pereasju ma pole varem teinud. Nüüd rahvastikuminister tahab vist tellida. Igal juhul ETVga on neil kokkulepe olemas ja siis nad tahavad meilt tellida perevisiooni jätku.

Lisa 4 – „Perevisioonis“ käsitletud teemad

I saade

1. Lapse planeerimine, rasedusest teada saamine.
2. Kuidas lapse jonniolukordi lahendada?
3. Laste omavahelised suhted. Konflikti lahendamine.
4. Kuidas öelda lastele, et vanemad peavad kodust ära minema?

II saade

1. Teist kuud rase.
2. Kuidas lepitada last uue venna või õega.
3. Mida teha, kui laps ei taha süüa?
4. Kuidas lapsed lõunal magama saada?

III saade

1. Mida teha, kui laps oma asju ära ei korista?
2. Rasedate mured. Kristinale ei lähe riided selga.
3. Kui olulised on lapsele sõbrad?
4. Kuidas lastega poes hakkama saada?

IV saade

1. Hambapesu ja hambaarst.
2. Raseda liikumine.
3. Kas ja kuidas pooleteiseaastase väikelapse maailmaavastamist turvaliseks muuta?
4. Lapsega mänguasjapoes. Milliseid mänguasju lapsele tuua?

V saade

1. Seitsmes raseduskuu ja raseda toitumine.
2. Lapse esimene lasteaiapäev.
3. Kuidas lapse andeid märgata ja neid arendada.
4. Laps lööb, hammustab või näpistab vanemat.

VI saade – tehnilistel põhjustel jäi kätte saamata

VII saade

1. Laste fantaasialood – muinasjutt või vale
2. Raseda sünnitusvõimalused. Rasedaga seotud seadusandlus.
3. Miks on mäng lapsele tähtis?
4. Kuidas lastega koos tööl hakkama saada?

VIII saade

1. Kaheksas raseduskuu. Beebile riiete, käru ja muu varustuse hankimine.
2. Kuidas õpetada last potil käima.
3. Laste roll kodustel töödel.
4. Loomulikult tööl käiv isa on ühe päeva lastega kodus. Kuidas ta hakkama saab?

IX saade

1. Kuidas last kiita ja tunnustada? Miks see tähtis on?
2. Viisakus ja käitumisreeglid.
3. Lapsed ja arvuti.
4. Üheksas raseduskuu. Ämmaemanda soovitusel. Mida sünnitusmaja kaasa võtta?

X saade

1. Kuidas lahendada konflikte?
2. Mida, miks ja kuidas lastel keelata?
3. Lapsed ja televiisor.
4. Sünnitama minek.

XI saade

1. Nädalase beebi hooldamine.
2. Lapse mure. Kuidas vanem aidata saab?
3. Miks? Miks? Miks? Laste küsimused ja neile vastamise olulisusest.
4. Lapsehoidja – kuidas leida, kas otsida, kas usaldada?

XII saade

1. Kuune beebi saab nime.
2. Laste hirmud. Kuidas neist üle saada?
3. Koolimine. Kuidas kooli valida? Eelkooli vajalikkusest?
4. Kuidas lapsed õhtul magama saada?